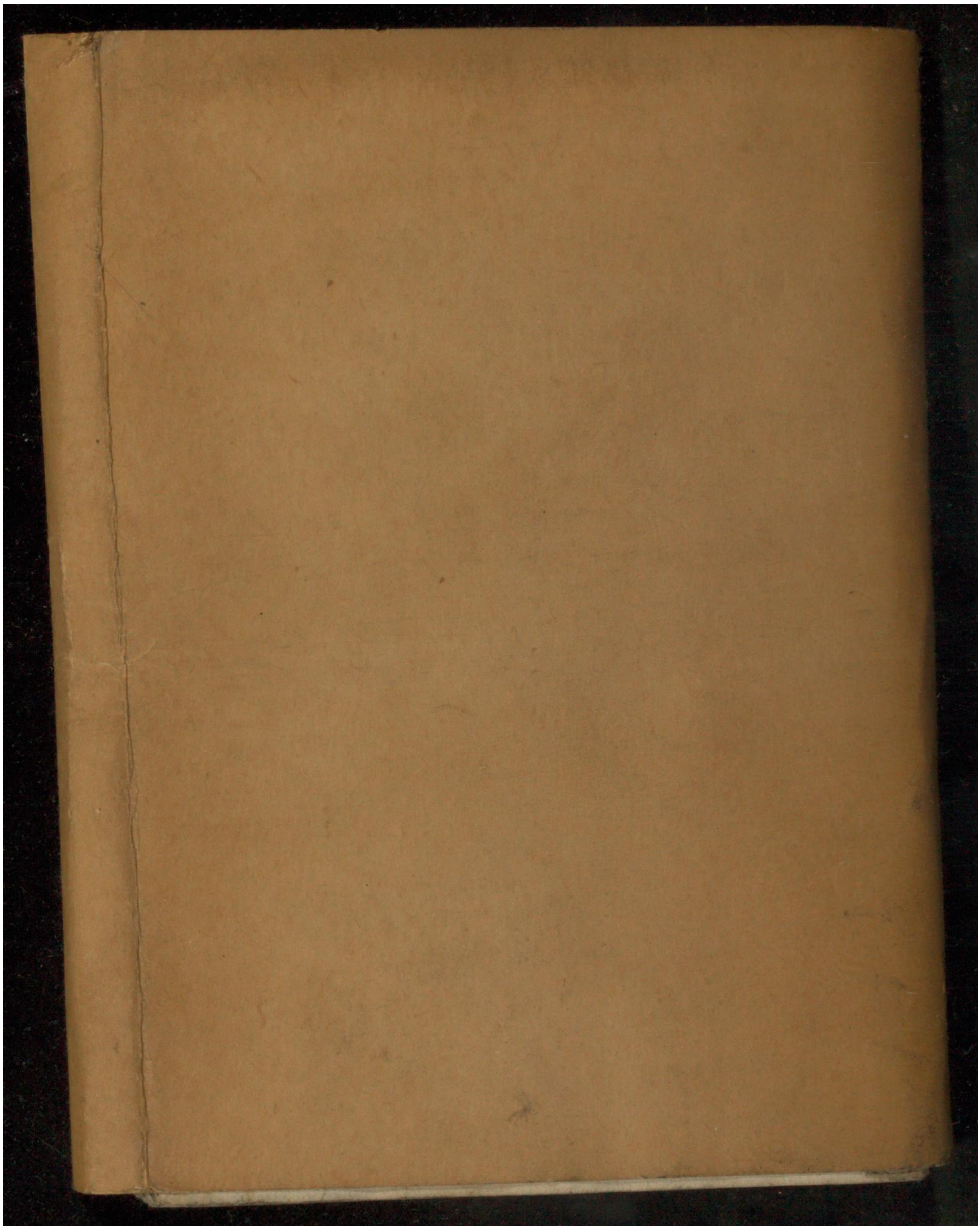
1068/A

1068/A

DE SAPORVM ET ODORVM DIFFERENTIIS,

Causis, & effectionibus, Liber Vnus.

AVCTORE IOANNE BRAVO Petrafitano Doctore Medico, & Scholę Medicę Salmaticensis publico professore.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M. D. XCII.

Apud Ioan. Baptistam Ciottum Senensem. Sub Signo Mineruae.

PRAESTANTISS. MO PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE DOCTORI, HORATIO GVANGVANTIO SONCINATI.

Ioan. Baptista Ciottus. S. P. D.

N VNIVERSA Philosophia, necnon Medicinæ facultate nullam arbitror esse disputationem, quæ magis iucunda legenti,

 minus

minus explorata, ac certa inuestigan ti, magis sit fructuosa pertractanti, quam ea quæ est saporum, ac odorum, quorum cum sint multiplices species, ita tamen sunt inter se mixtę, atque finitimæ, vt earum nosse differentias sit longe difficillimum, causas indagare perarduum, effe- ctiones vero expiscari & explicare ad aliorum quoque vtilitatem commode per quam spissum, cuius difficultatis illud est vel maximum argumentum, quòd pauci admodum inuenti sunt, qui de hac quæstione disseruerint nominatim, licet omnes quasi pertransennam prætereuntes aliquid attigerint. Quare cum in manus meas peruenisset elegantissimus libellus in quo tota ista disputatio siue quęstio explicatur à Ioanne Brauo Pętrafitano homine eruditissi-

mo

mo cũ noſtris quoque hoc eſt Italis medicis communicandũ iudicaui, vt non ſolum animum ſuauiſſima lectionis voluptate perfundant, ſed etiam vberrimos ad vſum medicinæ fructus capiant. Egoq́ue meum quod cepi tuear inſtitutum hominum noſtrorum adiuuandi ſtudia tum imprimendis nouis, tum ab exteris regionibus, & ab vltimis Europę finibus exportandis eruditis libris. Cum vero mecum ipſe tacitus cogitarem, ſub quo potiſſimum nomine prodire deberet hic libellus, non diutius mihi opus fuit in illa cogitatione verſari: tu enim vnus, & primus occurriſti, cui optime videretur conuenire hic libellus, & mea, & ſua cauſa. Ego enim cum tantum tibi debeam, quantum in referenda nunquàm, commemoranda vix

gratia assequi possum, quippe quòd te vnum habeam quasi aram meę, & omnium meorum valetudinis, ad quem confugimus, vbi aliqua morbi vis ingruit, & salutarem semper manum tuam; vocemq́; experimur: ad quę accedit tanta morum suauitas, & in sermone comitas, vt eos etiam, qui nullo tibi sunt beneficio obstricti, verborum tamẽ humanitate, & frontis illius aureæ hilaritate deuincias, ego inquam tot tibi nominibus tantumq́ue obstrictus ingrati animi ac immemoris subire notam mihi videbar, nisi testatum aliquo monumento apud omnes homines relinquerem, quæ mea sit in te obseruantia, & animi inductio, ideoq́; diutius differre hoc officium non poteram, sed arrepta occasione hanc quasi arrham maiorum destinaui:

Ipse

Ipſe vero liber quaſi ſua ſponte tuum poſcere patrocinium videbatur, qui in vtroque fonte pariter excellis philoſophiæ inquam & Medicinæ, cum ipſe quoque ad vtranque pari pacto pertineat; tu enim & in cętibus quotidie ferè, & egregie philoſopharis, vt teſtes ſunt multi præclari viri, quibuſcum verſaris, & ſubciſiuas horas philoſophando conſumis, & in domibus ita medicinam exerces, vt nemo tibi ætate æqualis, videatur dignitate comparandus, ſed cum maioribus natu ſumma cum laude contendas: teſtes ſunt tot Nobilium, tot Ciuium, tot Mercatorum ditiſſimorum familiæ, teſtes denique omnes Principes, & Regum, ac Principum Oratores, quorum in omnium fere domibus ac aulis continenter, & ſum-

ma omnium approbatione verſaris: accipe igitur libenter hoc munuſculum, & maiora in dies expecta.

Datum Venetiis Non. Iulii. M. D. X C I.

IOAN. CHRISTOPHORI CALVETI Stellę ad Andream Cordubam Equitem clariss. & vtriusq; Iuris consultissimum, Encomium.

Hinc odor, inde sapor pulchro certamine laudes
Andrea Illustris tollit in astra tuas.
Florenti ex Sophia dotes odor explicat altæ
Mentis, & ingenij: corporis, atque animi.
At genus antiquum, & cognomen bellica in omne
Partum laude æuum fert Sapor vsque Polum.
Et gentis memorat fortissima facta vetustæ,
Quam canit AEolicis Corduba pulchra sonis.
Quid Sapor, inquit odor, gentis præclara trophea
Cordubæ & in Mauros splendida facta refers?
Non laudem Andreas maiorum ex fortib. actis,
Non nomen quęrit, non decus inde petit.
Sed nitidis curat factis extendere famam,
Et virtute sua linquere in orbe decus.
Hoc putat esse suum, hoc nomen contendit habere,
Hoc habet, hoc clarum dia Minerua dedit.
Præcinxit viridi flauentia tempora lauro,
Nam ius, vt digitos, inclytum vtrunque tenet.
Pręclarum ille suum nomen per secla relinquet,
Quod nunquam poterit parca abolere fera.
Aßensit Sapor, & suauem complexus odorem,
Vicisti, inquit, odor. Facta perenne manent.

Quę

Quæ virtus tribuit, quæ parta fuere labore,
Quæ vis excellens præstitit ingenij.
Iam clarum specimen sapientiæ, & indolis altæ
Præbuit Andreas, indeq; nomen habet.
Non eget illustri prę stantum laude parentum,
Namque sua Andreas nobilitate micat.
Sed iam mollis odor munus mittamus vterque
Quod dat Ioannes Brauus odoriferum.
Quem Petrafita tulit fœcundo nobilis agro,
Quo gaudet liquidis Tormis amœnus aquis.
Qui vigili studio, cura, duroq; labore,
Cimmerijs nomen vindicat à tenebris.
Atque Academiam libris exornat acutis,
Qua Salmantica habet, splendidum in orbe decus.
Quę sacræ est sophię sedes, quam Docta Minerua,
Phębus, & alma Ceres, Aonidesq; colunt.
It musis comes ille nepos facundus Atlantis,
Atque domum cithara Palladiam celebrat.
Sed me, teque suo ingenio innotescere fecit
Brauus, quem medicam Phœbus opem docuit.
Cui dedit herbarum Pæon cognoscere vires,
Vt poßet morbos pellere pestiferos.
Quem voluit rerum naturæ exponere causas,
Et cœli motus Vraniæ astriferi.
Sic veterum gemmis lucentib. ille Sophorum
Atque rosis ornat suaue, quod edit opus.
Hoc sapit, hoc redolet, floresq; emittit odoros,
Quales nec gignit, niger Indus habet
Hoc gratus Sapor, hoc fragrãs odor vndiq; cingit,
AEternumq; operi præbet vterque decus.

Depin-

Depingitq; suis vtrunque colorib. ille.
Quid Sapor, & quid odor sit, quid vterq; ferat.
Distinguit pulchre alterũ ab altero, opesq; potentis
Naturæ arcanas explicat, atque docet.
Nec genera ille silet, nec tot discrimina odoris,
Nec quot iucundus continet ipse Sapor.
Hæc ex Hippocratis Coi, doctisq; Galeni
Et Pauli, & Celsi protulit ille adytis.
Deprompsit pulchra ex diuino scita Platone
Atque ex facundo ciue Stagira tuo.
Hoc dicat Andreæ illustri, claroque Saporis
Dulcis, & Assyrij Brauus odoris opus.
Vt puræ fidei, & veri sit pignus amoris,
Dum Tormis lymphas deferet in Durium.
Dum diues placidum spectabit Corduba Betim
Dumque Tagus naues aurifer accipiet.

ILLVSTRI
Admodum Domino
ANDREAE CORDVBAE,
COLLEGÆ IN COLLEGIO
Maiori Sancti Bartholomæi,
SALMATICENSIS EPISCOPATVS
Censori meritissimo, viro scientia, genere
& virtutibus clarissimo.

Ioannes Brauus Medicus Professor.
S. P. D.

CCASIONE commentariorum in Hippocratis opus de ratione victus in morbis acutis, quos nunc excudendos paro, libellum quendam de Saporibus, & Odoribus composui, vt ea,

quæ

quæ ab Hippocrate in primis ſententijs libri tertij dicuntur, in quibus de vinorum differentijs agit, facilius atque expeditius percipi poſſent. Non inſerui autem eum in enarrationes illas, veritus prolixitatem, & commentationem interrumpere. Quare commodius mihi viſum fuit, ſeorſim illum in libri fine apponere. Quod cùm per amicos aliquot intellectum foret, petierunt à me, vt in publicum libellum emitterem, nam operoſum ipſis videbatur lentam diuulgationem commentationum librorũ de ratione victus expectare. Quare vt ilico moras rumperem, & de Saporibus, Odoribusque opuſculum in lucem proderẽ, rogauerunt.

Qui-

Quibus ego complacere volens cõmentarium hunc typis mandare decreui, ut eo iam amici, & alij per multi, qui medicinæ studio incumbũt, frui & commodè uti possent. Verùm cogitanti mihi, cui possem labores istos offerre, occurristi tu, Andreas generosissime, cui opuscu lum hoc inscribere dignum putaui, tum ob maiorum tuorum stemmata, & generis, quo decoraris, nobilitatem omnibus manifestam (ex Cordubarum enim & Carua aliũ præclara, & vetustissima stirpe or tus es) cum etiam ob animi tui dotes, & virtutes egregias, quæ non secus ac pretiosissimæ in auro gem mæ, interfulgent, & splendent, qui bus omnes, qui literas & bonas di

scipli-

plinas sectantur, in tui amorem euocas, atque allicis, in eodemq́ illos veluti glutine quodam retines, & diutius conseruas. Quo factũ est, vt in Diui Bartholomæi collegio, eximio quidem, & præstantissimorum virorum alumno, totoq́ orbe terrarum celeberrimo, fueris receptus: & deinceps ab Illustrissimo Domino Hieronymo Manrico Episcopo Salmaticensi, nunquàm satis laudato inter doctos multos, & vita, & literis integerrimos, quibus Academia nostra abundat, & assiduè floret, censor ac iudex ad episcopatum eius gubernãdum fueris selectus, quem tu ita probè regis, & sapiẽter dispensas, ac sanctè pieque moderaris, vt nihil vlte

rius

rius desiderari queat. Accipe igitur læta frõte (vir maximè illustris) munusculum hoc, non quidem te tanto viro dignum, sed quale imbecilles Braui tui vires promere ac parare potuerunt. Vale.

DE SAPORVM ET ODORVM DIFFERENTIIS, CAVSIS, ET EFFECTIONIBVS, Liber vnus.

Auctore Ioanne Brauo Petrafitano Doctore medico, & scholæ medicæ Salmanticensis publico professore.

PRAEFATIO.

EX secundis omnibus qualitatibus pariter & ex tertijs nullæ sunt, quæ medicamentorum temperamenta ita nobis ostendant, & primas qualitates denotent, ac sapores ipsi. Voco secundas qualitates tenuitatem, crassitiem, raritatem, densitatem, splendorem, opacitatem, grauitatem, leuitatem, & cæteras omnes, quæ in syncerissimis elementis reperiuntur, quæque primò, nullisque alijs interuenientibus, ex primis confluunt, ac emanant. Tertias appello sapores, odores, colores, mollitiem, atque duritiem, & alias huiusmodi, quę

non in simplicium elementorum substantijs, sed in mistis passim inueniuntur. Inter has enim omnes in significandis rerum temperamentis sapores primatum obtinent, vixque nos decipiunt; sed calorem indicantes, euidenter calorem indicant, & ostendentes frigus, illud manifesto ostendunt. Cùm per alias sane, quæ dictæ sunt qualitates, nullas medicamentorum vires certa coniectura assequi queamus: quandoquidem in singulis illarum innumeras contrarias qualitates caloris & frigoris quotidie experiri licet, etiam si, teste Galeno, in quoque singulatim genere aut seminis, aut radicis, aut succi; ex colore indicationem quandam temperamenti sumere liceat, vt pote cepa, scilla, vinum, quanto fuerint albidiora, tantò & minus sunt calida: quæ verò subflaua, fuluaque, calidiora. Idem vsu venit tritico, milio, ochris, phaselis, ciceri, ireos radici, asphodelique alijsque compluribus. In quoque enim genere in vniuersum, eodem docente Galeno fulua, flaua, rubraque omnia albis sunt calidiora. Ex saporibus vero non solum intra genus speciemvè, verùm etiam de specierum ipsarum aut generis temperamentis iudicium uerè nanciscimur, dicente Galeno lib. de oculis, medicinarum virtutes maxime saporibus ostendi, eosque rerum, quibus insunt, virtutem innuere. & libr. 2. de alimentorum facult. c. 62. dicebat, saporem ostendere plantæ temperamentum. Vnde Auic. 1. parte canticorum, temperamentum haberi & cognosci ex sapore, & ex ratione vera & sana verissimè asseruit. Atque hæc

In fine. li. 4. de sim. med. fac.

Par. 5. cap. 1.

Tex. 27.

vna

vna causa existit, cur de saporibus seorsim scribere curauerim. Altera fuit, quòd tractatio ista difficilis sit, & plurimas obtineat ambiguitates, ęgréque solubiles nodos solutore & interprete egentes. Est etiam vtilis admodum & necessaria, cum ad alia non pauca, tum maximè ad medicamentorum & alimentorum opportunum vsum. Quo circa Gal. libr. 1. de alimento. facult. Quartum de simplicium medicamentorum facultatibus librum, in quo de omni saporum genere copiosissimè disseruit, necesse omnino esse eum perlegisse, dicat, qui ea, quæ in illo opere ab eo traduntur, est assequuturus. Atque hę sanè occasiones aliæque, quas in præsentia silentio prætereo, me impulerunt ad hunc commentarium scribendum. Adieci autem in fine de odoribus tractationem propter conuenientiam, quam ipsi cum saporibus obtinent, & quia illorum consideratio plurimi est in medicina momenti. Quod si peritiores alij huius florentissimæ Salmant. Academiæ in ista, quam suscepi, scribendi prouincia (difficillima quidem, & multis plena laboribus) se exercuerint, méque ipsum antecelluerint, id animo placido lætoque feram, ac dicam, quod egregius vir ille Pędaretus protulit, qui, vt refert Plutarchus, cùm lectus non esset inter trecentos, qui ordo in ciuitate erat dignitate primus, hilaris ridensque digrediebatur; reuocatum autem Ephori rogauerunt, quid rideret? quod congratuler, inquit, ciuitati, quæ ciues me habeat trecentos meliores. Etsi quispiam indignum putet tam exiguum libellum typis mandare, sciat operis dignitatem non consistere in

Occasiones hunc librũ scribendi.

Ca. 1. iuxta finem.

In apophthegm.

luminis multa mole; sed in sententiarum veritate & grauitate, sæpius in libro memoratur Persius vno, Quàm leuis in tota Marsus amazonide. Si verò ea Martia- quæ in hoc libro à me dicuntur, alicui non arrise- les. rint, meliora afferat: etsi id efficere non possit, taceat: quòd si meliora attulerit, non ægre patiar, modo id sine liuore fiat. Tu autem, candide Lector, has nostras lucubrationes boni consule, benigneque lege, & spera maius aliud opus breui me esse in lucem editurum. Vale.

QVID

QVID SAPOR ET QVOT SAPORVM differentiæ. Cap. I.

EX quatuor doctrinę modis, quos Ammonius Philoſ. apud Gręcos pręſtantiſsimus tradidit in iis, quę pręfatur ad libri Porphyrii de quinque vocibus enarrationem, diuiſiuo, definitiuo, reſolutiuo, & demonſtratiuo, quorum vnum, aut duos vel omnes quiſq; methodo quidpiam docẽs vſurpare ſolet: nos in pręſentia duobus tantum, definitiuo, & diuiſiuo, qui noſtro propoſito inſeruire magis videntur, vtemur, initio quid ſapor ſit explicantes, & in quas ſpecies diuidatur declarantes. Sapor auctore Theophraſto, partis eſt ſiccę terrenęq; in humore demiſtio, vel partis ſiccę per humorẽ ex vi caloris percolatio. Quod fortè a priori nihilo differt. Ariſt. lib. de ſenſu & ſenſibilibus. c. 4. ſaporem paſsionem eſſe, inquit, à ſicco terreo in humido factam, guſtus alteratricem, qui in potentia eſt, vt ſit in actu: eſt enim in potentia, eodẽ docente Ariſt. lib. 2. de anima. c. 10. in fine. Guſtus quidẽ inſtrumentum; guſtabile autem id, quod guſtum ipſum actu facere poteſt. Cuius guſtus officiũ eſt ſapores diiudicare, vt idem Ariſt. eſt auctor libr. 3. Ethic. c. 10. Saporis ſpecies ſunt acerbus, auſterus, acidus, dulcis, pinguis, ſalſus, amarus, atque acris.

Lib. 6. de cauſis plã tarũ, c. 1.

Saporum numerus

Qui sanè cuncti octonario numero continentur. Nonnulli insipidum adijciunt, verum hoc a Teophrasto omissum est lib. 6. de causis plãtarum. c. 1. vbi ex professo de saporibus agens eorum tantum, quos retulimus, mentionem fecit. Auicenna similiter lib. 2. canonis, tract. 1. c. 3. non videtur illud inter sapores connumerare, dũ ait, sapores esse penitus octo, & vnũ priuatum sapore, qui est insipidus. Veruntamen si insipidum gustu solo, non sensu alio percipitur, atq; cognoscitur, cogimur illud inter saporum species recensere: cum sit nimirum sapor partis degustatricis passio, sic tradente Arist. lib. de sensu & iis, quæ sentiuntur. c. 1. Quémadmodum enim (scribente Galeno) febres tactu, ita sapores gustu sentiuntur. Accedit eo ꝙ cum insipidus & sapores reliqui priuatiuè opponãtur, debent oẽs in eodem genere collocari; cum hæc sit contrariorum lex, vt in eodem genere ponantur, & maximè distent: igitur insipidus ad saporis genus priuatiuè reducetur. Acerbus & austerus non videntur specie diffidere, cum sola intensione, & remissione differentiam obtineant: magis aũt & minus, vt Philosophi loquuntur, speciem non variare notius est, quã vt probari debeat. Sed quòd duo hi sapores modo tm̃, qui dictus est, & non alio differant ex Gal. liquet lib. 4. de simp. med. fac. c. 8. scribente, austerum acerbum esse exolutum. Quo fit vt sæpè vnum pro alio assumatur. & li 1. eiusdem operis c. 39. dicebat acerbum ab austero intensione sola differre: cæterum vtrisq; commu-

6. epide. p. 1. con. 29.

Acerbus & austerus qũo differãt.

ne

ne genus esse, ϛυφὸν, hoc est adstringens, lib. 1. de alimento. facult. c. 1. iuxta finem docuit. Quod similiter lib. 1. de simp. med. fac. citato confirmat dicens, At quod nos adstringens vocitamus, haud temerè à Theophrasto dictum reperias. Videtur. n. idem significare, ꝙ austerum, aut certe commune esse genus, tum huius, tum etiā acerbi. Superest, vt de pingui seu vnctuoso sapore dicamus, quem a Theophrasto additū esse, & à Platone in sermone de proprijs linguæ sensorijs prætermissum: paulo verò ante plantarum succis adscriptum, vbi vinosum ab oleoso & melleo discernebat. 1. de simpl. medic. facult. c. 38. Gal. commemorat, & deinceps causam reddit dicens, pinguem Platonē omisisse, vt qui ad gustum nihil attineret: attinet. n. magis ad tactum, quam ad gustum, quod si ad vtrūque attineat, cū pluribus sensibus percipiatur, sensibile erit commune, & nō vnius gustus propriū. Cæterum Arist. 2. de anima. ca. 10. & lib. de sensu & sensibilibus, c. 4. manifestè sub dulci pingue cō plexus est. Galenus hac in re dubius apparet: nam cum li. 4. simp. c. 9. dixisset, fructus oleosos & dulces esui solūmodo esse aptos: deinceps c. 10. subdit, fortassis & pingue ipsum dulce existere; & quidquid nutrit è genere esse dulcium. Libro tamē 1. eiusdem tractationis, c. 39. dulce & pingue in hoc conuenire asseuerat, ꝙ ambo velut inungunt, atque implent, ac in statum suum restituunt exasperatas ac veluti erosas linguæ particulas: differre tamen, quòd hęc omnia cum voluptate a

Sapor pinguis, seu vnctuosus.

dulci fieri contingant: a pingui verò sine volupta te. Veruntamen quatenus pingue nutriens est, debet in dulcium genere contineri: si modò verum est, quod Galenus lib. 4. de simp. medic. facult. toties repetiuit, nutrire præter dulcem qualitaté nullam omnino posse: & omnium, quæ nutriunt, cõmunem dulcedinem esse; ac quidquid nutrit, aut plus, aut minus esse dulce: subscribés sanè in hoc Aristot. lib. de sensu, & iis, quæ sentiuntur. cap. 4. dicenti omnia dulci nutriri, vel simplici, vel mistim. Vnde Auicen. 2. can. tract. 1. c. 3. impossibile esse dicebat, quin in omni nutriente apud medicos insit dulcedo aliqua. Est etiam acetosus sapor, quem fortè aliquis a prędictis distinctum esse autumabit: verum hic Auicennæ idem est, atque acidus; apud Galenum verò simplex & impermistus sapor non est, sed ex acido & acri permistus atque compositus; quod ex 4. de simpl. medicam. facultat. cap. 12. probari non obscurè potest, vbi sic scribitur, Diuersis itaque viribus omphacis acetique succus constat, quippe quod aceto accedat ex putrido calore acrimonia quædam, atque ob id Aristoteles rectè dixit acetum proprio vini calore frigidum esse, adscititio vero calidum: at omphacis succus calorem non habet. & rursus lib. 1. eiusdem operis. c. 24. Acetum, ait, ex contrariis qualitatibus compositum est, perinde vt lac: vnde Serapio acetositati (inquit) aceti miscetur acuitas, & pũctio. Deprehenduntur itidem in quibusdam aliis medicamentis varii & diuersi sapores, vt in absyn

c. 9. et 15

Acetosus sapor non simplex, sed permixtus.

Tit. de sapore acetoso.

thio amarus, qui gustui primus obuius est, & adstringens, & acris: in agarico dulcis & amarus: in cicoreo austerus & subamarus: in oxyphenicibus dulcis ac acidus; in melle optimo dulcis, & acris: in brasica salsus simul & adstringens: in myrti fructu & agrestibus piris acerbus simul & dulcis: austerus vnaq; dulcis in fructu palmæ, & in vinorum nonnullis generibus, si Galeno creditur libr.4.simp.c.8. vt in Surrentino, Sabino, Albate. Verum nondum de cõpositis saporibus tractare proposuimus, ne caput hoc primum ad immodicam crescat molem: tum etiam, quoniam qui simplicium notitiam ad vnguem tenent, compositorum naturam probè cognoscent. Explorantur sapores singuli ex affectione, quam linguæ imprimunt eo modo, quo docet Gal.lib.1.de simpl.medic.facul. c.36. cuius verba hic apponere libuit, quæ hunc in modum se habent: Porro quando, quod linguę nostræ admotũ fuerit, corpus valide deficcat, contrahit, & in multam profunditatem vsque linguã ipsam exasperat, sicut pira siluestria immatura, & corna, eiusmodi omne acerbum appellatur, ab austeris intensione diuersum: atquod nos adstringens vocitamus, haud temerè à Theophrasto dictũ reperias: videtur enim idem significare, quod austerum, aut certè commune esse genus tum huius, tum etiam acerbi. Quęcunq; vero linguam, dũ contingunt, non contrahunt eam, nec constipant, velut adstringentia, imò contra planè agere apparent, nẽpe detergentia & abluentia; etiãsi adstrin-

Misti sapores.

Sapores singuli quomodo explorari debent.

gentium quidpiam admistum sit, hæc omnia salsa cognominamus. At, quæ his etiam magis deterbunt, adeo vt etiam exasperent, amara nominantur. Porrò, quæ mordicant, roduntq́;, idque cum valida quadam caliditate, acria vocantur: si verò sine hac mordent, acida quidem; cæterum hæc fermentandi quoque vim obtinent. At quæ velut inungunt, atque implent, ac in statum suum restituunt exasperatas ac veluti erosas linguæ particulas, hæc si cum voluptate manifesta contingãt, dulcia, sin hac sine, pinguia vocitantur, hæc Gal. Quibus sanè quantum in eo fuit, res explicatu longè difficillimas verbis exponere fuit annixus; quæ inquam qui ad vnguem tenuerit, quæ sit cuiusque saporis affectio, atque natura, facili negotio percipiet. Ex his saporibus acerbus, austerus, & acidus temperamento frigidi sunt: dulcis, salsus, amarus & acris, calidi: quemadmodum fusa ac prolixa satis enarratione probat Gal. libro 4. de simp. medicam. facult. cui Auic. consentit lib. 2. tractã. 1. c. 3. inquiens, Non est possibile vt sapores dulcis, amarus, & acutus & salsus sint, nisi in substantia calida, nec ponticus, stipticus, & acetosus, nisi in substantia frigida. Porrò ex his, acris omniũ est calidissimus, mox amarus, post amarum salsus; & deinde dulcis, cuius calor, vt ait Gal. non immodicè calorem nostrũ exuperat; sed velut aqua calida, cuius cõtactus voluptati est maximus, vbi refrixerimus, hactenus videlicet nos excalefaciẽs, dum concretas frigore in nobis particulas fundat,

Saporum temperamenta.

Li. 4. simpl. c. 9.

dat,

dat, non tamen ſoluat, ſecet, diſtrahatvè continuum; ea.n. vt vtiliſſima eſt, & maxima afficit voluptate, ſic omne edulium dulce calidū ſanè omnino eſt; ſed non tantum calore excedit, vt is lædat, ac moleſtus ſit, ſed inter limites ſe cōtinet fundentis, læuigantis, ac mollientis. Nec tamen cenſendum eſt dulce omne calidū exiſtere: contingit enim modicè dulce aliquod eſſe frigidum, ſcilicet quādo plurima corporis ipſius ſubſtātia aquea extiterit, ſed nō adeò tamen frigidum, vt id, quod valde acerbum eſt aut acidū: ſed ſicut illa potius, quæ tepidum calorem poſſident, quæ Galeni eſt ſententia. 4. ſimplicium. capit. 7. Sapor pinguis in calore, dulci proximus eſt; nam ex tenui non quidem ignea, ſed planè aerea materia naſcitur, quæ calore quidem & frigore quodammodo temperata eſt: humoris tamen eiuſque aerei particeps magis, ac proinde vis eius atque facultas eſt relaxare, emollire & humectare. In hoc ſane ſaporum catalogo difficile eſt extrema collocare: nam etſi Galenus dulce & auſterum videatur contraria facere: veruntamen, ſi diligenter inſpexerimus, nullus ſapor magis videtur ad medium accedere, quàm dulcis; quoniam vt in reliquis rebus ab vno extremorum ad alterum nihil peruenire poteſt, niſi per medium, ita pleraque ex his, quæ inſipida ſunt, prius fiunt dulcia, quàm amara, & èconuerſo amara prius dulceſcunt, quàm inſipida reddantur, vt innumeri fructus demonſtrant. Quare dulcia in medio amarorū & inſipidorum

collo-

collocare possemus, & contraria constituere amarum & insipidum. Alij contraria faciunt insipidũ & acidum. Verũtamen melius est, vt acidum inter media collocemus, quemadmodum est adstringens & acerbum: omnia.n. hęc inter insipidum & amarum ambigere videntur. Aristo. lib. 2. de anima. c. 10. & libr. de sensu & sensili. c. 5. dulce & amarum contraria constituit, propterea quia contrario, & maximè repugnãte modo gustũ immutant, dulcia nempe voluptuoso, amara implacido & contristãte. Aliqui sapores hosce ob id contrarios dicũt, quod passiuis, maximè qualitatibus cõtrarientur: nam dulcia humida sunt: amara aũt sicca, vt probat Gal. 4. simp. c. 20. verum ita acria & acida deberẽt cõtraria esse, propterea ꝙ actiuis opponuntur; nã acria calida valde sunt, acida frigida: sed nullus hactenus hæc cõtraria effecit, ergo non ratione hac cõtrarij sapores sunt explorandi; sed eis, qui antea dicti sunt, modis, & qui postmodũ dicẽtur. Galenus tamẽ dulce & austerũ cõtraria vi detur constituere, quia vt ipse ait lib. 4. de simpl. medi. facul. c. 7. arborũ fructus initio austeri sunt; deinde vero tẽpore maturescẽtes dulcescũt; quod Theophrasti testimonio probat dicentis, arborum fructus omnes quotquot nobis, vbi maturuerint, dulces apparent, nuper enatos acerbos, siccosq́ue esse consistentia pro sui nimirum parentis queq; natura, oliuæ, vuæ, mala punica, mora, palmulæ, pira: at progressu temporis humidiores redduntur, acquiruntq́ue pro acerbitate aciditatẽ, quam

Ari. quos sapores cõtrarios efficiat.

Gal. quos sapores cõtrarios videatur constituere.

sensim

ſenſim exuentes,poſtea dum matureſcũt, ac perficiuntur,dulces euadũt. Quibus ſanè verbis vult in fructibus,dum matureſcunt, motum eſſe ab acerbitate ad dulcediné, quę maturitatis terminus exiſtit. Quare cum acerbum & dulce in hoc motu maxime diſtent,iure optimo Galenus illa com. 1.li.3.de ratione victus in morbis acutis, cõtraria eſſe aſſeruit. Verum eadẽ ratione dicere tenetur amarum & dulce contrariari in his fructibus,qui ex amaris dulces redduntur, ex quorum numero ſunt pepones, cucumeres, oliuarum & glandium nõnulla genera: nam ſicuti in ſupradictis ab acerbitate in dulcedinẽ motus erat; ſic in his ab amaritudine in dulcedinẽ fieri conſpicitur: eſt etenim in iſtis initium & terminus, à quo motus,amaritudo; finis verò & terminus ad quem, dulcedo. Ex quibus Auerroes lib.5.collectaneorum c.27.Quẽ ſequitur Valeriola lib.j.enarrationum 4.aduerſus Galenum colligit,ſaporem amarum nõ perpetuò ex calore oriri: nam eodem docente lib.4.ſimpl. fructus omnes,cum matureſcunt,ex frigidis calidores fiunt:eſt enim maturitas,auctore Ariſto.coctio quædam, quæ non aliunde, quàm à calore proficiſcitur; quemadmodum cruditas coctionis eſt priuatio, quæ frigiditatem & caloris defectum oſtendit. Quapropter fructus, qui,cùm immaturi adhuc exiſtunt, amari ſunt, & poſtea matureſcentes dulceſcunt,erunt,cùm amari ſunt, frigidi;dulces verò calidi:nam ſi, dum matureſcũt, caleſiunt,& dum immaturi ſunt, frigidi habẽtur; exiſtent,

Auerroes in ſapore amaro Gale. aduerſatur.

Coctio a calore fit.

existent, cum amari sunt, frigidi, ac dulcescentes fient calidiores: quandoquidem, cùm amari sunt, existunt crudi, & ex cõsequenti frigidi: cùm verò dulcescunt, simul cum amaritudine frigiditatem amittunt, & calidiores reddũtur. Ex quibus colligit amaritudinem in his constare ex frigore, sicuti dulcedinẽ ex calore: amaraque non semper esse calida: sed aliquando frigida haberi. Veruntamen huic argumento respõdet Vallesius lib. 9. controuersiarum. c. 5. inquiens, aliud esse dicere omnem amaritudinẽ nasci ex calore, aut amara omnia calida esse, quoniã nihil impedit rem aliquam posse existere excellenter frigidam, quæ tamẽ nõnullas calidas sortiatur partes, quarum occasione amara fiat, vt cicuta, quæ frigidissima cũ sit, amaritudinẽ tamen nõ exiguã obtinet: est enim amarũ omne, quatenus amarũ, calidũ, licèt alia rõne possit esse valde frigidum: nã cùm amaritudo excellẽs sit qualitas, poterit vbicunq; fuerit, elucescere maximè; ét si pluribus contrariæ qualitatis partibus sit admista; quia si in heminã aquæ momentũ aloes inijciamus, totã ipsam amarã reddemus, sic vomitus pituitosus amarus percipitur ob exiguã bilis portionem illi permistã. Quapropter dicendũ, nihil impedire fructus immaturos frigidos esse, & interdũ amaris quibusdã partibus præditos, quæ dum fructus maturescunt, tanquã excrementitiæ excernuntur. Nec ex sapore amaro, quem habet pepo, dulcis fit sapor, sed ex aquosa humiditate amplius cocta, & elaborata expurgatis per coctio-

Argumẽti Auerrois respõsio ex Vallesio.

nem ab eodem calore coquente partibus amaris: siquidẽ ea ratione, qua peponis aut cucumeris calor fortis est ad reddendã illam aquosam substantiam dulcem, est etiam potens ad expurgãdas partes excrementitias, quas pepo & cucumis habẽt, quibus sapor amarus adhæret. Quapropter in similibus fructibus sapor dulcis ex amaro nõ fit, sed per coctionem fructus hi redduntur dulces expurgatis ipsorum partibus amaris, & elaboratis aquosis & humidis: aut partes eædem amaræ fructibus ipsis per coctionem humidioribus redditis amittũt ariditatem, quam deponẽtes simul & amaritudinem exuunt: quia cũ amarus sapor ex calore & siccitate proficiscatur, fit, vt qualibet deposita qualitate remitti aut aboleri possit. Eadẽ. n. aut maior est de sapore acri hæsitatio: quãdoquidẽ is in nonnullis fructibus immaturis intẽsior multo reperitur, quã in eisdem maturitatẽ adeptis, hoc in piperis genere videre licet, in quo, auctore Gale. lib. 8. simpl. albũ veluti omphax est, quod nigro quidẽ acrius & exurentius percipitur: nã illud vberẽ interim humiditatẽ obtinet: nigrũ verò iã quasi superassatũ & superexiccatum habetur: ac vna cũ humiditatẽ multã amisit acrimoniã. Idẽ in allio, porrõ, cepa, atq; alijs plerisq; plãtis nobis intueri datur, quæ nuper enata acriora multò sentiuntur, quã temporis progressu maturescentia: ratio est, quia initio hęc multam eandemque valde acrem humiditatem attraxerunt, quæ temporis spatio concocta mitior ac benignior redditur. Nec ob id,

quod

Bilis admodum, flaua acris, & maleolēs cruda est.
Quid crudum.
Coctionis munus atque officium.

quod initio illa acris est, desinit esse cruda: nam bilis cùm flaua admodum est, acris, & male olēs, cruda dicitur apud. Gal. li. 2. de ratione victus in morbis acutis com. 44. censet enim crudum id omne, quod indomitũ est, & nec deuictum, nec superatum à natura existit, siue calidum illud fuerit, siue frigidum, quod dum à natura superatur, coquitur, atq; ad mediocritatem reducitur: nam hoc est munus atq; officium coctionis, si Galeno creditur lib. de constit. artis medicæ, cap. 19. ad mediocritatem reducere omnia siue calida ea sint, siue frigida; quo fit vt frigida calefaciat, calida vero remittat, & ad teporem reducat.

¶ *Quot sint adstringentis saporis species, & quid vna quæque earum in nobis efficere queat.*

Cap. II.

HActenus quidem de saporibus in genere magis; in specie verò minus scribere sumus aggressi. Verùm cum non sufficiens sit generalis de re quapiam doctrina; sed necessaria etiam existat peculiaris, quę de cuiusque generis speciebus agit; ideò opus est ad sermones magis particulares transire, qui sanè priuatim in vnaquaque saporis specie peragentur, in quibus id tantum scribere consilium est, quod mihi verissimum visum fuerit, omissa aduersus illos, qui de re hac minus rectè opinati sunt, concertatione. Exordiar autem ab eo sapore, qui velut initium ac fundamentum est reliquorum; talem autem acerbum

esse dictum alibi est; in quo initio lectorem monitũ esse velim, illum simul ac acerbũ dupliciter enuntiari, metaphoricè nimirum atque propriè: propriè namque acerbum & austerum ad gustum tantummodo attinent, vt ex Galeno constat lib. 1. de natura humana, com. 6. & libro 2. de locis affect. c. 8. Metaphoricè verò de moribus dicitur; quemadmodum apud Aristotelẽ videre licet, li. 1. de historia animalium. ca. 9. dicentem, supercilia sub fronte sunt, quæ si in rectum protenduntur, lenes mores significant; si iuxta nasum incuruantur, austeros & acerbos. In quo significato desumitur austeri vox à Gal. libro, ꝙ mores animi corporis temperaturam sequantur, c. 10. cum ætatem senilem dicit esse austeram, tędij plenam, ac duram. Per metaphoram etiam acerbus homo ab eodem appellatur in fine lib. 3. de different. pulsuum. Vocatur autem sic homo, vt Arist. lib. 2. moralium Eudemiorum. c. 5. docet, quòd irascendi captet occasionem. De dolore metaphoricè itidem acerbũ enuntiari solet, vt ex Galeno liquet lib. 6. epidem. p. 1. com. 6. quo loco enarrans Hippocratis sententiam, quæ habet, in renem dolor grauis, quãdo cibo replentur, ait, dolorem grauem aut tanquam alicuius rei grauis loco incumbentis sensum inferentem, aut acerbum intelligere nos posse, & vtrumque verum esse. Quare non est, cur Archigenem reprehendat lib. 2. de locis affect. c. 8. acerbũ & austerum dolorem appellantem, scribens, hæc saporum esse nomina, qui lingua vt instrumento

Acerbũ & austerum quot modis enunciari soleant.

Acerbũ ad mores refertur.

Acerbum de dolore dicitur.

& gustandi sensu dignoscuntur, si ipse eisdem vocibus ad diros dolores designandos vtitur. Nisi dicamus Archigenem has voces vsurpasse propriè, credens illas verè de doloribus enuntiari, Galenũ verò impropriè, & per metaphoram tantum. Propriè namque adstringentem, aut acerbum dolorem nominare non magis possumus, quàm illum ceruleum, aut rubrum, aut fuscum appellare, aut alium aliquem à coloribus nuncupatum, utpotè quòd tales denominationes, vt dictum est, propriè saporum sint, ut hæ colorum: impropriè verò & metaphoricè possumus. Nam quemadmodũ acerba gustui sunt ingrata, & iniucunda ualde; ita dolor tactui infestus est. Verum de metaphorica significatione in præsentia tractare, propositum mihi non est, sed de propria, quatenus huiusmodi uoces gustabilem qualitatem nobis significãt: quandoquidem in præsentia de saporibus tãtum disserere instituimus. Pro quorum explicatione imprimis aduertendum reor, id, quod Galenus acerbum appellat, Auicennam & reliquos Arabes ponticum nuncupare (fortè, quia sapor hic in ponto frequens inuenitur ob regionis frigiditatem, & fructuum immaturitatem,) & quod Galenus austerum nominat, Arabes stypticum dicunt, vt ex Auicenna, Auerroe, & Serapione patet dicentibus, ponticum & stypticum esse eiusdem speciei, & tantum secundum magis & minus differre: ponticumque fortiorem esse styptico, & stypticum non contrahere, nisi quod de lingua manife-

Cur acerbus sapor ponticus ab Arabibus nũcupetur. Aui. 2. canо. trac. 1 c. 3 Auer. 5. collect. c. 27. Serapio. ca. prop.

nifeſtum eſt:ponticum vero contrahere & exaſpe rare,quod manifeſtum eſt,& occultum. Quæ ſanè cuncta de acerbo & auſtero à Galeno dicta sũt vt ſupra viſum eſt, & nũc nihilominus videbitur, dum horum ſaporum naturã explanabimus, quæ non aliunde, quàm ab eorum definitione melius deprometur. Quid autem ſint auſterũ & acerbum docet Gal.lib.4.metho.c.7.dicens, Voco auſterum id,quod ſtyphon quoque Græcè,id eſt, adſtringẽs dicitur: acerbum vero id, quod intenſum auſterũ eſt.& lib.4.de compoſit.medicam. per gener.c.5. auſterũ enim,inquit, gręcis id ſibi vult,quod mediocriter adſtringens:acerbum,quod valde, & vehementer id facit, genus utriq. commune adſtrictionis uocabulo ſignatur:non etiam utrum ualide,an obſcurè id faciat declarante.libro item 6.de compoſit.medic.localium.c.3. dicebat auſterum & acerbum ambo adſtringere, ſed magis acerbũ. Ex quibus omnibus clarè intelligitur, uerum eſſe quod modo dicebamus, acerbum apud Auicennã & reliquos Arabes ponticum eſſe:auſterum uerò ſtypticum. Sed ſupereſt, ut indagemus quæ ſit ſaporum horum temperies,facultas,atque ſubſtãtia. Porrò qualitatem acerbam ſua ipſius uirtute refrigerare,& exiccare.7.metho.ca.7.a Gal.proditũ eſt.& lib.4.de ſimpl.medicam.facul.c.7. dicebat, adſtringentia certè terrena eſſe, & craſſa corporis conſiſtentia,qualitate uero frigida. Cui Auicenna ſubſcribit lib.2.tract.1.cap.3.dicens ponticum fieri ex ſubſtantia craſſa,terrea,frigida,eſſeque alijs ſa

poribus frigidius. Cuius rei probationem attulit Gal. inquiens, Quippe si ab acerbo sapore manifestè linguam contrahi, siccari, asperariq; contingit: ostensumque superioribus libris est, ab unico frigido contrahi, constringi, densariq; corpora, liquet plane frigidum esse saporem acerbum: quoniam porrò inęqualiter desiccat, id enim est, quod exasperat, fuerit sanè omnino etiã terrenus; siquidem aqueus omnia ęqualiter penetrat, atque peruadit; eique inseparabile est ac perpetuum, etiamsi diuulsus sit, ut rursus uniatur: at terreno corpori, quod in saporibus defertur, iam antea inest diuulsio, simulque ut nunquam deinceps facile coeat: quin si eius recorderis, quod utriusque singulatim passionis sensilis est propriũ, ijsdem ipsum subscribet, ac testificabitur: uelox siquidem acidorum saporum transitus in sentiẽtibus corporibus fieri conspicitur: acerborum autem tardus, tum acida quidem in alto magis agere apparent, in superficie autem acerba. Hæc itaque omnia crassarũ esse partium acerba corpora indicant; acida uero tenuium. hæc Gal. qui lõga hac serie abunde monstrat acerbi saporis substantiam frigidam esse, crassam, ac ueluti terream. & lib. 3. eiusdem operis. c. 5. supposuerat, frigidum contrahere, constipareq; & substantiam reddere immobilem, aut ęgrè mobilem: calidum uero rarefacere, fundere, coquere, atque mouere. Rursus est & alia huius rei demonstratio sanè non contemnenda; nam si fructus initio acerbi sunt, deinde tempore maturescentes dul

Li. 4. simpl. cap. 7.

cescunt

cescunt, sequitur ex calore ipsis prouenire dulcedinem: acerbitatem uero aciditatemq; constitisse ex frigore. Quod frigidus sit sapor acerbus, dictum iam est, quantum uero sit frigidus, satis Auicenna explicuit, dicens, illum alijs esse frigidiorẽ. & similiter Isaac lib. dietarum uniuersalium. c. 15. in fine tertii gradus refrigerare & siccare scribens sic, ut eis, quę quarto ordine refrigerant, propinquus habeatur. Porro corporum acerborum quędam esui inepta existunt uicem tantummodo medicamenti obtinẽtia, ut rhus, & omphacina uocata galla. alia dulcem quandam, licet obscuram admodum, qualitatem immistam habent, ideoq; comedi possunt, ut fructus arbuti, ilicis, fagi, corni, siluestris pruni, & similiter mespili: uerum hic teste Galeno. 7. simp. admodum est acerbus, uixq; edi potest, & uentrẽ strenue coercet. Sanè austera sunt multa, ut mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua complura esui apta, quę inquam gustui grata existunt: acerba uero teste Gal. lib. 2. de locis affect. c. 8. gustui haud quaquã iucunda sunt, non solum ea quę medicamentorum speciem referũt: sed etiam illa quę cum sint huiusmodi, reiici ũtur in cibos. Hoc dixerim dummodo homines qui talibus uescuntur, naturaliter se habeant, & ab excrementis uacui sint: si uero extra naturalem statũ constituantur, acerbis, acidisq; delectari interdum solent, ut Gal. est auctor li. 6. epidem. p. 5. com. 14 & lib. 4. simp. c. 9. ubi de huiusmodi saporibus agens, inquit, apparent enim, quæ citra laborant,

Acerba quo ordine refrigerent.

Acerba gustui nõ sunt iucunda.

Acerba quibus iucũda.

mulieres, quique satiati sunt, & quibus exolutus est stomachus, ea appetere degustare: cõtra vero si esuriant, auersantur tum acerba, tum acida: expetunt autẽ ac sumunt, quæ dulcia sunt & pinguia, hisque expleri desiderant. Quod tamen diximus austera gustui grata esse, non simpliciter est accipiendum, sed dummodo una cum austeritate dulcedinem aut iucundam aliam qualitatem habeãt coniunctam: si namque amaritudinem obtinuerint, vt aloe, & absynthium, multo ingratiora existunt, quã si solum amara forent: sic quæ dulcia sunt & austera dulcibus solum suauiora sentiuntur: ratio est, quia amara tantum, uel dulcia tãtum transeundo solummodo gustus instrumentum afficiunt: at, q̃ simul sunt austera & amara, uel dulcia & austera, moram trahunt, & in parte cunctantur, cõpressioneq; quasi quadã in linguæ intimiora pelluntur. Quo fit vt si uoluptuosa sint, quemadmodũ dulcia, multo uoluptuosiora appareant: si uero sint iniucunda, ut amara, iniucundiora magis sentiantur. Atq; hæc est causa, cur alimenta melancholica, i. atram generantia bilem, tantopere appetamus, & ad edendum nos inuitẽt, ut oliuę, caro ossibus adhęrẽs, & ad hęc ceruina, ac caprina, & ex uisceribus lien, de quo uerba faciens Gal. inq̃t, reliquorum aũt viscerum lien quidẽ gustui est suauissimus: inest. n. in eo perspicua quędã acerbitas: merito autẽ praui quoq; succi esse creditur, ut qui sanguinem melancholicum generet. Dixit acerbitatem; quod puto non dixisset, si eorum q̃ 2. de lo

Lib. 2. de alimẽ facult. titu. de pedestrium animaliũ viscerib.

cis affect.c.8.scripserat,recordatus fuisset, ubi ait, nulla acerba gustui esse iucunda. Nisi dicere uelimus,acerbitatis uocabulum aliqñ latius patere,austeritatemq; interdum sub se cōprehēdere; quod inquā asserere melius est, quā contradictionis nota Galenum reprehendere. Sed his omissis superest, ut quid adstringentia efficere queant explicemus:sanè sequuta sunt temperaturā eorum opera; quo fit,ut cōtrahere,cōstringere, densare, repellere,& incrassare, & ad hæc refrigerare, & exiccare sint nata.Gal.lib.4.de cōposit.medic. per gener.c.5.de adstringentium facultate hęc scribit, Omnia adstringenta cōtrahunt,ac densant meatus,adhæc uinciunt,ac cōtinent partium sibi inuicē cohærentium substātiā,atq; minus magisq; hoc pro adstrictionis quantitate efficiunt;cæterum adstringēdo, ac densando summa corporis,quod adstringitur, uirtus illorum excluditur,& in altum ire prohibetur. Ob quā rationem pulchrè nonnulli medicorum huiusmodi pharmacis alia subtilium partium, & acri potestate pdita indere excogitarunt, a quibus ueluti ductę adstringentium uires in profundum corpus perueniant. Vnde Gal.li.7.local.c.4. Sanguinis reiectationis curationē docens,inqt,Miscētur uerò pdictis (puta adstringētibus medicamentis)cōgruēti mēsura,tum calida,tum tenuium partium existentia, q infestissima sunt pdictis tribus affectibus,apertioni,uidelicet, orarum, ruptioni, & corrosioni.Cuius gratia itaq; miscētur distributionis nimirum ipsorum in corpus:etenim adstrin

Adstringentium facultas, quæ.

gentia & viscosa & tenacia sibi ipsis vias p̄cludunt quare opus habent facultate ipsis viam struente, ac p̄parante. Verum cum ex locis circa stomachū, aut aluum, aut aliq̄d intestinum sanguis effundit̃, huiusmodi pharmacorum mistura opus non est. hæc Gal. Optimè verò Mesues adstringentium uires complexus est, dum ait, stypticum intro cogit, densat, repellit, roborat, diuisa glutinat, tarde & imbecilliter agit, suaq́; substantia crassa ea oīa obtundit, quibus acre, amarum & salsum uires addunt. Hoc tn̄ in loco silentio dissimulandum non est, Galen. lib. 6. simpl. c. de abrotano, acerbum stomacho amicum esse censuisse. Quod similiter uoluit lib. 5. de usu. p. cap. 4. in fine, quo loco inquit, attam bilem gratam ac beneuolam uentriculo existere, actionesq́; ipsius adiuuare, non subuertere esse aptam, ob id, quod acerba & acida est. Verum huic sentētiæ aduersari uidetur Auēzoar li. 1. theisir capite illo, in quo de conseruanda sanitate disserit, sic dicens, Oīa habentia fortem stypticitatē, sicut sunt pontica, naturaliter sunt crassa & dura, terrestria, dolorem stomachi generantia: quamuis in eis uirtus aliqua stomachum roborādi reperiatur, quia non conferunt stomacho fortem habentia stypticitatem, sed temperatam, sicut sunt rosæ, & similia: habentia uerò crassam, siccam & terrestrem substantiam, si bene decoquātur, minus nocent stomacho, exceptis fauis, in quibus decoctio non remouet nocumentum. hæc Auēzoar aduersus Galen. proferre non fuit ueritus. Nec melancholia

In canoni. uniuersalib. theorem. primo.

Auēzoaris sententia.

cholia

cholia, iudicio meo, acerba dicenda est, vt arbitratur Galenus, sed austera duntaxat: nã cum humor sit, humiditatem aliquam necessario obtinebit; alias enim ne humor quidẽ esset; quandoquidem eodem docente lib. 2. de differẽ. febrium. c. 16. in humorum substãtia elemẽtum humidum exuperat, non siccum; vnde ab Auicenna humor definitur corpus humidum fluidum, in quod in primis nutriens cõuertitur. & idem Gale. lib. 1. de natura humana com. 39. inquit, melãcholiã siccã & terrestrem esse dici, humiditatis etiã nihilominus participem, alioqui quemadmodum ille scribit nõ esset humor, sed solidũ corpus vt adamas, sic autem & frigida dicitur, quod plus in ea frigiditatis quàm caloris insit: quoniã si exactè esset frigida, glaciei instar cõcresceret. Quòd si melãcholia insitã nõnullam humiditatem habet, vt certè habet, acerba esse nõ poterit, sed austera haud dubiè euadet: siquidem eodem Galeno testante, austerum ex acerbo per humiditatis ademptionem generatur, quia vt ipse ait, cuiusq; saporis vires aquea retũdit atq; hebetat humiditas. Rursus Auicenna non dixit melancholiæ saporem acerbum esse, sed medium inter acerbum & dulcem, qui, inquam, uel austerus est, vel saltem ex acerbo & ex dulci mistus. hæc de naturalis melancholiæ sapore obiter sint dicta: nã alia quæ præter naturam existit, & proprio ac peculiari nomine atra bilis à veteribus nominatur, acida est & aceti in modum terrã eleuat: vt varijs in locis prodidit Galenus.

Lib. 5. de vsu part. c. 4. in fi.

1. primi doctr. 4. cap. 1.

Li. 4. simpli. ca. 8.

¶ Quis sit acidi saporis ortus: quod illius temperamentum, ac quæ eius affectio.

Cap. III.

Sapor acidus.

Lib. 4. de simplic. medi. facult. c. 8.

Gal. li. 4. simp. c. 7.

Li. 4. simpli. c. 3. & 23.

ACidus sapor ex acerbo generatur humiditate aerea superueniẽte, & antiqua frigiditate seruata: nam si corpus acerbum tantũ humescat, & humiditas crassarum sit partium, & aquea, austerũ euadet ab aquosa humiditate acerbitate exoluta, atq; retusa: si verò humiditas, quæ accedit, & cũ acerbo corpore permiscetur, tenuis sit & aerea, acescet. Quòd aũt aciditas ex acerbitate per humiditatis acquisitionem generetur, ex eo probari potest; quoniam fructus initio lignosi cũ sint, sicci quoq; sunt, simulq; acerbi: verum affluẽtis postea humoris copia acidos efficit: atq; hæc est vna saporis acidi generatio. Altera est, quoties ille ex superabundante humore aqueo prouenit, qui dũ non coercetur, nec ab insito calore gubernatur, acescit. Sic lac repositũ acidum redditur, & vinũ similiter. Idẽ in succis omnibus intueri licet, qui dum non coquuntur, nec probe à calore alterantur, acidi fiunt: nam cum auctore Galeno, succi cuiusq; tria sint excrementa, vnum aqueum, alterum terreum, quale est in vinis fęx; tertiũ aereũ, quod ipsum quoque uini flori proportione respondet, aqueum est, quod in omnibus ebullitionem corruptionemque efficit, ubi nimirum nec deuinctum, nec plane alteratum ebullitionis tempore fuerit; sicut cum exacte deuictum atq; mutatum fuerit, in eam, quæ proprie est succi natu-

ra,

ra, mutatur: quemadmodum pituitã in animalibus per vlteriorem coctionem conuerti in sanguinem videmus; atq; aquei illius excrementi gratia quidam succos non nisi coctos reponũt: alij in sole feruenti presiccatos: nam terrei aereiq; occasione non admodum eos corrumpendos iri metuunt, cum illa separari videãt, ęgreq; corruptibilem sortita sint substantiam: quandoquidẽ temperamẽtum nacta sunt siccum. Ex quibus clarè intelligitur saporem acidum frigidum esse simul, ac tenuium partium, vt testatur Galen. lib. 4. de simpl. medicam. facult. Cap. 3. & 7. & 8.
Porrò frigidum esse docet ipse. c. 3. eiusdem libri scribens in hunc modum, Itaque quod tantum est acidum, quidquid id fuerit, planè frigidum est, siue pirum, siue malum, siue acinus vuæ, siue rubi, siue ipsius mori, siue rheas fructus, hoc est, mala punica, siue quiuis alius, tum fructus, tum succus, tum planta, vt oxylapatum, oxalis, quam eandem oxida quoque nominant: quippe si gustanti vehemens atque manifesta illi inesse aciditas appareat; nec quicquam præ se ferat acrimoniæ, omnino hunc succum refrigerantem reperies, quin confidenter vtitor, siue ad ardores vti consilium est hypochondrijs imposito, siue ad erysipelas, siue ad alium affectum calidum. Similiter quoque frigidos affectus ab eo omnes palam lędi cõperies: vbi vero mista tibi acida qualitas appareat, cum acrimonia, conijciendum est, caliditatem quoq; inesse: sin iuncta sit adstrictio, aliud est frigiditatis genus: nam acida frigiditas

tenuium

Ca.7.eiuſdē quarti libri.

tenuium eſt partium, adſtringens craſſarum. Verũ quod illa tenuis eſſentię ſit, ex eo deinceps probat, quod velox eſt acidorum ſaporũ tranſitus in ſentientibus corporibus, & ex eo etiam, quod acida omnia in alto magis agere apparent: ſed quod frigidum ſubtile acidam efficiat qualitatẽ, à priori ẽt probari non obſcure poteſt: nam ea, vt dictum eſt generatur ex acerbitate per aereę humiditatis ademptionem frigiditate manente: ſi namq; nõ maneret frigiditas; ſed loco eius calor ſuccederet vna cum humiditate, pinguis efficeretur ſapor vel dulcis, pinguis quidem ſi humiditas eſſet aerea, dulcis vero, ſi aquea. Rurſus aciditas in ſaporibus teſte Galeno, lib.4. de ſimp.medi.facul.ca.15. naſci potiſſimum videtur, dum à calido quidẽ mutatur, vt tamen non ſuperet id, quod ex acidis ructibus vel maximè conijcias: nam hi haud quaquam, vbi nulla prorſum facta in ventre eſt ciborum alteratio, prouenire ſolent: quemadmodum nec vbi optime concocti, ſed tantum vbi ſemicocti, vt ita dixerit quis, fuerint. Vocat autem ſemicoctos ipſe, qui à ventriculi calore alterationem perpeſſi, non etiam perfectè ab eo ſuperati fuerint; ſic lac, ptiſanæ ſuccus, & quæcunque eius ſunt generis, tempore æſtiuo citius aceſcunt, quam hyeme: poſtulantque ędes frigidas, vt in his repoſita pluſculo perdurent tempore. Ex quibus omnibus patet, quòd a calore mutante quidem, non tamen prorſus vincente aciditas generetur qualitas: atque ob id pleriſque ineſt fructibus prius, quàm maturuerint

4. ſimpli. cap.8.

rint

rint. hęc Gal. & deinceps ſubdit, ſimile quid acidis ſaporibus vſu venire, quod borealibus vẽtis accidit, vt tenuis ſcilicet eſſentiæ ſint, ſimulq; frigidi. Ex quibus colligis eos ſine calore non naſci, ſicut nec illum ipſum boream. Ab hoc calore quidem ebullitionem efficiente, nondum tamen alterationem perficiente, in lacte, & vino, & ſuccis omnibus, qui aceſcunt, partes igneæ & aereæ, quę prius inerant, diſſipantur, ac reſoluuntur prompte, vt pote ad digeſtionem & reſolutionem habiles, terreſtriores vero atq; aquoſæ, cum diſcuti præ craſſitie nequeant, funduntur, atq; attenuãtur ſatis, vnde ſapor oritur acidus, repreſſo vtiq; calore, & interna frigiditate ſimul cum eſſentiæ tenuitate vincente. Quod frigidus ſit ſapor acidus dictum eſt. Quantum verò frigiditatis obtineat, tradit Iſaac dicens illũ ordine ſecundo tantũ frigidum eſſe, quo fit, vt quæ ſummè nos refrigerant, ac interimũt, veluti cicuta, papaueris ſuccus, iociamus, mandragora, minimè omnium acida ſint, ita Galeno tradẽte lib. 4. de ſimp. medi. facult. cap. 15. pręcitato, quippe ait, quod licet frigidi ſint ſapores acidi omnes, haud tamen eò vſque refrigerant, vt interficiant: non enim ſubtilis forent eſſentię, ſi extreme eſſent frigidi: ob hanc tenuitatem ſimul ac frigiditatem euenit, vt illi mordaces compareant, dicente Galeno, mordicationem communem eſſe iſtis tribus ſaporibus acido, amaro, & acri; verum acido quidem, vt frigido ſimul & ſubtili, (nam & id ſępe demonſtratum eſt) amaro verò & acri

Bartholomaus Anglicus lib. 19. de proprietatibus rerũ. cap. 47.

Lib. dietarum vniuerſaliũ

Lib. 4. ſimpl. ca. 17

vt calidis. Quod propriè tamen in saporibus acidum appellatur, à sola lingua percipi potest, sicut & acre: cęterum quod vtriq; commune est, nempe mordacitas, ét a tactu sentitur: vtraq; verò lingua agnoscere nata est; nam quę communia sunt, sicut & reliqua corpora sensibilia; quæ verò propria tanquam gustus organum percipit. Quibusdã aciditatem à calore nasci visum est ex eo, quòd vina languida æstate facile acescunt: hyeme verò suas seruẽt qualitates: quorũ, vt Gal. ait, adauget opinionẽ; & quod vehemẽtius motũ est, ac lõgius aduectũ: talia namq; cũ infirma fuerint, celerrime acescũt. Hac de causa quidã, qui de re rustica rectius scripserunt, dolia in ędibus ad aquilonẽ expositis defodiẽda censent, tanquã frigus, scilicet, qualitatem eorum seruet, mutat autẽ caliditas; sic vina quędã acescunt prompte, vbi in meridianis, & soli expositis locis reposita fuerint. Quin & Alexander Trallianus lib. 7. c. 14. tenet, acidum ructũ nõ tantum à frigidis, verum ét a calidis fieri causis, dicens nouimus autẽ plures medicos existimasse omnẽ acidũ saporem a sola fieri frigiditate: quamobrẽ eis semper exhibent calfacientia: vidimus autẽ plurimos a cibis refrigerantibus adiutos, prius a calfacientibus vehementer lęsos. Quo in loco se experimento probasse refert, vinum & potiones calidas in eorum ventribus acescere, quos postea curauit oxycrato, & alimentis coctu difficilibus, & piscibus, & carnibus, & suillis pedibus elixis, & inde factũ esse, vt nõ amplius aut cruditatẽ, aut acidũ ructum

Li. 4. simpli. c. 15.

Lib. 4. de sim. me. facul. ca. 13. & 14.

ctum

ctum pateretur. Verum his omnibus vt satisfaciamus, dicẽdum, saporẽ acidum a frigore interno rei acescẽtis semper oriri, etsi ab externa cã calida aut frigida in eã deducatur dispõnẽ: a frigida vero per se, a calida verò per accidẽs: omne.n.quod acescit frigidũ est, redditur aũt tale a causis refrigerãtibus, vt in vẽtre cibus, aliquãdo vinũ aut lac: a calfaciẽtibus verò, quoniã hęc quoq; ex accidẽti aliquãdo refrigerant, calorẽ nimirum natiuũ extra educẽdo, nã maior calor calorem minorem educit, ac foras euocat, quo educto subiectũ refrigeratur proprio calore destitutũ; ac proinde vina languida calore acescunt, quod vehemẽtibus non accidit; nã hæc cum fortiora sunt, magnos tum motus tum calorẽ citra corruptionem sufferre ac tolerare queunt, simile quid illis eueniẽs, quod corporibus humanis; nã vt ex his, quę robusta sunt, a sole & validis exercitijs robustiora reddũtur; a quibus prosternũtur, & digerũtur, refrigerãturq;, quæ nõ sunt huiusmodi: sic vina natura calida motus velut ventilans, sol excalfaciens, flãmæq; iuxta ardẽtes celerius cõcoquunt; cuius vtilitatis gratia nõnulli illa in solẽ efferũt, & igne excalfaciũt, vt quædã sane insuauia fiant fumi cõtrahẽtia qualitatẽ; in Asia namq; referẽte Gal. in tegulas ędium æstate omne prope in lagenas trãsfusum imponebãt: postea in edita cubicula, sub quibus inferne multa flãma lucebat, transportabant, in summa aũt ad meridiem solẽq; cellas obuertebãt, in quibus & citius maturescebant, & potui idonea reddebantur. Verũ, inquit, ꝙ si talia

Li.4.sim plis.c.1.4

lia vina frigidiora sint:& dilutiora, eorum argue re omnia id genus imbecillitaté, celeriusq́; perpeti cogere, quę alioqui ipsa paulò post passura essent. Atq; hæc est causa, cur lac, ptisanę succus, & alia quæcunq; eiusdem sunt generis, æstate citius
Lib. 4. simpli. ca. 15. acescant, quã hyeme, postulareq́; illa ædes frigidas, vt in his reposita plusculo perdurent tẽpore. Verum hic acoris modus, qui à calore fit, nõ omnibus innotescit: nã vbi quidã affectus frigidus ab aliqua cã refrigerante emanat, omnibus notus est: vbi verò talis ab aliqua cã calida factus est, exẽpli gratia, vbi infirmum vinum à circũsistẽte foris calore validiori digestum ac dissipatum acidum redditur, eos sane, qui circa naturã exercitati nõ sunt, latet ignorãtes caliditatem mediocrẽ omnibus essé vtilem: immoderatã verò non mi
Gal. li. 4. sim. c. 14. nus frigiditate noxiã. Quamuis tamen acidus sapor vincente semper interna frigiditate oboriatur; cum tamen in humano corpore ructus à causa calida in eam deducitur affectionẽ; frigida alimenta & crassæ substantiæ prodesse poterũt causę id efficienti, & inde mederi symptomati, quod Tralianum fecisse legimus.

Porrò ex acidis corporibus nonnulla secundum naturam acorem habent, alia præter naturam illum obtinent; secundum naturam vt poma, quorum quædam acida homines vocant, vt & quædam astringentia; nonnulla dulcia; sic & mala quoque punica tum acida, tum adstringentia, tum verò dulcia appellant. At in vinis adstrin-

gens qualitas ab acida separata, vt bonitas à vitio, est: nã, quę adstringenti qualitate prędita sunt, generosa sunt: acidum vero s̃m naturam vinum nullum esse arbitratur Gale. lib. aduersus Lycum cap. 4. Quinimo si quid eis vel parum acoris accesserit, continuo vt in acetum mutentur, fore suspicamur; vt hinc pateat cã, cur aceti aciditati acrimonia iuncta sit: fructuum verò nulla talis iungatur, quia fructuum aciditati nõ miscet portio aliqua caloris præter naturã; fit. n. vt Gal. ait, à calore naturali incipiẽte quidem cõcoquere, sed nondum perficiente: at acetum cum ex putredine generationẽ sortiatur, caloris p̃ter naturã, ἐμπύρευμα reseruat: nã etsi vinosæ vini partes, dũ ipsum in acetum trãsit, refrigerentur, aqueum tamen excrementum putrescẽs adscititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia, quæ putrescunt; quæ sane cuncta, si Galeno creditur, calidiora ob putredinem reddũtur; ob id certe, quod extraneus inductus calor uniuersam corporis putrescẽtis occupet molem, etiãsi ab ipso internus & genuinus corrumpatur; siquidẽ teste Aristotele, putrefactio est proprij naturalisq; caloris in unoquoq; humido existentis ab externa caliditate corruptio. Sed tempus est, ut ad acidi saporis facultates accedamus, illud in primis aduertẽtes, acidas proprie nõ esse facultates medicamentorum, quemadmodũ nec amaras, nec acres, nec dulces: nã hę gustus dũtaxat sunt qualitates; sed facultates medicamentorum sunt emplastricæ, & his contrariæ exter-

Gal. lib. 4. simpl. c. 3.

Li. de causis morborũ. c. 2. & 1. de differẽtia feb. 7.

Lib. 4. meteor. ca. 1

Lib. 5. de sim. med. fac. c. 26.

gentes, tum farctu liberãtes, & infarciẽtes: prętere mollieẽtes, indurantes, laxãtes, cõtendentes, & his similes. Quas sane facultates medicamenta operantur, quia tale uel tale sunt nacta tẽperamentum, & hunc uel illum substãtiæ modum sortiuntur. Ob quas sane occasiones acida incidere, extenuare, diuidere, farctu liberare, perpurgare (διακαθαίρειν. Græci uocãt) citra calfactionẽ possunt. Mesues lib.1. theoremate eodem, acidum, inquit penetrat, aperit, incidit, diuidit, tenuat, terget, dẽsat, asperat, extinguit calorẽ; citò agit hęc opera: sed in medio ualentiũ & imbecillium est, sua deniq; substantia tenui acre obtundit, dulci & insipido uigorem addit. Rursus acida appetentiã excitant, nã ab acida pituita famelici homines fiunt, quemadmodum ex dulci somniculosi, & ex salsa siticulosi redduntur: ita Galeno docente, lib. de plenitudine, cap.11. & lib.2. apho. com.21. dicebat, acidos humores, quos exsorbuit os uentriculi, appetitus canini esse causam: rationem tradidit ipse lib.1. de causis symp. c.7. scribens in hunc modum, Deprauata uero fit appetentia, si uehementiæ modum excedit, ac uocatur à nonnullis canina, cum uel ob acidi humoris uitium uentriculus mordicus infestatur, uel ubi totum corpus immodice dissipatum assidua indiget nutricatione, quippe frigidi humoris uitium rosionem, quę suctioni proportione respondeat, inducit. appetentiam, haud aliter quàm naturale pathema excitat: atque cibi magis, quam potus desiderium affert, idque pro-

Gale. Vbi supra.

C

pter

pter refrigerationem. Quia igitur ab acidis humoribus siue edulijs os uentriculi refrigeratur, uellicatur, atq; comprimitur, inane redditur, quod inanitionem suam sentiens cibum appetit: siquidē appetentia actio est partim facultatis naturalis appetitricis, partim animalis sensitricis. Acida preterea scribente Galeno lib. 2. de facul. alimen. c. 21. cum succum uiscidū in uētre inuenerint, ipsum incidunt, ac deorsum subducunt, ob idque deiectiones humectāt: quod si uentrem purum inuenerint, ipsum magis sistunt; cum tamen adstringētia, quantum in ipsis est, semper alui deiectiones cohibeant; quod si a cibo sumpta uentrem subducunt, id nō per se, sed ex accidenti & secundario operātur, quia, scilicet, compressis ab eis partibus superioribus cibaria, quę in uentre sunt, truduntur ad inferiora. Rhaze lib. 3. ad Almāsorem, acidum (etsi immodice frigidum non sit) bilem flauā, & sanguinis feruorem reprimere, uacuum uentrem constringere, flatibus uero plenum subducere; coctricem hepatis facultatem imbecillam redde; & neruosis partibus nocumentum afferre, ac corpus exiccare, affirmare manifeste uisus est.

¶ *Saporem dulcem naturalem eße, gustuique gratissimum: ac quæ sint illius commoda & incommoda.*

Caput IIII.

GRatissimi gustui, cum naturaliter se habet, succi dulces sunt, ut cuncti medici testātur,

& experientia monstrat. Hi namq; omnes docen te Gal.1.de symp. causis.c.6. corporis substantiæ maximè consentientes habētur. sed cur periucun di sint, gustātibusq; maximè suaues, ratio est, quia sapor dulcis ex caliditate mediocri, & substantia non admodum crassa ortum ducit; vnde linguæ appositus moderate aperit, moderate calfaçit, mo derate humectat, & moderate citraq; violentiam apertos linguę meatus subintrans diu ibi manet; quo fit, vt natura in tali tēperie gaudeat, plurimúque oblectet. Necessaria fuit hęc oblectatio, quā dulces efficiunt succi, vt appeterentur, & à ventri culo allicerentur, quia auctore Galeno loco pręci tato, uentriculus uisceribus seruit, & venis, huiusmodi succos appetens, quales illi sunt necessarij, hunc pręcedit linguæ iudicium: ipsa enim ijs po tissimum delectatur succis, quibus uentriculus indigere uidetur: atque huius consensus potissima causa est vestiens ipsa tunica. Necessarij ventriculi succi sunt, qui sibi consentientes existunt, & cum ipso reliquisque corporis partibus cogna tionem & similitudinem obtinent: tales namque nutrire, & quod de substātia illarum deperditum ablatumq; est, instaurare, atque reficere valent. Quare oportebat, inquit Galenus, innasci animan tibus organum, quod naturæ similitudines ac dis similitudines discernēdi potestate polleret; quod cognoscens rerum naturas, familiaria quidem eli geret, aliena vero refugeret: eiusmodi ergo lingua est, quæ exuberanti sensu non calida modò, frigi-

Bartholomaus Anglicus li. 19. de proprietatibus rerum. cap. 41.

4. sim. 15.

frigidaq;,humida,atq; ficca,ſed etiam quæ familiaria,quæq; non familiaria ſunt,agnoſcit. In hãc enim duntaxat particulam complures inſerũtur nerui,cum aliæ oẽs aut vnius tãtum,aut duorum ſint participes: nec eorum ipſorum ita magnorũ tamen. Porrò cum quædam naturæ noſtræ magis ſint familiaria,quædã minus,ac partim in hac cõiugatione,partim in illa,neceſſario plures guſtus qualitates extiterunt. Cæterum omnium,quę nutriũt,communis dulcedo eſt:nã quidquid nutrit, aut plus aut minus eſt dulce;his verò,quæ nõ nutriunt,cõe eſt id,quod per negationem aut priuationem ſic dicitur , velut non dulce, uel indulce. Particulares autem differentiæ complures merito euaſerunt,quia id,quod cuiq; rerum familiare eſt, vnum eſt, nempe quia & natura eius familiaris vna : aliena vero plurima partim plus , partim minus à ſubſtantia eius diſſidentia . Quæ itaque ſumme acida ſunt,acerba & amara,& ſimpliciter aliam quamuis qualitatem præter dulcem ſortita ſunt,ea omnia nutrire nequeunt,ſicut quę ſolum dulcia ſunt,omnia nutriunt. Cur vero hoc ita eueniat,cauſam idem attulit Galenus in eodem libr. c.10.dicens,nutritionem eſſe vacuati repletionẽ, atqui quod euacuatum eſt, familiare erat: quamobrem & quod nutrit , familiare ſit , neceſſe eſt. Porrò ſi familiare,& iucundum amicumq; fuerit, protinus etiam & ad id, quod nutrit,modicè calidum . Sed in hoc non parua eſt maioris minoriſq; ratio, quando nimirum neq; ad cibos acce-

dimus plane secundum naturam affecti: solum enim corpus eorum, qui cibum desiderãt, inanitũ sit, necesse est, si exacti futuri sunt familiaris ipsorum qualitatis cognitores: nam si præter id calidiores, quam conueniat, aut frigidiores euaserint, seu toto corpore seu pertinẽtibus ad linguam ac uentrem locis, non solum quæ nutriant, uerum ẽt quæ refrigerent, aut excalfaciãt, postulabunt. Proinde sane sibi quoq; illis alias alij uidentur iucundiores: nam cum duplex sit genere iucundum, alterum, quod impleat id, quod euacuatum est, cuius modi est nutrimentum: alterum, quod medeatur ei, quod alteratum est, id, quod iam medicamentum esse constat, euenit vtiq; cibis, ubi nõ modo uacuatis exhibẽtur corporibus, sed etiam qualitate aliqua mutatis, ut duobus nominibus delectent, ut cibi, scilicet, & ut medicinæ, sed ut medicamenta quidem refrigerando quædam, & excalfaciendo, & exiccando, & humectando ex ratione iuuabunt, & proderunt: ut nutrimenta uero sola ea, quæ cognata sunt & familiaria totis nutriendorum substantijs: protinus uero istis adest, ut conuenienter, scilicet, sint ad ea, quæ nutriunt, calida. hæc Gal. Ex cuius prælõga serie luce meridiana clarius fit, duplicem esse delectantium alimentorum naturam, uti & duplex est illorum significatum: nam quædam delectant tanquam cibi tantum, quæ alimenta simpliciter dicuntur, ut chondrus, oua, caro, panis: alia non tantum ut cibi, sed etiam ut medicamẽta, quæ cibi medicina-

Cibi medicinales

les a medicis communiter appellari solent, vt lactuca, ptisana, & similia. Hæc inquam, quatenus ad id, quod de substantia partium recessit, deperditumq; est, instaurandum ingeruntur, alimenta sunt: quatenus verò id, quod alteratum est, corrigunt, & ad habitum naturalem reducunt, vicem obtinent medicamenti. Superest igitur, vt de temperamento dulcis saporis differamus, quod calidum esse ex eo probat Galenus, quòd fructus initio acerbi cum essent, tempore maturescentes dulcescunt; ex quo sequi ait, dulcedinem ipsis à calore prouenire; nam si dulcedo maturatione acquiritur, & maturatio coctio quædam est, sequitur dulcedinem calore etiam acquiri, si verum est, coctionem omnem à calore proficisci, vt Aristoteles & Galenus varijs in locis prodiderunt. Quòd autem fructus omnes à calido maturescant, concoquanturvè, cunctis tum philosophis, tum medicis persuasum est: tum quòd id ipsum duplex sit, alterum proprium, & cuique ingenitum, alterum externum a sole videlicet vel ab igne, sed tamen naturæ ipsorum conueniens, ac familiare; quare minimè mirandum est, quosdam esse, qui non in arboribus, sed postea cum decerpti, conditiq; aliquandiu fuerint, coctionis complementum nanciscantur, & dulcedinem assumant: dulcescunt etiam adscititio calore omnia ea, quæ ab igne præparantur, ac proinde, vt Galenus ait. 4. simpli. 11. dum calida sunt, suauiora ijs, quibus nutritione est opus, apparēt. Ex quibus omnibus

4. simpli. cap. 7.

clare intelligitur, saporem dulcem calidum esse, non tamen immodice, sed moderata caliditate: nam si (vt dictum supra est) corporis nostri naturæ maxime similis existit, & ipsa temperate tum calida, tum humida est: dulce similiter moderate calidum humidumque esse debere necesse quidem est. Dulce testimonio Galeni concoquit, laxat, rarefacit. addit Rhaze ventris fluxum efficere, uentriculum mollificare, thoraci pulmonique conferre, corpus impinguare, & seminis generationi materiam tribuere. Mesues dulcis operationes esse dixit, lauare, lenire, obstruere, flatulẽtum esse: omnia autem hæc, eius sententia, pręstat imbecilliter, nec citò, nec tarde, sed in horum medio: acre autem, amarum, salsum quoque reprimit: sed insipidum roborat. Porro dulcibus omnibus vitium inest, viscera obstruere; quemadmodum Galenus nos docet lib. 2. de alimentorum facult. cap. 8. &. 26. & lib. 13. metho. cap. 14. dicebat, Nouimus enim dulcibus omnibus tum iecur, tum lienẽ, maxime intumescere. Libro itẽ de succorum bonitate & vitio, cap. 4. in fine, illud de dulcibus, inquit, ac crassi succi cibis sciendum ac memoria seruandum, horum scilicet succo iecoris ac lienis vias impediri. Quod si viscera phlegmone pręterea laborare paululum cœperint, hanc ipsam valde augent: ratio est, quoniam dulcia vt plurimum crassæ sunt substantiæ, eo quod (vt dictum iam est) per concoctionem dulcedinem acquisierunt, quæ auctore Aristot. lib. 4. meteo-

5. simpli. 26. lib. 3. ad Almãsorem. 1.

In canonibus vniversalibus, theoremate. 1.

Cur dulcibus viscera obstruãtur.

meteororum.ca.4.omnia solet incrassare; & viæ, per quas debent permeare, sunt angustissimæ:tales namque sunt venæ meseraicæ,& quæ in hepate ex amplis portę ad iecoris gibas procedunt,per quas eorum omnium, quæ in corpus vniuersum distribuuntur, transumptio fit: Quapropter in eis maxime impinguntur,quia substātia crassa in itinere angusto facile hęret. Porro additur & alia cā sane non leuis,quia vt amara, acerba, & acida nō solum ori & palato ingrata, verum alijs plerisq; visceribus iniucunda,ita dulcia omnibus eisdem accepta,familiaria,& iucunda adeo, vt ab illis sæpe attrahātur immature. Quæ sane cuncta docuit Auicenna.3.primi doc.c.7. dicens, res præterea dulces ad obstructiones faciendas sunt veloces quoniam natura eas attrahit antea, quàm concoquantur.& 14.tertij,tract.1.cap.20. sic ait, dulcia conueniunt hepati,quare impinguatur,& magnificatur,& confortatur:verum velocia sunt, vt faciant euenire obstructiones; propterea quòd hepar attrahit ea impetuose associās ea humoribus alijs; & propter hoc oportet, vt vitet dulcia ille, qui habet apostema in hepate suo. Verū subdit deinceps, & nocibiliora dulcia sunt, quæ sunt ex eis crassa, propterea quia faciunt euenire obstructionem: & quæ ex eis sunt calida propter cōuersionem suā ad bilē.Ex quibus verbis forte colliget aliquis hoc vitiū obstruēdi,seu obstructiones faciēdi, dulcibus tātū crassis inesse,nō dulcibus tenuioribus;hęc.n. proniora esse ad hoc, vt in bilē

Dulcia ori & palato et visceribus iucunda, atque ob id à visceribus immature attrahūtur.

vertantur, dixit Auicenna: illa ad obstructiones molliendas opportuna magis. Veruntamen cum dulcia quęcunque (quemadmodum dictum supra est, & Auicenna ipse notauit) plerunque ante concoctionem à visceribus attrahantur, dicendũ, hanc vnicam causam sufficere ad obstructiones procreandas; etiamsi substantiæ crassitudo haud quaquam accedat: nam Galenus lib. 2. de alimento. facult. c. 8. ficus, dixit, licet subtilium sint partiũ, sæpè obstructiones in hepate parere, eo quòd ante, quàm in ventriculo elaborentur, à partibus nutriendis alliciantur: sunt enim cruda omnia in confecta, atq; ob id promptè obstruere possunt, non sequestratis partibus crassioribus excrementorum, quæ per concoctionem secerni ac separari solent. Rursus est & alia in vniuersum dulcibus omnibus noxa non contemnenda, ꝙ in naturis picrocolis, hoc est, amaram bilem coaceruãtibus, promptè in bilem vertuntur, vt Galenus testatur lib. 1. de crisibus, c. 12. dicens, In commẽtarijs de potentijs naturalibus ostendebatur, quidquid alimenti supra modum calefit, præsertim si pingue ac dulce fuerit, verti in amaram bilem. Ostenderat hoc libro 2. de naturalib. facultat. c. 8. vbi cum probasset satis humores intra corpus gigni; non autem in ipsis alimentis contineri, in fine capitis sic ait, Atqui non mel modo, sed etiam cætera dulcia vniuersa in supradictis corporibus, quę ex qualibet iam memoratarum causarum sunt calida, facilè in bilem mutantur. Quod similiter con

firmat

firmat lib.6.epidem.parte 5.com. 14. in eũ scribens modum: Ex melle autem omninoq; ex dulcibus, cum vehementius incaluerint, amaræ bilis contrahi humorem, in quarto de simplicium medicamentorum viribus commentario declaratum est. Cum hoc etiam quando hæc diutius in ventriculo morata fuerint, nec prius distributa, nec concocta sint, luteam ex ipsis bilem procreari, euidenter percipimus; atque hoc commune est non solum dulcibus calidis, vt melli, sed etiam frigidis vt lacti. Cuncta namque in naturis calidis biliescunt facile; hoc tamen est discrimẽ, quod calida dulcia frigidis naturis auxiliantur, quia in probum sanguinem conuertuntur; nisi aliqua in flatus vertantur, vt vina dulcia, quæ in frigidioribus ventriculis solent flatus generare, & illis ventriculum distendere; dulcia verò frigida, vt in picrocolis promptè biliescunt, sic in pituitosis acescunt; quemadmodum de lacte pronuntiauit Galenus lib.6.aphor. com.64 vbi scripsit, lac duplicem habere alterationem; nam quando in multo versatur calore, statim in nidorem abit; quando autem in pauco, citò acescit. & subdit, Tibi licet perdiscere partim statim cum ex mammis excidit in ignem elixari, partim ipsum iacere per se ipsum permittenti: nam dum concoquitur, in nidorem fit abitio; neglecto autem acor omnino aduenit vel citius, vel tardius. Sic autem in sanis, si non benè concoquatur, in quibusdam accescit, in alijs autem nidorem

Lac duplicem alteratione͂ habet.

concipit:

concipit:in ventriculo quidem frigidiori acescit; in calidiori verò nidorulentum euadit.Si vero bene concoquatur, nutrit, & bonos facit humores. hæc Galenus.Cęterũ causam reddamus, ob quã dulcia omnia & pinguia in calidis naturis facile fiant bilis,qua ratione sitim excitant,porro causa est,quod multas partes aereas habent, quæ facile in bilem degenerant:quemadmodum aer promptè fit ignis propter naturarũ mutuum symbolũ: sed dulcibus multo magis acria flammam veluti referẽtia; & amara atq; salsa carboni similia in bilem vertuntur, propterea, quòd dulcibus multo sunt calidiora, & maiorem cõsensum cũ bile obtinent.Si cui vero dulcia officiunt, Auicẽnæ sententia tertia primi,acida capiat, uerbi cã acetum,mala punica,syrupũ acetosum, cotoneorum succũ, & similia:& ventris vtatur deiectione. Contraq; si acida nocent,post ipsa mel sumat,aut vinũ vetus. Similiter pinguium noxa acerbis emẽdatur, puta sycaminis, myrti baccis, siliquis syricis,mespilis,& sorbis;itidemq; amaris, salsisque & acribus,veluti helenij radice cõdita,salsamentis, bellariis,allijs,& cepis,& ediuerso. Dulcia quin etiã, eodem docente Auicenna,cum auide a natura rapiantur,priusquam integre coquantur, sanguinẽ vitiant.Acida maciem seniumve inducunt: acria vero & salsa stomachum præcipue lędunt, salsa tamen oculis etiam nocent. Si post aliquod pingue obsonium,quamuis laudatissimũ, aliud praui succi sumatur, ipsum proculdubio corrũpet.

Doctr. 2. cap. 7. prope finem.

Vbi supra.

Verum

Verum de sapore pingui, salso, & acri, nondum actum est. sed deinceps agendum.

¶ *Saporem pinguem sub dulci comprehendi, ac quæ sit eius temperies, atque facultas, Cap. V.*

DIctum supra est, quod nutrit, dulce esse, aut in dulcium genere contineri; nutrit similiter & pingue; quo fit vt quidquid corpori alimētum præbet, dulce sit aut pingue, quod Galenus voluit lib. 4. de simplic. medic. facul. c. 9. scribens in hunc modum, Quicūque fructus oleosi sunt solummodo, edēdo ij sunt & dulces. & paulo inferius subscribit, Rursum mihi hic memoria repete, q̄ sæpè ante dixi, quædā esse, quæ vna, quædam quæ duabus in sese qualitatibus, & agunt, & patiuntur: quædam verò etiā totis substātijs suis, quorum in numero & medicamenta non pauca posui: & nutrimēta vniuersa: horum duplex esse genus, apparet, prout significauit Theophrastus, nam quædā sunt pinguia, veluti pinguedo: quædam dulcia magis minusvè, velut fructus omnes quibus vescimur: & carnes animalium, tū herbæ item multæ ac radices, floresq; & germina: nā tametsi inter ea quædam acerba sunt, sicut pira syluestria, & corna, omnino tamen dulcedine participant, nisi sūmè sint acerba, velut galla & rhus. Verū ob hæc iam pro medicamentis his magis, q̄ pro cibis vtimur. hæc Galen. Vnde Aristoteles pin-

pinguia & dulcia optima esse, & nobis gustui suauissima, eademq; omnia valde nutrire, & decoqui facilè posse lib 21. problematum, problemate 13. memoriæ mandauit. Verum cū frustra per plura efficiant, quæ per pauciora effici queunt, diximus, pingue ipsum dulce esse, & quidquid nutrit dulcedinem habere coniunctam, aut sub dulcium genere comprehendi. Comprehenditur interdum sub pingui & ipsum dulce, dicēte Galeno lib. 6. epidem. p. 5. com. 14. pingue intelligendum esse non solum vnguinosum, sed ēt dulce, & prorsum, quod naturaliter se habētibus suaue est. Verum cum de his abundè dictum sit, satius est, vt ad ipsam pinguis saporis naturā perueniamus. Pingue oē calidum esse. 3. de partibus animal. cap. 9. & lib. 4. eiusdem tituli cap. 5. Aristoteles est auctor. Cui Auicenna subscribit. 1. p. cant. text. 31. dicens, omne habens dominiū pinguedinis & vnctuositatis est calidum & humidū. Gal. itidem lib. 11. de simp. med. facult. Omnis pinguedinis facultatē humectatoriam esse & excalfactoriā humanorum corporū, expressis verbis asserere visus est. Nec dicendū hoc illi ex accidenti, extrinsecusvè aduenire, quatenus videlicet sua densitate caloris effluuium cohibet, detinet, ac exire non permittit: qm̄ effectiones, quæ ex accidenti eueniunt, non sunt quæ medicamētis nomenclaturas tribuunt: sed quæ ab illis de per se, primarioq; oboriūtur: aliter namq; plumbi lamina calida esset, qm̄ superposita tubercula resoluit

dige-

digerit, ac subsidere facit; & scamonium pariter frigidum existeret, siquidem bilem educit, qua euacuata corpus frigidius redditur: & sic nihil ratum, nec firmum de simplicium medicamentorum facultate Galenus doceret, quod nõ videtur asserendum. Est igitur pinguedinis facultas calida, non frigida, vt censuerunt nonnulli. Quod similiter natura eius demonstrat: nam docente Aristotele libro 2. de generatione animalium, ca. 2. Pingue nec terræ, nec aquæ est, sed spiritus: & libro 2. de partibus animalium, cap. 5. dicebat, pingue inter humida ignis & aeris esse commune. Porrò illud calidum esse, generatio non minus ipsius manifestat: efficitur namque per cõcoctionem, quæ caloris semper soboles est: quare vt in combustis siccis, velut cinere aliquid ignis relinquitur, sic in concoctis humidis nonnihil caloris, qui effecerit, remanet, quò fit vt pingue leue sit, & humoribus insideat, atque fluitet, ita eodẽ tradente Aristotele libro 3. de partibus animalium, capit. 9. quæ etiam causa est, cur pingue fœdum nunquam expiret odorem, quemadmodũ nec os, nec pilus, quia vt Aristoteles ait, Pingue concoctum est, ossa & pili humore vacãt. Quod si aliquis requirat causam, cur pingue dẽsum sit, si leue calidumq; est, nam ratio cõtrariũ exigere videtur, cum densum frigiditatem potius ostendat, quàm calorem, scribente Gal. lib. 3. de simplicium medic. facul. c. 5. frigidum contrahere constipareque, & substantiam reddere immobilem,

Li. 13. problematũ. 4.

aut ægrè mobilem: calidum verò rarefacere, fundere, coquere, mouere. Pingue aũt densum esse Aristoteles literis mandauit: nam lib. 10. problematum. 21. reddens causam, cur nullius animalis lingua pinguis sit, inquit, quia pingue vnũquodque densum est: lingua aũt rara sua natura (ipsius opinione) propterea esse debet, vt percipere possit genera saporum. Dicendum pingue per cõcoctionem fieri, vt ex Aristotele varijs ex locis deducitur, coctionemq́; omnia cogere densareq́;, vt eidem Aristoteli & Galeno fuit visum. Quare nihil impedit pingue aereum esse ac igneum simul ac densum: nam densitatem non ex propria obtinet natura, sed illam per concoctionem acquisiuit. Nec tamen pingue omne densum censeri debet, cũ ex pinguibus corporibus plurima tenuia sint: nam Gal. lib. 6. de simplicium medicamentorum facult. oleum tenue esse ex eo iudicat, quod perluceat, quod purum sit, & quod plurimum mini ma eius portione inungatur; facileq; a cute coimbibatur. Maioris tñ momenti est Auicẽnam cum Aristotele conciliare; nam Aristoteles (vt ostẽsum superius est) pingue, nec terræ, nec aquæ, sed spiritus & ignis, aerisq; cõe esse dicit, cum tamen Auicenna saporem vnctuosum notatu dignam aquositatem secum admistam habere protulerit. Huic obiectioni respondendum arbitror, corpora cuncta ex quatuor elementis componi, impari tamẽ mensura, quod enim vnumquodque ex tanto calido, frigido, humido, & sicco quodammodo est attem-

Lib. 2. de partibus animal. c. 5. et li. 3. de hist. animal. cap. 19.

Arist. li. 4 meteor. c. 4. & Gal. 2. progno. com. 33. & lib. 4. de victu acutorũ, com. 4.

Lib. 2. canonis, tracta. 1. c. 3.

attẽperatum, idcirco hoc dulce, illud amarum, ſalſum, acerbum, auſterum, acrevè apparet, ita Galeno docente li. 1. de facult. aliment. iuxta finẽ. Quare nihil mirãdum eſt, pingue aereũ, igneũque eſſe, & aquoſitatem admiſtã habere, nã illa a prędominio obtinet, hanc uero ſubparẽ & inferiori menſura. Quod manifeſtè ſignificauit Auerroes lib. 5. collectaneorum. c. 27. ſic ſcribẽs, Vnctuoſus ſapor dictus hoc habet, quod in eo pars aerea dominatur cum modica aquoſitate: propterea ſubdit, calor ipſius eſt minor, quã calor dulcis. Reſponderi etiam põt, pingue duplex eſſe, vnum admodum tale, aliud leuiter, quod admodum pingue eſt, aereum eſt tm̃ & igneũ, quòd vero leuiter, aquoſitatem non exiguã obtinet admiſtã. Cæterum quod Auerroes ait, calorẽ pinguis minorẽ eſſe calore dulcis, mihi ambiguitatẽ parit non mediocrẽ, nã ſi pingue ex dulci fit per vlteriorẽ caloris elaborationẽ, eius calor dulcis calore maior erit, non minor, vt cenſuit Auerroes: aſſumptum aũt ex Ariſtotele probari non obſcurè poteſt dicente, adipẽ & ſeuum ſanguinem eſſe concoctum; & alibi fieri per concoctionem ex ſanie ſanguinẽ, & ex ſanguine adipem. Vnde Gal. lib. 4. de ſanitate tuen. ca. eodem quaſdam nubeculas vrinæ ſupernatantes ſimiles rebus, quæ in ſummo lacte colliguntur Græcè, γραῦς, dictæ; & rei, quæ in ſummo refrigerati iuſculi concreuit, in ſanis laudat, tanquam exactæ concoctionis indicium. Quæ ſanè cuncta mani-

Idẽ Aue li. 2. trac 1. c. 3. & Fulginas eum locũ enarrans calorem dulcedinem efficientẽ potẽtiorem eſſe eo, q vnctuoſitatem efficit, manifeſtis verbis aſſeruit.

Ariſt. lib. 2. de par. anim. c. 5 et li. 3. de hiſt. animal. c. 19

festo argumento sunt, pingue à vehementiori efſici calore, quàm dulce, nec locum aduerſus hoc habet dicere, mel, dulciſſimũ cum ſit, pinguedine eſſe calidius, quia non omnem caliditatẽ, qua præditum mel eſt, ex dulcedine obtinet; ſed plurimam ex acrimonia poſſidet: Quò fit vt ſi illud magis, quam pinguedo, calfaciat, id non dulcedinis, ſed acritudinis occaſione efficiat. Huic dubitationi non aliter (meo iudicio) reſpõderi poteſt, quàm ſi dixerimus, pinguem ſaporem duplicem habere ortum, vnum ex dulci, alterum ex aqueo a natiuo calore elaborato atq; concocto, hũc dulci minus eſſe calidum, perſpicuum eſt, ſicuti alterum, qui ex dulci proficiſcitur, dulci ipſo eſſe calidiorem, nemo inficias ibit, qui in Ariſtotelis & Galeni doctrina verſatus abundè fuerit. Vtcunq; tamen ſit, pingue tepidæ caliditatis dici debet, adeò vt primum calfacientium ordinem non tranſcendat. Dicuntur autem a Galeno primo ordine calfacere illa, quę nos quidẽ excalfaciunt, non tamen euidenter: verũ vt opus inſuper ſit demonſtratione rõnali, hoc eſt, vt ego quidẽ interpretor, rationali diſcurſu: exempli gratia, nuces excalfaciunt, verũ tam languide quidem, vt ſi per totam diem cuti noſtræ admotæ manſerint, earum calorem percipere vix queamus. Qũo igitur excalfacere illas deprehẽdimus? ex eo inquã, quia deuoratæ capitis dolorẽ inducunt: & capitis dolor aſcẽdentibus vaporibus a uentriculo in caput fit, qui a calore ſemper eleuantur. Simili itidẽ diſcur

5. ſimpl. c. vltimo.

ſu

su pingue dicto ordine excalfacere iudicamus: qm̃ emplastricum est, & suppurationem promouet, & quæ suppurant, moderatè calfaciũt, nec ad secundum ordinem protrahuntur; hoc intelligẽdum est de syncero pingui, nec alteri sapori permisto: quia tauri & hirci pinguedo, teste Galeno lib.4.de simp.medic. facult.c.6.acrimoniam & multam & igneam possidet, bouis item ouisque adeps acris est: nam taliũ animalium pingue, ut ipse Gal.ait, ob crassitiem adeps appellatur. Quò fit, ut cum uehementer digerat, emplastricũ esse non possit, nec poros obstruat, nec suppurationi opituletur; siquidẽ emplastricum esse debet eius generis medicamentum, ut exactè suppuratoriũ sit: nam docente Galeno, si substãtiam innati caloris augere, non intendere qualitatem ipsam conueniat, poros corporis obstructos esse necessum est, quò videlicet halituosos transpiratus includant: siquidem ea cataplasmata, quę aut detergẽtia, aut ualidius excalfacientia halitus difflari permittunt, exiccant quidẽ, sed pus non mouent: talis est hordeacea, cicerũ, fęnugręci, fabaceaq; farina: amplius etiam erina, eruina, panici, lupinorũ, milij, omniumq; adeo exiccãtium; quippe cum tum per ea, quæ detergunt, etiamsi non admodũ excalfaciant, sed quia obstructione liberant, reserantq; meatus, vna quoque calor particulę euolet, ut naturalis haud quaquam seruetur ei commoderatio, tum ab admodum excalfacientibus huius etiam nõ parum uacuetur, & qui reliquus 5.simp.9.

est, incalescat, ex quo fit, ut naturalis caloris substantia diminuatur, sed qualitas intendatur: quorum neutrum fieri expedit. Verum halituosum & calidum spiritum contineri quamplurimum & ad vnguē caliditate symmetrū, quippe cū hic in pueris copiosissimus oēs actiones naturales adaugeat. Porrò aūt vnum ex naturalibus operibus est ea, quę in pus fit, conuersio, nam & illic quædā perficitur coctio: cum aūt quicquā concoquere consilium est, quāplurimū spirituū seruari intus oportet, atqui digeritur, tum ab euaporantibus ac detergentibus, qualis est hordeacea, fabaceaq; farina, tum a resiccantibus, qualis est panici, lupinorū, milii: tū ab excalfaciētibus, qualis ē fęnugręci: qn multo ēt magis ab iis, q̄ simul & excalfacere, & resiccare possunt, puta lolio, eruo, cicere, ochris. Quia igitur dictę pinguedines ob acrimoniam meatus reserant, & natiui caloris qualitatem intendunt, & eius substantiam dissipant, ac minuunt, idcirco suppuratoriæ nō sunt: adeps itidem quicunque, dum inueterascit, seipso calidior & tenuior efficitur, ac proinde quoque ualentius desiccans: uerum id, si Galeno creditur, oībus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidē putrescere non anticipent: nā uinū, mel, acetum, frumentum, butyrum, ęsipum, oleum oē, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninū, siue ipsum, q̄ ex oliuis cōficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentię efficiuntur, ac proinde gustantibus apparēt acriora. Quęcunq; uero

Libro II. simpl. tit. de pinguedine, & adipe.

pin-

pinguedines nondum vllam nactæ sunt acrimoniam, eodem auctore Galeno emplastricã, & illiniendi poros facultatem obtinent, eamq; tanto efficaciorem, quanto sicciores magisq; terrenæ fuerint: cuiusmodi est suillus adeps, qui nódum uetustatem est passus, ac cera elota: deponit siquidem & ipsa, quã habebat à melle acrimoniam. Quod si aliquis exigat causam, cur hircinus adeps dysentericis tantopere prosit, cum contrarium potius ratio suadere uideatur: nam cum dysenterici ab acribus humoribus infestentur, potius ab hircino adipe lędi, quàm iuuari debebãt, addita ab adipe humoribus ipsis acrimonia altera: respondet Gal. lib. 11. simp. dicens, iis qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, potius caprinum adipem, quam suillũ conuenire, non ꝙ acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat; suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tenesmosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. hæc Gal. Sed de his satis. Quare quid pingue in nobis efficere queat, deinceps explicemus. Oleosum, teste Galeno, humectat, emollit, laxat. Mesues li. 1. de re medica theoremate eodẽ, vnctuosum, inquit, lenit, lubricat, laxat, mollit, abominabile est, & nauseabundum, flatusque gignit, obstruit: verum, subdit, hæc omnia imbecilliter, &

4. sim. c. 6.

Tit. de pguedine, et adipe.

5. sim. 10

tardè perficere: suaq; mediocri substantia acre, amarum, salsum reprimere. Est etiam pingue omne uentriculo incómodum, ut scribit Rhaze. lib. 3. ad Almansorem. c. 1. dicés, Vnctuosum stomachum emollit, & uentrem fluere facit, ac satietatem affert anteà, quàm homo cibi quantitatem sibi necessariã assumat. Quod multo ante docuit Galen. lib. 1. de aliment. facult. c. 30. ubi de sesami semine uerba faciens, sic ait, Sesami semẽ pingue est, ideoq; repositum celerrime fit oleosum: quamobrem eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, stomachumq; subuertit, ac tardè concoquitur, pingueque corpori præbet alimentũ. Liquet ergo, quòd uentriculi partibus uigorem ac robur addere nequit; quemadmodum neq; aliud quod uis pingue. Galenus hactenus. Vnde Auicéna omnia olea & propriè butyrum & unctuosa prosternere appetentiam, aut ipsam debilitare, asseruit, eo quòd uentriculum laxant, ac emolliunt, & venarum orificia obstruunt. Addit Rhaze calfacere permaximè febrientes, uel habentes iecur, uel stomachum calidum; corpus præterea humectare, atque lenire: pituitam augere, cogitationẽ reddere hebetem, & somnum intendere. Cur uero stomacho robur addere non possint, est, quia, quæ ventriculo robur addunt, adstringere solent; cum tamen pinguia omnia uentriculi fibras emolliant, laxent, atque dissoluant, quæ causa est, cur plerumque illa a ventriculo dilabantur inconfecta, vt notauit Isaac lib. dietarum uniuersalium.

13. tertij tra. 2. c. 9 in fine.

ſalium, lectione 18. Et libro dietarum particula-rium, cap. de pinguedine, ex Rufi ſententia dicebat, pinguia ob ſui lubricitatem ſtomachum, & inteſtina non cocta egredi: quare lientericis & cœliacis maximo erunt nocumento, iisque ſolis, qui ſiccam admodum & adſtrictam aluum habent, ex uſu eſſe poterunt.

Sapor hic ſimul ac dulcis, acidus, atq; auſterus, cuncti ſanè ex acerbo tanquã ex fundamẽto, origine, atq; fonte prodeunt, ac emanant eo modo, quo Gal. docet li. 4. de ſimp. medic. facult. c. 8. ſcribens in hunc modum. Ergo auſterum quod ſit acerbum exolutũ, ſenſum ad memoriam reuocare oportet, atq; quę ſit eius generatio nunc dicet, q̃nquidem corpus acerbũ terreũ eſt ac frigidum, tripliciter neceſſariò exoluitur, aut incaleſcens, aut humeſcens, aut utrumq; ſimul perpetiẽs, itaque ſi incaleſcat duntaxat, nec ſit humidius, nec mollius, ſed durũ manens ſolum acquiret dulcedinẽ, uelut robuſtæ glandes, ac potiſſimũ quæ uocantur caſtaneæ: ſin autem humeſcat, ſiquidẽ ea craſſarum ſit partiũ, & aquea humiditas, auſterũ euadet: cuiuſque.n. ſaporis uires aquea retundit, atq; hebetat humiditas: ſi uero tenuiũ partiũ ſit, & aerea, aceſcet. Oſtenſum namque eſt, frigidum ſubtile acidam efficere qualitatem: at ſi pariter humeſcat, & calefiat, humiditate quidem aquea in dulcedinem, aerea verò tranſibit in pinguedinem. Ex his perſpicuum euadit, quo pacto fructus principio acerbi cum ſint, proceſſu tẽporis

quidam planè dulcescant, quidam acescãt: nõnulli fiant austeri, aliqui ẽt acerbi permaneant. tũ quidam ẽt pingues reddantur, & sanè secundum propositarum qualitatum misturas variam sortiuntur mutationem. sed de his satis: quare tempus est, vt ad alium saporem explicandum perueniamus.

¶ *Quæ sint salsi saporis causæ, quæ illius effectiones, ac cur sitim magis, quam amarus inferre possit. Cap. VI.*

Sapor salsus. SApor salsus dulci calidior est, vt docet Aristoteles lib. 23. problematum. 30. quod similiter confirmare videtur Auerroes lib. 5. collectaneorum, cap. 27. dum sic ait, Supra complexionem salsi dominatur pars sicca adusta, in qua mista est pauca humiditas, & calor suus maior est calore vnctuosi: & Gal. lib. 5. de simplicium medicamen. facult. cap. 26. dicebat, salsum terrestre esse calidum, nondum tamen igneum. Caloris ordinẽ expressit Isaac lib. dietarum vniuersalium. ca. 12. inquiens, in fine gradus secundi illum calfacere, & exiccare: verum licet salsi saporis calor supra calorem dulcis habeatur, ex dulci tamen salsum non fit, sed ex salso interdum dulce, quod ex Aristotele probari non obscurè potest libro 23. problematum, problemate 31. vbi quærens, cur maris pars terræ proxima dulcior sit? Respondet, quia frequentius mouetur: subditq; salsum humorem cum mouetur, dulciorem reddi, cuius salsi sapo-

Isaac lib. dietarũ vniuersaliũ, c. 12.

ris substantia inter tenuē & terrestrē crassam media est:terrestri tamen propinquior existit. Habet etiam & aquei humoris non exiguam portionē, quare nec prorsus terrenus, nec tantū aqueus est sapor salsus; sed ex amborum permistione quandam materiæ mediocritatem sortitur, quòd generatio eius demōstrat:nā partes terrenas aqueę materiæ permistas calor externus pręassans & adurens siccāsq;,salsum saporem producit, fitq; a terreno sicco,quod in aqueo humido caloris vi pręassatum,attenuatumq; existit. Quare cum ex ambobus cōponatur,mirādum nō est, si lauet & cōtrahat,amborūq; affectus nanciscatur, vt infra dicetur:lauat.n.ratione humidi aquei, cōtrahit atq; constringit terrei sicci occasione.Hanc salsi saporis causam tradere visus est Arist. li.1.meteororū, cap.3. de maris salsedine verba faciens: nam ait, ob id mare ipsum salsum reddi, quia sol tenuiores aquæ partes extrahens, & in vapores effundēs crassiores ueluti torret, atq; adurit, quæ una cum crudioribus ipsius aquę partibus permistæ salsedinem faciunt. Ad cuius probationem de aqua per cineres colata exemplumaffert. Auicenna hoc isto exemplo probat saporem salsum prouenire ex resolutione amari in insipido aqueo,quod cum colatur, sicut aqua cineris, salsum fieri scribit. Veruntamen Manardus hunc salsedinis ortum haud quaquam admittit, qui contra Auicennam tenet ex miscella bilis & pituitæ qualiscunque ea sit, nasci saporem salsum non posse, nixus

Li.2.tra. 1.cap.3.

Libr. 18. epist.5.

exem-

exemplo aquę copiosioris, cui exigua aloes portio permista est, quæ amara, non salsa apparet, & pituitæ similiter per vomitum ab ægrotante eiectæ, cui mistam esse bilem, amator in ore vomentis relictus ostēdebat: tam exigua tamen quātitate vt oculatissimi hominis visum penitus effugeret. Cæterum dici potest ex mistione rei amaræ cum insipida saporem salsum non oriri, dummodo nō accedat actio caloris assantis, aut ebullire faciētis; nam si accesserit, tunc salsus consurget sapor, vt in lixiuio videre est, quod ex feruenti aqua per cineres transfusa fit; cum tamen cineres amari sint, aqua verò insipida. Rursus si salsum vlterius excalfactum amarū efficitur, absumpta nimirū per calfactionem parte aquea, vt cum de amaro sapore verba faciemus, dicetur: eadem aquea parte superueniente tale illud reddemus, quale antea erat, nempe salsum. Quę omnia manifeste declarant verum esse, quod ab Auicenna prolatum est, saporem salsum prouenire ex amari resolutione in insipido aqueo. Exigitur hic aqueus humor ad illius generationem, sine quo sapor salsus consistere aut permanere non potest, quandoquidem eo absumpto nō amplius salsus remanet, sed protinus amarus redditur, terrestri portione vna cum calore tantum remanente. Porro aqueam materiam in salso corpore omni reperiri, sal ipse manifestat, qui dum igni iniicitur, mouere crepitum solet; quod nulla alia occasione fieri putat Aristo. lib. 11. problematum problemate. 26. nisi quia

Auicēnæ sententia explicatur.

ſal parum humoris intra ſe continet, quod mox à calore ignis conuerſum in ſpiritum violentoque exiliens impetu ſalē rumpit. Et licet teſte Platone in Thimeo, Odor omnis aut fumus ſit aut caligo, ac docente Galeno, odorabilium vaporoſa exi- ſtat ſubſtantia, quæ ab humore ſemper eleuatur: ſalſa tamen cuncta inodora ſunt; quoniam humi dum, quod habent, aqueum eſt, quod ſemper odore priuatur; vnde euenit, vt quæ aquea ſunt corpora, nullum ex ſe odorem ſpirent. Galen. lib. 4. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. c. 22. ob id ab exacte tum ſalſis, tum acerbis odo rem non prouenire cenſet, quia craſſa vtriſque eſ ſentia eſt; & ad hæc acerborum etiam frigida; quare veriſimile eſſe ait, quod ab ijs defluit, pau cum eſſe & craſſum, & mole ſua velut terreum, ac proinde per inſpirationem in cerebrum non incidere. Sed cur ſalſa ſiticuloſa magis ſint, quā amara, ſi illa humentiora ſunt, & minorem obti- nent calorem? ratio eſt, quia amarorum minus de- ſumimus, ſalſorum vero plus; amara ſane cun- cta abhorret & abominatur natura, ſalſa appetit, & concupiſcit abunde, grataque magis palato hominis ſunt, vt ſcripſit Theophraſtus. Quo fit, vt talia condimenti loco habeantur, fereq; nul- lum edulium exiſtat eorum, quæ igne pręparan- tur, aut coquuntur, quod cum ſale non eſitetur. Adde ſalſa colliquefieri, & in vētriculo, ac ipſius ore imbibi, impingique, & vndequaque partem ipſam alterare: cum tamen amara in extimam tā-

4. ſim. 12.

Lib. 6 de cauſis plā tarū. c. 1

tum

tum superficiem agant, nec intimius peruadere queant. Penetrant itaque salsa magis; quàm amara, non ita tamen velociter, vt acuta; quemadmodum testatur Gale. lib. de oculis. Num vero salsa pituita maiorem sitim inducat, quàm bilis flaua, contendant ascitici, & ardente febre laborantes, quorum hi quidem ob biliosum humorem, illi ob salsugino sum summopere sitiunt: nos verò propositam considerationem prosequamur. Galen. lib. de oculis, salsum saporem lauare & mundare scripsit, qua occasione aluum quoque deijcit: nam vt ipse ait lib. de attenuante victus ratione, cap. 3. incidunt, & quæ saporem quendam habent nitrosum aut salsum, quorum etiam plurima aluum deijciunt: atque hinc est, vt idem lib. 3. de simplicium medicam. facul. c. 15. dicat, conchularum maris cęterorumq; ostreorum succum planè tum salsum esse, tum ventrem soluẽdi vim obtinere: quamuis eorum caro vẽtrem reprimat. Lib. tamẽ. 5. eiusdem operis. c. 26. salsum, inquit, contrahere, constringere, condiendo seruare, & desiccare citra apertam, aut caliditatem, aut frigiditatem. Auicenna similiter lib. 2. tract. 1. capit. 3. Operationes salsedinis, inquit, sunt abstersio, ablutio, & exiccatio, & putrefactionis prohibitio. Porro sal conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur, quia docente Galeno, quidquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumit, & quod reliquum est substantię solidæ adstrictione contrahit. Quippe quæ putrescunt,

Par. 5. cap. 2.

Libr. 11. sim. ti. de sale.

excre-

excrementitium continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minime compactã. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, aut corpus solidum est, atq; cõpactum ceu lapidibus, ea vt putrescant, aliena omnino sunt, ac proinde in his salis non probatur vsus: sed in ijs, in quibus suspecta est putredo. Alteram istarum causarum protulit Aristoteles, alteram siluit lib. 21. problematum. 5. dum quærit, cur panes non saliti plus ponderent, quàm saliti, modo cæterea omnia pari habeantur mensura: cõtrarium namq; verisimilius dixeris, cũ sal adijciatur, & grauior sit, quã aqua: & respondens inquit, quia sal exiccare potest, ex quo incorrupta seruantur, quæ condita sale reponimus: absumitur enim a sale, resiccaturque humor, qui ex calore putrescit: in pane igitur humor à sale consumitur, extraq; efflatur. Quo circa panes postquam refrixerunt, leuiores, quam calidi sunt; contra ijs, qui sale vacant, humor largior insidẽs efficit grauiores. Atq; de salso sapore hec paucula dicta sufficiãt. De nitroso non est in prę sentia sermo, vtpote qui ad salsum referatur, nec nisi intensione differant, dicente Galeno lib. 1. de simplicium medicamen. facul. c. 36. saporem salsum aut nitroso esse imbecilliorem, aut adstrictionis quoq; assumere aliquid, amarumq; ex nitrosi prouenire intensione. Ambigit enim sapor iste inter salsum & amarum, estque amaro remissior, & salso intensior.

Cur panes saliti leuiores sint non salitis.

¶ *Amara*

¶ *Amara gustui esse detestabilia; & a nutrimenti natura maxime aliena. Ac quæ sit inter illa & salsa differentia. Cap. VII.*

Amarus sapor. AMarus sapor à salso diuersus est: nã licet terreni ambo sint, & calidi; attamen docente Galeno.4. de simpli. medi. facul. c.21. non obscura diuersitate dissident, quòd videlicet amarus à calore arido plus sit extenuatus & elaboratus. Hanc differentiam assignat etiã Serapio libro de simpl. temper. cap.2. vbi de salso sapore loquens sic ait, Salsus sapor est prope amarum, quia sunt ambo terrei & calidi, sed differunt differentia manifesta, quia rem amari saporis iam subtiliauit calor siccus, sed plurimum substantiæ salsi est terreum crassum. Galenus porrò ca.9. eiusdem quarti libricitati diçebat, amarum omne fieri caloris excessu, quem excessum nonnulli medici notarunt dicentes tertij esse ordinis calfacientium, & tertij itidem exiccantium: alij ordine secundo tãtum exiccare arbitrantur. Gal. li.4. de simpl. med. facult. cap.7. simpliciter amara omnia calida esse scripsit, vt bilis, nitrum, vina valde vetusta, ac numerosa seminum copia, vt rutę, potissimum siluestris, tordyli, spondyli, melanthijq́;, & mali medici, item lupini, orobi, & alia huiusmodi. Verum licet in hoc loco ordinem amari saporis non designauerit: libro tamẽ 6. id fecisse videtur, nã cum *Titulo de abrotono.* dixisset abrotonum calidum esse & siccum facultate in tertio ordine siue recessu post media sitũ

sub-

ſubdit;ſed & inueniemus temperiem eius nõ minime quidem & ex guſtu ducta coniectura, vtpote cum ſit admodum amarum: ait itaq; abrotonum tertio ordine calidum eſſe & ſiccum ob id, quia admodum eſt amarum, innuens clariſſimè, quæ hoc ſapore ſunt prædita tertio à mediocritate receſſu calfacere & exiccare. quod ſimiliter cõfirmat cũ deinceps inquit, porrò ſaporẽ eiuſmodi terrenę eſſe eſſentię à largo calore extenuatæ oſtẽdimus. Quare nõ inſtrenuè excalfacit pariter & exiccat. Quòd ſi aliquis obijciat cicoreũ amarũ eſſe ac frigidum, ſimiliter & roſã, aliaq; pleraque inueniri, quæ cum amaritudine frigiditatem obtinẽt exuperantiorẽ: dicendũ, amara ex ſe cuncta calida eſſe, quemadmodum & dulcia, & acria verum miſta alijs ſaporibus refrigerantibus, ſic vt ab illis vincantur, & obũbrentur, actionẽ ſuã exercere nõ poſſe; hoc manifeſte voluit Gale. lib. 4. de ſimp. med. facul. c. 7. ſcribẽs in hunc modũ, corpus omne adſtringẽs ab alijs (quod ſenſu animaduerti poſſet) qualitatibus ſyncerũ perpetuò cõperi, experiẽdo frigidũ, quin ẽt nõnulla ex ijs, quæ qualitatibus miſta erãt, nẽpe quæ modicè dulcia aut amara, aut acria, aperte quoq; refrigerãtia reperi. ſ. cum in eis adſtringendi, refrigerandique facultates ita vincerent, vt alias obſcurarent. Sed quod ſapor amarus ſiccis tẽperie corporibus inſit, ex eo idem probat Gal. quòd minimè omniũ amara putreſcant, minimeq; vermes, aliaq; nõnulla animalcula, qualia in radicibus, herbiſque Li. 4. ſim pl. c. 20.
ac fru-

ac fructibus putreſcentibus prouenire ſolẽt, pro-creent; maxime namq; videmus in humidis na-ſci corporibus vermes, ac putrilaginem. At quæ exacte amara ſunt (voco aũt ſic ea, quæ nulla ſen ſu notabili alia participant qualitate) omnibus prope animãtibus, nedũ hominibus eſui inepta ſunt, quippe cũ animal omne plus minuſque ſit humidum: amara aũt ſicca haud aliter, quã ciuis & puluis, itaq; nec cinerem, nec pulũerem, nec fa uillam, nec calcem animal vllum eſitat, nec eorũ, quæ plane amara ſunt, quidquã. Quod deinceps lacus aſphaltites ſeu bituminoſi exemplo oſtẽdit, in quo ob amaritudinis nimietatẽ nullũ nec ani-mal, nec planta ineſſe conſpicitur; imò cũ duo in eum fluuij õcfluant longe maximi, piſciumque copia ſcatentes, prꝗcipue qui prope Hiericõtem fluit, quẽ Iordanem nominant, nullus omnino pi ſcium fluuiorũ oſtia excedit, ac ſi captos quis in lacum inijciat, celeriter mori cõſpiciet: talia Gale nus. Et conſequenter ſubdit, Adeo eſt omnibus tum hominibus, tum plãtis inimicũ, quod exacte amarum eſt, & quod ſqualidum pariter & ſiccũ eſt, atq; natura velut fuliginem ab aſſatione re-ferens. Vnde Auicenna. 2. canonis, tract. 2. capi. 3. amarum, ait, eſt grauis ſubſtãtiæ ſiccæ: & propte-rea illud ipſius purum nõ recipit putrefactionẽ, ex qua animal generetur, nec purum ipſius nu-trit animal. Cui ſententiæ ſubſcribit Auerroes lib. 5. collectaneorum. cap. 27. dicens, in aqua maris, quꝗ eſt multum amara, nõ poteſt viuere aliquod

ani-

animal propterea quia, amaritudo est in extremo nutrimēto animaliū aduersa, & est dulcedini cō-traria propter siccitatem solum, ob idq; interficit infantes, quādo multū ea vtuntur, eo quòd sunt in vltimo humiditatis; & vniuersaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa nō est, nisi medicinalis, & dulcis ingreditur in cibos & medicinas. Auerroes hactenus. Sed cū de amari saporis tēperamento abunde egimus, superest vt de eius ortu verba faciamus. Fit sapor amaru interim ex dulcibus, nōnunquàm vero ex salsis ex dulcibus illum fieri perspicuum est; nā docet ie Galeno lib. 4. de simp. med. facult. c. 19. admodum excalfactis dulcibus, siue ab igne, siue à calre ingenito, amarorum corporum constat generatio, quæ protinus consistentia quoq; ficciora appareт; quoniā cum absumatur semper ac deflua ab eis humor in vaporem à calore solutus, necesse est reliquum terrestrius sicciusque effici; quippe cum dulce, præter quàm quod calidum sit, siue plus siue minus necessario sane & humidum plus minusve est; cum illud corporis nostri naturę maxime simile existat: ipsa verò sit temperate tum calida, tū humida. Quare quod ex dulci superassato prouenit, perinde vt calx, cinisq; calidum siccumq; necessario efficietur. Quibus verbis non solum ortum amari saporis ex dulcibus corporibus docet: verum etiam cur ille calidus sit & siccus à priori demonstrat. & infra in eodem lib. cap. 22. sic ait, Amari saporis genera-

tionem ex dulcibus à calore extenuatis prouenire iã clarè docuimus; apparuitq; calidiora simul & tenuiora tẽperie esse amara, quàm dulcia: atq; sic quidem vna amari saporis generatio est prodita. Generatur etiam & ex salso. vnde euenit, vt dicat Gal. propinquum esse saporem salsum amaro: nam vt idem scripsit lib. 4. de simp. med. facu. ca. 20. quidquid salsum plusculum excalfeceris, amarum tibi euadet, quod probat exemplo lacus asphaltites seu bituminosi, qui nimia solis excandescentia amarus redditur, proindeq; æstate, quã hyeme, amarior est. Atq; his quidem modis amarus sapor generatur, ac constat, cuius substantia auctore Auicenna crassa est, atq; terrea, cui sententiæ suffragatur Galenus lib. 4. de simp. medic. facul. cap. 19. dicens, Nec enim aerea est (de amaris loquitur) nec tenuis, nec aquea eorum substãtia; sed, vt paulò ante dictum est, terrena exacte à calore elaborata, ac velut superassata ipsorum essentia. Quod etiam ratione probari non obscure potest: nam cum amarũ ex dulci, vel ex salso per vlteriorem fiat elaborationem, absumpta semper ac defluente ab eis parte humidiori in vaporẽ à calore soluta, necesse est reliquum crassius, terrenius, sicciusq; remanere. Verum hoc non simpliciter est intelligendum, sed vt interpretatur eodẽ cap. parum infra Gal. cum inquit, Nunc autẽ tantum nouisse suffecerit, quod qualitas omnis amara calidis simul siccisq; substantijs accedit, & præter hæc tenuibus & terrenis: inaudiendũ est autẽ

Li. 4. simpli. ca. 21.

Li. 2. tra. 1. cap. 3.

4. simplic. cap. 19.

to-

totum,quod dicitur, coniunctum, haud quaquã vtrumq; separatim legendum : nã si pugnare cũ terreno videatur tenue, verum non simpliciter tenue,sed vt in terrena consistentia,tale esse amarũ assero, velut calx & cinis, & quidquid exacte preassatum fuerit,cinisq; redditum:forte aũt verius assimiles fuligini, ac ipsius flammæ fauillæ, quippe quę gustantibus apparent amara.& lib. 5. de simp. medic,facul.c. 2 amarum terrestre subtile appellabat.4.item eiusdem operis.c.19. præcitato,collatione quadam rem hanc exactius declarat dicens, In comparatione adstringentium non parum ijs tenuiora esse medicamenta amara, vt acria verò crassiora.Quamobrẽ subdit, nec facile crassos viscososq; humores pertrãseunt, velut ea,quæ sunt tenuiori essentia, nec incidere perinde vt crassiora nequeunt: in medio aũt vtriusq; excessus sint oportet,quę incisura sunt,nempe vt nec prõpte penetrẽt,perinde vt flãma,nec dũ cũctantur,tardãtq;, dissecare non possint;hæc Gal. Atq; hinc est,quod dicat Auicẽna, acre & amarũ esse linguã radentia:sed amarum non radere,nisi quod de lingua apparet:acuti autem abstersionẽ & separationẽ esse profundã;quoniã illud est subtilis substãtiæ,quæ profundiora peruadere magis potest.Porrò amari operationes, docente Auicenna,sunt exasperare & abstergere.Gal.4.sim.c.18. terminũ seu finẽ saporis amari abstergere esse dixit,acris verò vrere.ac dulcis nutrire.& paulo inferius subscribit, Porro quòd in vlceribus nacti

Libr. 2. tract. 1. cap. 3.

sunt præstare amari sapores, idipsum in corpus assumpti efficere valent: abstergunt.n.expurgātque, & quæ in venis est, crassitiem incidunt; quāobrem mēses mouent, educendoq; ex pectore pulmoneq; puri auxiliātur, & in summa, siue crassa in eis pituita, siue pus, siue aliud quippiam cōtineatur eiusmodi, expurgant, eaq; ratione, & comitiali morbo cōpetūt quicunq; certe naturā nō habēt deletheriā ac venenosam, illi.n.toto genere præter naturam sunt, sed & ijs, qui sanguinem spuunt, noxij sunt, quippe cum isti adstringentia & viscosa, non incidentia diuidentiaq; exposcāt. hæc Galenus. Quæ sanè cūcta vsurpauit Serapio lib. de simp. temperamentis cap. pręcitato scribēs in hunc modum, Res amaræ omnes habēt naturā in se, faciendi in corpore, quādo ingrediuntur, illud simile eius, quod ipsæ faciunt in vlceribus extrinsecis, videlicet, quod lauāt, & abstergunt, & mundificāt, & incidunt, quod est in venis ex humoribus crassis, & propter hoc prouocāt mēses, & conferunt excreationi saniei à pectore & ex pulmone, & generaliter si est phlegma crassum, induratum alicubi, aut sanies, aut aliud simile, mundificāt, & ideo cōtingit ex eis, quod dictum est, nisi in natura sua mortiferū, vel occidēs quippiam habuerint, cōferunt epilepsiæ: sed interficiētes ex eis egrediuntur naturā suæ speciei, & sicuti prędictæ cōferunt epilepsiæ, ita sunt cāæ nocendi hęmothoicis, quoniā sputū sanguinis eget rebus stypticis, & habentibus viscositatē, & non

rebus incidentibus viscositatem, & diuidētibus eam.atq; hactenus Serapio. Verum quod ipse pariter ac Galenus aiunt sanguinē reiectātes viscosa & adstringentia exposcere, verum est ratione ad affectum habita, etiamsi situs occasione, teste Galeno, lib. 7. de composi.med.secundum locos. c.4. pędictis stypticis & viscosis medicamentis congruenti mensura alia misceantur tum calida, tum tenuium partium, gratia nimirum distributionis illorum in corpus. Etenim quod Galenus ait, adstringentia tenacia & viscosa sibi ipsis vias pęcludunt: quare opus habēt facultate ipsis viā struente & præparāte. Verum cum circa stomachum vel intestina sanguis effunditur, eiusmodi pharmacorum mistura opus nō est, sed hęc iam medendi attingunt methodum. Quare ad institutum reuertamur, Gal.lib.5.de simpl. medic.facult.cap.26. amarum meatus perpurgare, abstergere, extenuare, incidere humorum crassitiem absque manifesta calfactione, memoriæ prodidit. Sed quomodo hęc absque manifesta calfactione amara præstare Galen.ait, si vt dictum supra est, illa tertio ordine calfaciunt? Nam quę gradu hoc id efficiunt, eodem attestante Galeno in fine libri quinti de simplic. medic. facul. etsi non summe, vehementer tamen calfacere creduntur; & quę vehementer quidem excalfaciunt, plusquam manifesta calfactione alterant, cum quæ tantum secundo ordine constituuntur, manifeste alterare enuntientur; quæ vero primi sunt or-

dinis calida, nos quidem excalfaciunt, non tamen euidenter, verum vt opus sit insuper demonstratione rationali. Dicendum, illud Galenum dixisse collatione ad acria facta, quæ adeò vehementer excalfacere possunt, vt sacram moliantur, & vrāt, quorum comparatione amara absque manifesta calfactione humorum crassitiem incidere, & alia quæ dicta sunt, opera exercere à Galeno dicūtur. Verum ad institutū redeuntes, in vniuersum amara medicaméta intro sumpta infarctus expediūt, crassa attenuant, lentaq; incidunt; exterius verò admota sordida vlcera expurgant, lichenas, impetigines, alphos, lentigines, & cætera, quæ cuté inficiunt, delent. Quin etiam amara quod superuacuos humores, aut absorbent, aut detergunt, & dulcedini, ex qua facile putredo gignitur, aduersantur, & ratione optima putredinem arcent, corporaq; diu integra tuentur, atq; conseruant, inter quæ aloe primatum obtinet: visceribus tamen nocent, infestaq; sunt, vt Auicenna docuit libr. 2. tract. 1. c. 3. Quod si aliquis obijciat, absynthium in ventriculo roborādo multam obtinere vim, plurimumq; posse: Dicendum illud virtuté hanc non ob amaritudinem; sed propter adstrictioné possidere; quod ex eo constat, quia succus, à quo terreę partes, in quibus adstrictoria vis sita est, separatæ sunt, hac facultate destituitur amaritudinem quasi solam obtinens ventriculo infestam. Porrò non aliam ob causam Galenus 11. metho. c. 16. absynthium ponticum in iocinoris & ven-

6. sim. tit. de abrotono.

Manardus li. 19. episto. 2.

triculi phlegmonis magis quàm vulgaria laudat, nisi quia in pontico adstringendi facultas nõ parua est, in reliquis omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstrictio vero aut plane obscura, aut prorsus nulla sentitur: ergo non propter amaritudinem, sed propter adstrictionem absynthium ventriculo, visceribusque gratum, beneuolumque existit. Quare quod Mesues ait, amara stomachos firmare; non absolute verum censeri debet; sed tunc solum, quando vna cum amaritudine adstringendi vim coniunctam habuerint: habet enim absynthium amaritudinis occasione, vt detersorium sit, non tamen tantum vim detergendi obtinet, vt pituitam ventriculo hærentem, vel etiam eidem innatantem absque alterius rei adminiculo valeat expurgare: sed contra potius ineptiorem reddit euacuationi; hinc est, quod dicat Galenus libro.6.de sanitate tuenda.cap.10.absynthij potionem illis esse aduersissimam, quibus pituitosus humor a capite in frigidum natura ventrem defluit, vt quæ succum pituitosum ipsorum uentri affigat; cum, ut ipse ait, detergendi uim non habeat, quod adeò sit existimanda: ueruntamen si misceatur melli aut uino absynthium, aut utrique hoc est, mulso, adepta detergendi ui pituitosos quoque iuuare censet Manardus lib.16.epistolarum epistola.2.

In canonibus vniuersalibus theoremate.2.

¶ *Sapores acres omnium esse calidissimos, admodumque exurentes: plurimos tamen ex eis, qui vtique admistam amaritudinem non obtinent. Vberi interim pollere humiditate, ac cur acria ipsa cuti imposita, hanc exedant, ac exulcerent: intus vero assumpta id efficere non valeant.*

Cap. VIII.

Galenus li. 3. de ratione uictus in morbis acutis, com. 2. dixerat, saporem acrem in uehementer calfacientibus reperiri, acrimoniãq; horũ esse inseparabilẽ; quod latius scripserat lib. 4. sim. c. 18. probans Platonis, Aristotelis, & Theophrasti testimonijs, saporem hunc omnium esse calidissimum. Cui sententiæ nullus unquam aduersatur; quippe cum excalfactio ex essentię eius sit ratione. Quo fit, ut si ex plebe quempiã roges, q̃d uocet edulium acre, dixerit sane, quod fortiter, dum gustatur, excalfacit, uelut piper, piretrum, nasturtium, allium, cepa, & id genus omnia; uideturq; id solum saporum genus, cum appellatione careat propria, cõi per excellentiã usum: nã cũ & sapor amarus & sapor acidus ambo etiã acres sint; in quocunq; tñ corpore uehementer compe rimus acrimoniã, tametsi nec amarũ sit, nec acidum, acre appellare cõsueuimus: atq; hęc quidẽ a Galeno dicta sunt, subscribens sane in hoc tum alijs, tum ẽt Theophrasto lib. 6. de causis plãtarũ, cap. 1. dicenti, acria (supple dicuntur) quæ oris calore

Plato in Timao. Theophr. lib. 6. de causis plãtarum. cap. 1.

lore feruefacta, mutuo feruefaciunt, leuigataq;, sursum leuitate sua feruntur ad sensus capitis, atque incidere possunt. Auicenna similiter li. 2. tracta. 1. c. 3. acuti saporis substantiam tenuem esse & calidam, literis prodidit, ac paulo inferius subscribit, Acutum aūt est calidius, qm̄ est fortius ad resoluendum, & ad incidendum. Et Auerroes li. 5. collectaneorum. c. 17. quod dominatur, inquit supra acutum, est multus calor cum multa siccitate & subtilitate, & propterea subdit, calorem illius esse fortiorem omnibus alijs. Serapio itidem saporem acrem omnium calidissimum esse statuit, lib. de temperamentis simpl. c. 2. vbi in hunc scribit modum, Substantia acuti est ignea, & modus acuti saporis est, quod qn̄ gustatur calfacit calore forti, & mordicat inter edendū linguam, & quod inuenit ex carne, & virtus eius prima est virtus calidior omnibus alijs saporibus. hęc Serapio. Vnde verè ab Isaac dictū est libro dietarū vniuersalium, c. 15. saporem hunc calidum esse in quarto gradu, eo ꝙ sua incēsio ignea est. Sed cur acria edulia, vt sinapi, muria, allia, cepę, foris īposita cuti, hanc erodant, & exulcerent: intus vero sumpta id efficere nequeant: cū ratio contrarium potius suadere videat; siquidem interiora viscera oīa molliora, & teneriora sunt, erodiq; promptiora, quàm exterior vestiens cutis? Causam attulit Galen. li. 3. de temper. c. eodem, dicens id fieri propterea quòd illa mutantur alteranturque, dum in ventre concoquuntur, & in venis in san

guinem vertuntur: & propterea ẽt quod vno loco nõ permanẽt, sed in multas partes diuisa quoquo versum feruntur. Addit, & quod non solum multis succis miscẽtur, sed etiam cibis cum quibus sumuntur: ad hęc, quod celeriter eorũ & cõcoctio & partiũ separatio perficitur ita, vt quod conueniens in eis est, assimiletur, quod superuacaneum & acre, per aluũ, vrinas, & sudorẽ excernatur. Atq; huiusmodi causę sunt oẽs, propter quas, quod foris impositũ exulcerat, id comestũ non exulcerat. Hoc tñ animaduertendum reor, quod etsi acres sapores vniuersi calidi valde sint, non tñ calori eorũ semper correspondere siccitatẽ: siquidem docente Galeno, Quicunq; vtique ex eis amari non sunt, vberẽ interim humiditatẽ admistã habent: proindeq; corporum eiusmodi non pauca a nobis esitantur; vt porra, allia, cepę. In quam sententiã deuenit Serapio dicens, Quãdo componuntur sapor acutus & amarus in aliqua medicina, erit illa medicina sicca penitus sine dubio: sed res acutissime pungentes, quæ nõ sunt amaræ, inueniuntur multoties multæ humiditatis: quare veniunt ad vsum cibi, & comedũtur; & ideo deuenimus ad comedẽdum multas ex eis, sicut illas, quibus admiscetur sapor dulcis ex cibis, & vtimur eis in modum specierum condientium solum, vice verò cibi non vtimur vna solum ex eis propter fortitudinem suæ virtutis. talia Serapio. Ex quibus liquet, Auerroem minus benè saporem acrem simpliciter calidum & sic-

4. sim. 19

Lib. 5. ca. 27.

ſiccum pronuntiaſſe: cum tamē multa excipere deberet, quæ utique a ſiccitate longè aliena ſunt. Sed quod humida ſint acrium corporum plera que, in primis nos docet experientia, ſed & præter experientiam ratio ipſa manifeſtat: nam talia admodum putreſcere ſolent, vt allia, & cepæ, quod indicat, ea adeò ſuperfluā obtinere humiditatem, vt a proprio calore contineri & gubernari non poſſit: atque hinc eſt, vt antea quam reponantur, nonnulli illa ſoli exponant: alij ignis camino ſuſpendant, donec abſumpta ſuperflua humiditate minus putredini reddant obnoxia. Idem etiam piperi longo, zinziberi, & alijs innumeris accidit: nam niſi ſtatim ab initio probè ſiccentur, & recrementitiam humiditatem amittant, facile perforantur, & carie corripiuntur; quod nulli eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida quidem, ſed elaboratam, ac familiarem continent humiditatem, vſu euenire videmus: verum illa temporis tractu, vt ſicciora, ita & tepentiora redduntur, eo quòd vna cum excrementitia humiditate acrimoniam quoque deperdunt.

Porrò ex his acribus corporibus alia, vt dictū eſt, edi poſſunt, alia eſui ſunt inepta. Quæ idonea ſunt eſui, docente Galeno, dulcem quādam (ſaltem obſcuram) admiſtam habeant qualitatem, neceſſe eſt: proinde plurimis illorum pro obſonio vtimur: multis vero vt condimentis tantum: at vt cibo ipſorum omnino nullo, idque ob Li.4.ſim. cap.18.

vi-

virium vehementiam. Rursus eorum, quę non eduntur, alia mortifera sunt, alia simpliciter medicamenta: omnia saltem cum nostrę imposita vlcus celeriter moliuntur. Est & acribus aliud nocumentum sanè nō exiguum, q̄ capiti cuncta infesta sunt, eidemq; negotium facessunt: ratio est, quia calor ascendens sursum, vna humorem defert. Quod Teophrastus significauit li. 6. de causis plantarum. c. 1. dum ait, acrem saporē esse, qui deliquandi, aut mordendi vim habet, aut qui calorem humoris conserti loco superno excernit. Vnde Zoar. lib. 1. Theisir. tract. 8. c. 22. oībus acutis, sicut cepis, & allijs, peculiare esse, dicebat, caput fumis vaporibusq; replere. Quare, subdit, visui ipsa potissimum nocere, & materiā existere cæcitatis. & deinceps in eodem libro, tract. 9. c. 8. sic inquit, Necesse omnino est, vt prohibeas in omni specie epylepsiæ, & in oī accidente malo cerebro superueniente allium & cepam, & his similia: quoniam proprietatem habent magnā cerebrum perturbandi, & abstineant a fabis: q̄m & ipsæ proprietatem habent in perturbando & destruendo cogitatiuam. Auicēna itidem tertia tertij tract. 1. c. 1. acuta sicut porrum oculis nocere scripsit. Nocent etiā & visceribus eiusdem Auicennæ sententia lib. 2. tract. 1. c. 4. vt hinc uideāt quam male sibi consulant, quicunq; rebus aromaticis, pipere nimirum, gariophylis, zinzibere, cinamomo, & item oleribus acribus, ut allijs, cepis, & similibus assiduè in alimentis vtunt̄. Quos
puto

puto non facturos, si Galenum legissent, li. 2. de facult. alimentorum. c. ultimo, dicentem, Abstinendum ab assiduo usu oīum acrium, & potissimum cum is, qui ipsis vescitur, natura fuerit biliosus: solis enim, qui uel succum pituitosum, uel crudum & crassum, ac lentum aceruauerint, cibi eiusmodi sunt accōmodati. Sapor acris testimonio Galeni lib. 5. de simpl. medic. facult. cap. 27. extenuat, perpurgat, digerit, perrumpit, attrahit, & scaram siue crustram efficit. & paulo superius dixerat, acre similiter ut acidum agere, quod ad extenuationem perpurgationemq; attinet: cęterum in hoc differre, q acidum refrigeret, acre vero excalfaciat: ad hæc qđ illud repercutiat, hoc attrahat & digerat. Auicēna operationes acuitatis esse ait resolutionē, incisionem, puttrefactionem, & apertionē. subditq; acutum & acidum in hoc conuenire, q ambo linguam mordicent, in eo vero differre, q acutum mordicet eam vehemēter cū calfactione: acidum verò mediocriter & absque cal actione. Quę sanè ex Galeno desumpsit lib. 1. de simplicium medic. facult. c. 39. Mesues de sapore acri hæc nobis scripta reliquit, Acre medicamentum, inquit, facile inflammatur, mordet, penetrat, aperit, vrit, vlcerat, flatus dissipat, tenuat, incidit, separat, resoluit, è longinquo attrahit, siccat, emaciat, sitim facit. Ob hæc omnia cito & valenter agit, & sua tenui essentia amarum medicamentum, & cętera imbecilliter, aut tarde purgantia accelerat, & purgantiora reddit, & hac

Li. 2. tra. 1. c. 3. et 4

In canonibus uniuersalib. theorem. 1. & 2.

in re vsum præstat.& ad hæc quod res acres, vt aromata, flatus a medicamento excitatos tenuãt, & dissipant, ob id ipsis hæc miscentur, vt daucus, feniculum, piper longum. hæc Mesues. Cæterum quod ait, saporem hunc oĩa citò & valenter agere ex natura caloris excellentis, qui in essentia sua actuosus maximè existit, id possidet. Porro actuosus maximè habetur calor, quod celeriter, in quæ agit, permeet, quod vim & impetum sua acrimonia faciat: quod naturam suam his, ĩ quæ operatur, breuiter impertiat, quòd deducat, fundat, attenuet, quæ nulli qualitatum alteri sunt a natura tributa; ac proinde nihil magis res vicinas alterare, ac immutare, quam ipsa caliditas potest. Sed dicet aliquis, si calori tanta est agendi facultas, cur calfaciendi ac refrigerandi par quodammodo tempus habetur? vt a Galeno proditum est. 7. metho. cap. 5. cui Auicenna consentit. 4. 1. cap. 2. & 13. tertii tract. 1. cap. 4. Cui dicẽdum, quod etsi eiusdem Galeni testimonio caloris, quam frigoris maior sit efficacia, calori tamen agenti patientis frigoris repugnantia, hoc est, occlusio & densitas meatuum magis obsistit: verum agenti frigori, etsi minus efficaci, repugnantia tamen minor occurrit, quia cum morbo calido adest raritas & reseratio viarum, vnde nascitur passuri corporis aptior dispositio, quo fit vt pari illa tempore suos effectus compleant, efficientiasq; exerceant. Verum hæc a præsenti tractatione aliena videntur: quare ad pensum redeamus:

Lib. de cõsti. ar. medi. c. 9. & de causis cap. 3.

mus: fecit enim prædictus Mesues locus, vt in ista descenderem, ac vt illum totum ad Aristophanis lucernam, quemadmodum dici solet, enuclearem.

¶ *Saporem insipidum aquosum esse subfrigidum: ac quare gustus organũ insipidum esse oporteat: curque nobis aliqua insipida & nonnulla amara, alijs animalibus sapida & suauia appareant? Cap. IX.*

DIctum quidem suprà est, insipidum inter sapores recenseri debere, eò quòd à nullo alio sensu præter quàm à gustu percipi illud potest. Quare quisquis protulit eorum insipida esse verba, qui insipidum, saporem esse tenent, non rectè censuit. Dicitur autem insipidum, quẽadmodum Galeno visum est, ex eo quod ad linguam veniens nihil in ea facit: aut ob id, quod nulla insigni gustabili qualitate gustum afficit, nec dulcedine, nec amaritudine, nec aciditate, nec aliqua alia ex eis quæ dictæ sunt; quod euenit propter maximam similitudinem, quam obtinet cum organo gustus; nam vt Auerroes ait, Omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti. Atque hæc causa est, cur gustus natura aquea, synceraque habeatur, & nec dulcedinis, nec acrimoniæ, nec acerbitatis, nec alterius saporis particeps, sed quemadmodum aqua optima omnis qualitatis, quæ ad gustum attinet, expers esse censetur. Quia si sapor aquis gustui innatus esset,

Li. de ocu lis p. r. 5. cap. 1.

Lib. 3. de anima. commen.

esset, alium ipse extrinsecus aduenientem percipere non valeret: quia teste Aristotele lib. 3. de anima, cap. 4. quod intus est prohibet alienum. Fortè quæ nobis insipida videntur, alijs animalib. sapida appareant, vt palleæ equis: sic stercore humano canes suauissimè vescuntur, nobis prorsus olfactu, & gustu abominabili, & cucumeres syluestres asini auidissimè edunt, quos gustus noster magnopere renuit, & aduersatur: ratio est, quia quemadmodum Galenus docet lib. 8. de composit. medicam. per locos cap. 7. alimenta secũdum suam totam substantiam, proprietatem, ac familiaritatem habent ad ea, quæ aluntur. & lib. 4. de simp. medicamen. facul. cap. 10. dicebat, Nec eduliorũ nec medicamentorum vnam esse animantibus omnib. speciem; sed pro sua vnamquamque familiari substantia simul & affectione, tum delectari, tum iuuari ab vtrisque: atque ob id alia aliis apparere iucũdiora. Quapropter, vt inquit Theophrastus, non solùm quod agit, verùm etiã quod afficitur nosse oportet: præsertim cum non idem sapor percipiatur ab omnibus; quippè nihil prohibet: quemadmodum idem censet Theophrastus, vt quod homini dulce est, id amarum aliqua ex cæteris animalib. sentiant, & è conuerso. Plinius itidem lib. 11. cap. 71. ex eduliorum multiplicitate, qua animalia vniuersa afficiuntur, cõiectatur, non tactum solum, sed etiam gustum cunctis inesse: nam cur alios alia sapores appetunt, si gustus expertia sunt? & quemadmodum in sapo

Lib. 6. de causis plant. ca. 2.

ribus, quibus illa delectari solent, diuersitas est, sic & in gustandi, edendiq; modo discrimen reperitur: alia enim sugunt, alia lambunt, sorbent alia, mandunt, vorant. sed de his satis. Quare ad pẽsum reuertamur. Insipida ad gustum a͞rm (nã de hoc in pręsentia nobis sermo est, quia hunc solũ medicus cõsiderat) aquosa sunt, & qualitatis, quæ verbis explicari queat, expertia: quapropter ἄποια, hoc est, sine qualitate ad gustũ attinente fuere appellata; quibus omnibus (si Galeno creditur) commune est, vt alimentum, quod ab ipsis in corpus distribuitur, nullam insignem habeat facultatem, sed subfrigidum quidem sit: crassitie vero, quale idipsum est, quod sumptum fuerit. Rursus insipida, auctore eodem Galeno, in duplici sunt differentia: nam q̃dam simplicia existunt: alia composita habentur; simplicia velut aqua & terra: sunt n. ambo gustui insipida, quemadmodum Galenus testatur, & gustus ipse manifestat: composita quidem vt cucumis, & cucurbita, aliaq; pleraque, in quibus nulla insignis pręualet qualitas, q͞d si aliqua pręualuerit, testimonio Galeni hæc erit aliquantulũ frigiditati attinẽs. Cui sententiæ Auicẽna subscribit 1. p. canticorum tex. 31. purè insipidũ, frigidum, & humidũ esse inquiens. Auerroes itidem saporem insipidum aquosum & frigidum esse memoriæ mandauit. Vnde Serapio, insipidi substantiam aquosam, & de genere dulcis esse pronuntiauit: nam dulce ob multam aquosam humiditatem dulcedinem amittit, & insipidum

Lib. 2. de alim. fac. ca. 68. q͞d de tuberibus inscribitur.

Lib. de oculis partic. 5. c. 1.

4. simp. c. 15 iuxta finem.

redditur. Rursus insipidum aquosa humiditate deposita dulce euadit, quod exemplo arborũ fructuum probat Serapio: nam in summitatibus ramorũ existentes, dulces: qui verò propè terram sunt, ob humiditatis vbertatem insipidiores sentiuntur. Frumentum item, hordeum, fabę, cicera, aliaq; pleraq; (quod etiã notauit Theophrastus) initio sui ortus velut insipida, dilutaq; apparent, donec temporis tractu siccrescentia, & maturitatẽ adepta dulciora efficiantur. Cæterum Rhaze nõ vnam insipidis omnibus temperiem constituit. Nam insipidorum, ait, vnum esse, quod magis nutrit, quodque æqualitati uicinum est: aliud uero, quod temperatè calfacit, & aliud, quod temperatè infrigidat. Et subdit, cum quolibet istorum posse humiditatem misceri & siccitatem, quæ inquã in insipidis, in ciborum usum haud quaquam uenientibus, locum obtinent: non tamen in illis, quę pręparata atq; cõdita esui apta efficiuntur, ut tubera, cucurbita, fungi, aliaq; huiusmodi: nam hęc omnia talem habẽt temperiem, qualem insipidis omnibus adscripsit Gale. subfrigidam nempe & humidam. quapropter ob aqueam qualitatem sibi innatam meritò gaudent origano; omniaq; huiusmodi succis acribus, uel acidis, uel austeris, uel salsis admisceri postulant; si modo in cibo suauia futura sunt; ac ijs, qui vsi illis fuerint, nauseam non sunt paritura, & quia qualitatis ad gustum attinentis expertia existunt, non immerito multos parandi modos admittunt, ut quæ in medio sint om-

Lib.6. de cãis plantarũ. c.8.

Lib.9. ad Almans. cap. 1.

Gal. li. 2. de alimẽ. facul. c.3. de cucurbita.

omnis excessus; ob idque ad quemuis illorum ex æquo ducuntur, prompteq; ei assimilantur, & sine multo negotio illius induunt naturam: quandoquidem docente Galeno, nihil eorum, quę ō genitum quempiam habent excessum, in contrariam excessui parandi rationem facilè ducitur. Inueniuntur præterea multa amaritudinem non exiguam præ se ferentia, vt uirides nuces, quæ per assiduam macerationem, aqua ipsa singulis permutata diebus, oēm amaritudinem exuunt, & insipida fiunt: atque ob id aliarum rerum misturam facile suscipere, & probè condiri queunt. Porro insipidis omnibus commune est, ut condita atque præparata edi postulent: cruda namque insuauia sunt, stomachumq; lædunt, & concoctu sunt difficilia adeo, ut si qui alterius cibi inopia illa mandere coacti fuerint, pondus frigidum uentriculo incumbere sentiant, stomachumque habeant euersum, ac uomituriant, quo solo uomitu a prementibus symptomatibus poterunt uindicari. Sunt itaque insipida concoctu difficilia, prauique succi: nec tamen si aliquando facilè concoqui uideantur, ob id uitiosa esse desinunt: euenit enim interdum, ut una uel altera uice ingesta probe alterentur; deinceps uero inuicta & inalterata permaneant, quo fit ut postmodū non leuiter ægrotandi præbeant occasionem. & licet initio lenta progrediantur actione, postea uero alterationis tarditatem noxæ grauitate compensant. Hoc Galenus nos docet lib. 2. de alimentorum facultate,

Vbi sup.

cap. 6. Vbi de cucumeribus verba faciens in eum scribit modum, Ergo qui cucumeres belle conco quunt, quũ eo ipso fisi affatim ijs se impleuerint, & tandem longo tẽporis tractu accidit, vt succus frigidus, ac mediocriter crassus in venis coaceruetur, qui in ea coctione, q̃ fit in uenis, haud facilè mutationem in probum sanguinẽ recipiat. Ob eam igitur causam oĩbus praui succi edulijs censeo abstinendum, etiamsi ea quibusdam cõcoctu sint facilia: nobis enim non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longum tp̃s in venis colligitur; qui postea exiguã ad putrẽdum occasionem nactus febres malignas accẽdit. hæc Galenus. Rursus insipida Mesues testimonio lubricant, flatulẽta sunt, obstruunt, densant, congelant, calorem extinguunt. & hæc omnia tardè & debiliter operãtur; sua tamen substantia mediocri acre, amarum, salsum, aridum reprimunt. Aliud insipidi genus descripsit Auicenna lib. 2. tract. 1. c. 3. quod ipse apud sensum insipidũ uocat: illud autem esse ait, quod in se ipso saporem quidem habet: cæterum propter uehementiam suæ crassitudinis non dissoluitur ex eo quidpiam, quod linguę admisceri, ab eademq; comprehendi possit. Quod si machinemur, inquit, vt eius partes dissoluantur, & attenuentur, sentiet saporem ipsius, è quorum numero esse dicit æs vstũ & ferrum: lingua namq; ante ustionem ex his non consequitur saporem: quoniam non dissoluitur ex substantia eorum quidpiam perueniens ad humiditatem existentem in

lin-

lingua, quæ extrinſecum medium eſt in ſenſu guſtus:cum uero conamur, ut in partes minimas ſecentur:apparebit ſapor quidam uehemens. Verũ (iudicio meo) hæc Auicennæ ratio inualida eſt: nam ſi æs nõ uſtum in ſcobem,id eſt,tenuiſſimũ puluerem redigatur,attenuabitur,& partes diſgregabuntur: lingua tamen nullum in eis saporẽ percipiet;etiamſi illæ eius humiditatem pertingant, ac ipſius ſubintrent meatus; ergo non ob denſitudinem,ut Auicenna dixit, cõpactionemvè ęs non uſtus inſipidus eſt: ſed quia in illo ſapor quidam tacitus ineſt,qui uſtione in actum redigitur, & energia fit,qui antea in potentia erat;facit eñ ignis in ære atque ferro id, quod in medicamentis purgantibus calor noſter molitur : quemadmodum enim dum natiuus calor medicamentum terit,calfacit,omniq; ratione exagitat, tacita eius facultas quaſi ſolutis uinculis exurgẽs ſe promit, profertque uires nouas: ſic ignis calor æris & ferri saporem,qui antea inſipidus erat,excitat, & in actum deducit. Sed de iſtis inſipidis,quæ in alimentum non cedunt membrorum, in præſentia nobis ſermo non eſt,ſed de illis tantum quæ alterata,atque condita corpus nutrire ualent.

Auicẽna ratio improbatur

¶*Quæ ſit ſaporum miſtorum conſideratio,ac quomodo id,quod per ſe agit,ab eo quod ex accidenti operatur, diſcerni ac ſeiungi debeat.* Cap. X.

QVI compositos atque cõmistos sapores discernere student, necesse illis est, vt prius simplices omnes ad vnguem cognitos atq; pspectos habeant: siquidẽ initium, fons, & elementũ mistorũ cognoscendorum est diligenter internoscere simplicium cuiusq; saporum speciẽ, gustũ in singulis sæpè exercẽdo, & affectionem, quam quisque per se in lingua imprimit, diligenter memoriæ mandando. Exploratur autem vniuscuiusque eorum natura in hunc modum, acerbus in mespilis, acatia, fructu arbuti, ilicis, fagi, & in pyris syluestribus immaturis, ac in cornis. Austerus in cotoneis malis, in sorbis & oliuis: nam in mali punici granis austerus solus nõ reperitur; sed acido vel dulci cõmiscetur: acidus præsertim percipitur in oxylapatho, & oxalide, quam ẽt oxida nuncupãt: est aũt hæc olus syluestre; in istis enim, maximè Galeno, syncerus visus est ac simplex acidus sapor, nullius particeps acerbitatis, vt solent arborum fructus; perspicuò enim hi cum acerbitate quadam admistã habent aciditatem: sicut cũ acrimonia acetum. Sapor dulcis deprehẽditur in musto ex dulcibus vuis expresso, atque ad dimidias, tertiasvè excocto, quod teste Galeno dulcedine melli non cedit, vt mel tamen acre non est, & in his ipsis vuis sacchiaro calamis viridib. graminis, *ἀγρωστιν*, Græci vocãt; adhæc tritici, hordei, aliorumque multorum: nã in melle syncerus dulcis sapor non est; sed acrimoniæ permistus, vt docet Galenus. 1. de antidotis, c. 2. & glizirhizę radix eodem

Li. 4. de simp. me. facul. c. 15.

Lib. 1. de antidotis, ca. 2.

eodem testante Galeno, simul cum dulcedine le- uem quandã obtinet adstrictionem : ad eundem modum vbi vase quopiam aut rupto, aut aperto, affatim calidus sanguis in linguã effunditur, dul- cissimus apparet: vtique si secundum naturam se habuerit : nã morbidus amarus aut salsus est, aliã vè eius generis qualitatem prę se fert. Pinguis exa- ctè est, tum fructus, tum succus oleæ caducæ, & alij oẽs, ex quibus oleum conficitur, sicut sesama, nucesque, & amigdala: nam id genus oĩa vetusta te prorsus efficiuntur pinguia; quippe in quibus aquea quidem excrementitiaque humiditas di- geritur; propria verò à calore natiuo elaboratur, atq; exactè concoquitur. Amatus sapor explora- tur in cucumeris asinini, fellisq; gustu. Salsus in sale: acris in allijs, cepis, sinapi, & in alijs, quæ his similia sunt: insipidus in cucurbita, & aqua pura ac omnis experte qualitatis. Atque hi sunt simpli ces, synceriq; sapores omnes, quos sanè, qui seor- sim exactè cognoscit, cùm permiscentur, ac inui- cẽ cõponũtur, nõ multo negotio cognoscet, quo circa percipiet in succo vuæ immaturæ acerbita- tẽ & aciditatem simul inesse : in aloe adstrictionẽ & amaritudinem: in aceto acrimoniam & acidita tẽ: in absynthio amarorem, adstrictionẽ, acrimo- niamq;. Ad eundem prorsus modũ cognoscet in capparis radicis cortice triplicẽ saporẽ vnà coire amarum, acrẽ, & acerbũ. Considerandum rursus est, q̃d cum ex pluribus saporibus mistio existit, ex oĩbus mistam actionem medicamentũ edet:

Lib.6.de simp.me. facul.tit. de dulci radice.

Gal.li.4. simp. ca. 16.

Gal.li.4. de simpl. med.fac. cap. 8.

nam aloe aluum deijcit cā amaritudinis:sed ven trem cohibet atque roborat adstrictionis occasione. Atque hinc est, quod dicat Galenus illam nō elotam valentius vacuare, elotam purgare quidē minus, sed roborare ventriculum magis. Sic capparis radicis cortex, eodem docente Galeno, vincentem habet qualitatem amaram, proximā acrē, deinde acerbam. Ex quo liquet, quod diuersis pugnantibusq́ue constet facultatibus, quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine; excalfacere, incidere, digerere acrimonia; contrahere vero, densare, constringere acerbitate. Hoc in mille alijs videre licet, quæ in præsentia silentio prætermitto, ne in re perspicua exemplis vtar parum necessarijs. Veruntamen etsi ex omnib. mista edatur actio, illa tamen valentiori præcipuè referenda est; sic acetum magis infrigidat, quàm calfacit, effectusq́ue aciditatis plus elucent, conspicuiq́ue magis sunt, quàm acrimoniæ: ad eundem modū denominatio ab exuperantiori ac vigentiori sumenda semper est, vt ex Galeno fit manifestum, lib.4. de simplicium medicamentorum facultat. cap.18. dicente, quędam acria permistam habere amaritudinem; nō tamen nuncupari amara, quādoquidem hæc in eis lenis est & infirma, valida aūt vis acrimoniæ; sic mel dulce tātum vocare solemus, etiāsi dulcedini immistam acrimoniā habeat. Ad eundem ēt modum aloem amaram dicimus, nulla adstrictionis mentione facta. Atque ita quidē de medicamentorū, eduliorumq́; uirib. ex

Li.7.metho.c.11.

Lib.7.de simp.me. facul.tit. de cappare.

sapo-

ſaporibus conijcere datur: in quibus verò ſapor nequit medicaměti vim atque facultatě oſtědere, experientia ſuccurrit;nec.n.in oĩbus certa eſt ſaporis ſignificatio:nam ſic opium amariſſimum, iudicaremus calidũ, pariter & cicutam, cũ tamen duo hæc venena ſint frigiditate internecantia. Quapropter non temerè à Galeno dictum eſt initio librorũ de alimentorum facultatibus, haud recte opinari eos,qui omnia ſapore eodě,odore, colore, aut alio id genus prædita vires eaſdě obtinere,exiſtimant.Ne verò nos experiětia fallax decipiat,etiã atque ět cauendum , ne affectum, qui per accidés à medicaméto proceſſit,primũ & per ſe editum eſſe putemus: diſcernemus autem id, quod ex accidenti quid facit,ab eo,quod propria facultate operatur, ſi ijs, quæ tertio de temperamětis,& 1.de ſimpliciũ medicamě.facul. ſcripſit Galen.meñtě adhibuerimus, vbi diſcemus actiones,quæ ex accidenti procedunt, nõ tribuere medicamětis appellationes,ſed quæ per ſe & primo ac nullo interueniente medio à medicamentis ipſis emanant: alioquin aquam frigidam calidam eſſe dicemus,vbi uidelicet in iuuene benè carnoſo,ac æſtate media caloris molitur reuocationě: & calidam frigidam, cum in phlegmone (eſt enim ea affectio calidæ copioſæque fluxionis ſoboles) modico ſuo calore ſuperfluitatem euacuans,quod reliquum eſt,frigidum reddit. Pari modo medicamenta calida cholagoga iudicabimus frigida,dũ attractis ab eis calidis ac biliosis humo-

3.de temperа.c.5. 1.de ſim. me.facul. cap.4.

humorib. corpus frigidius, quàm ante remanet, prout enim corpus affectum est, ita & id, quod in corpus assumitur, nunc suam, nunc alienã qualitatem ostendere vr: atque hæc præcipua cã est, cur idem medicamẽtum modò per se operetur, quandoque vero ex accidenti: vinum alios tardos, alios superbos reddit, atq; insanibundos, cõtrario etenim affectu id agitur; quandoquidem alteri magis, alteri minus moueantur; quoniam, vt ex Heremoni sententia scribit Aristoteles, vinum

Li. 3. pro ble. 16. sese pro moribus vtentium applicat; cõtraria igitur reddit, non quæ eadem, sed quæ sunt similia; vt ignis alia exiccat; alia humefacit; sed non eadem: & quidem glaciem liquefacit, salem indurat: nã & vinum, vt quod suapte natura calidũ sit, homines tardiores incendit, redditq́, mobiliores: contra mobiliores dissoluit, atq; retardat. Vt enim balneũ corpora perstricta duraq; relaxat, agilioraq; facit: humida vero & mobilia dissoluit, atq; infirmat; sic vinum quasi interna hominis dilués ita afficere potest. Brasica rursus ante vini potionẽ ingesta ebrietatem inducere perhibetur: post

3. proble. probl. 17. verò sumpta temulentiam soluit, vt ab Aristotele proditum est. Mel febrientibus amarum videtur, similiter & vinum: sanis vero corporibus ambo dulcedinem & suauitatẽ ostendunt. Si quis enim dulcibus edulijs gustum afficiat, quod statim superbibatur vinum, amarum esse percipietur. Coa

Li. 2. ca. 67. in fi. gulũ omne, vt Dioscorides tradidit, dissipata cogit, & coacta dissoluit. Cedria viuentia corpora

corrum-

corrumpit, & defuncta conseruat, qua ex causa mortuorum vitā aliqui eam appellauere, ita eodē scribēte Dioscoride lib. 1. cap. 89. Acida pręterea vt supra c. 3. visum est, cum succum crassum in ventre inuenerint, alui deiectiones humectāt, facilioresq; reddunt: si vero ventrē purum inuenerint, illū magis sistūt. Nuces, vt Simō Sethi memoriæ mādauit, in ventriculis frigidis facile coquuntur: in calidis vero in biliosum humorē vertūtur. Trāsportatio, & motus velut ventilās, sol excalfaciens, flammæq; iuxta ardentes, vt Galenus ait, vina optima, & natura calida, meliora & præstantiora efficiunt; lāguida vero corrumpunt, & acida reddunt, & eorum arguunt imbecillitatem, ac celeriter perpeti cogunt, quæ alioqui post passura essent. Sunt & multa alia, quæ pro corporis varia dispositione oppugnātes contrariasq; facultates excercent; atq; ob id ambiguos reddunt simplicium vestigatores nescientes quid per se, ac quid ex accidenti illa moliantur.

Bartholo: Marātha li. 3. met. cognoscendorū simplic. c. 14.

4. simpli. cap. 14.

¶ *Quid odor secundum Aristotelem, & Theophrastum: illumq; per aerem & aquam diffundi: ac pisces odorare non aeris, sed aquæ interuentu?*

Capit. XI.

OPportunum videtur nunc de odoribus disserere, eò quod teste Aristot. lib. de sensu & ijs, quæ sentiūtur. c. 5. cum saporibus proportione quadam conueniāt, eademq; ferme sit vtrisq; affectio, vt dixit Theophrastus li. 6. de causis plā-

ta-

tarum, capite. 1. Et ut a definitione exordiamur, odor, quemadmodum idem docuit Theophrastus, partis est siccæ sapidę in diaphano, hoc est, trāslucido corpore demistio: id. n. aeris & aquæ cōe esse inquit; siccę dixit, quia odor in sicco fundatur, eidemq; innititur: atq; hinc euenit, quemadmodum lib. 6. de causis plātarum, ca. 24. ipsemet Theophrastus annotauit, vt fructus agrestes odoratiores vrbanis sui generis habeātur: sunt. n. agrestes vrbanis sicciores. Hæc quoq; causa est, cur in Ægypto minimè odorati flores nascātur; quia vt Plinius lib. 21. c. 7. scriptum reliquit, ibi nebulosus, ac roscidus aer à Nilo flumine existit. Aristoteles pręterea lib. 2. de anima. c. 9. in fine, odorem sicci esse, sicuti sapor humidi, ingenue professus est. Est ēt odor partis sapidę; quia odor tantūmodo, vbi sapor est, reperitur, dicēte Alexādro odorem habentia habere ēt & saporem; & insipida odore carere. Cui Auerroes subscribit lib. de sensu & sensilibus. c. 5. ambo ab Aristo. docti eodē in loco, vbi Arist. sic ait, lapis inodorabilis, insipidus. n. ligna aūt odorabilia, sapida. n. & horum aquosa minus: amplius eorum, quæ metalla sunt, aurū inodorabile, insipidum enim. Quibus verbis liquido ostēdit, odorem partis sapidę expertē non esse; sineq; sapore odorem nō reperiri. Cui tamē sapori odor pręcipue insit, dubiū est: nam Theophrastus lib. 6. de causis plātarum. c. 13. dicit initium boni odoris amarum existere; odoratumq;, quin amarū sit, cōperiri esse difficile. Cui Plinius

Lib. 2. de anima, ca. de olfactu.

Cui sapori odor praesertim inē.

con-

conſentit lib.2 1.c. 7.inquiens, Odorato ſapor raro vlli nõ amarus, e cõtrario dulcia raro odorata. Quod & experiẽtia ipſa manifeſtat;nã roſa,agolochum,moſchus,ambarum, cybetũ, & alia huiuſmodi,quæ odoratiſſima ſunt, amaritudinẽ nõ exiguã prę ſe ferunt.Cęterum Gal.lib.4.de ſimp. medic.facul.c.22. manifeſte contrarium aſſerere apparet, dum ait, amarum nunquam odoratum eſſe,nec vt medicamẽtum nobis ſuaue,nec vt cibus.Alphonſus Lupeius iure putat textum hunc eſſe deprauatum, emendandumq; fore per antiquiſſimum codicem manu ſcriptum, aut per ve terem translationem, quę hunc in modum habet, veruntamen res amari ſaporis non cadit ex caſu delectabili in aliqua hora, nec ſecundũ viã medicinę,nec ſecundum viam cibi.Poteſt etiam per Gręcum exemplar emẽdari, quod ſic habet, καὶ τοι τογε πικρὸν οὐδέποτ' ἦν οὐδ' ὡς φάρμακον ἡμῖν ἡδύ. hoc eſt, tametſi amarum nunquam ſane nec vt medicamentum eſt nobis ſuaue. Quare vtcunq; ſit, Lupeius reprehẽſionẽ valeriolæ hac in parte merito inanem eſſe cẽſet.Subdit deinceps Theophraſtus in diaphano, hoc eſt, translucido corpore demiſtio ; quia pars hęc ſicca, ſapidaque, quam odorem appellamus, à re ipſa per diaphanum, translucidumve corpus communicatur. Declaratque poſtmodum qualia ſint huiuſmodi corpora diaphana odorem deferẽtia dicens, Huiuſmodi aerem eſſe &aquam. Quæ ſane ab Ariſtotele deſumpſit lib.de ſenſu & ijs,quæ ſentiuntur

Galeni textus deprauatus emẽdatur.

Quæ ſint diaphana corpora odorẽ deferentia.

tur

tur, c. 5. dicente, in aqua saporem inesse pariter & odorem. & lib. 2. de anima textu. 97. inquit, est aũt olfactus per medium, ut aerem & aquam, e tenim aquatica uidentur odorem sentire. Verũtamen Plinius huic sententiæ aduersatur lib. 9. c. 7. scribens in hunc modum, Super omnia esse auditum & odoratum piscibus; nõ erit dubium ex aeris utrunq; materia, odorem quidem nõ aliud, quã aerem infectum intelligi posse. Quibus uerbis cõsentit quidẽ pisces odorare, uerũ nõ aquæ, sed aeris interuentu, quem bullãtium aquarum sufflationis experimento, piscium somno, lunæq; effectu concharum quoque corpora augescente, aquæ permisceri opinatur. Nititur illo capite cõtra Aristotelẽ defendere, pisces respirationis munere fungi; ad cuius probationẽ coactus fuit adducere, aerem, quem ipse uitalem halitum uocat, in aquas penetrare, quia sine eo respirationi locus non datur ullus, id aũt colligit ex somno, ex bullãtium aquarum sufflatu, & ex lunæ effectu cõcharum corpora augescente. Quæ sane rationes inualidæ sunt, & nihil aduersus Aristotelem cõuincunt; quia dormire pisces absq; eo, quod respirẽt, nihil est, quod impediat: nã si sine respiratione uigilãt, cur dormire etiam sine respiration e non poterunt? Vitalem aũt aurã in aquas penetrare contingere potest, uel cum illa cum pondere aliquo delapsa descenderit, uerum hæc mox sese refert; quo fit, ut undam sursum compellens, bullas excitet: uel quod uapores propter solis abstra

Plinius Aristoteli aduersatur.

Arist. li. 2. de anima, ca. 8. in fin. tenet pisces non respirare.

Quibus modis cõtingat aerem in aquã penetrare.

ctionem

ctionem ex terra subdita mari, uel ex aliqua alia parte terræ cauernosæ transcurrentes exhalãt, ut dicere necesse sit, auram aliquam sub aqua remanere nõ posse. Etsi qua ex causis de prædictis oriatur, statim ascẽdere proprium locũ quærens. Hoc n. Aristoteles nos docuit lib. de sensu, & ijs, quæ sentiuntur, c. 5. dicens, Pisces olfacere uidentur, quamuis aer in aqua non sit (nam simulac aer in aqua gignitur, emergere assolet) nec ipsi respirẽt. Quod aũt cõcharum corpora in plenilunio incrementum capessant, nihil ad rem attinet, cum nõ ex respiratione, aut ex transpiratione aliqua; sed uel quia per id tẽpus eorum humor diffundatur, & maiorem occupet locum; uel quoniã propter tẽporis clementiam pinguescãt, & saginẽtur, talis effectus producatur, id, quod ẽt de cãcris Plinius asserere uidetur lib. 9. c. 31. inquiens, Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pinguescunt, & plenilunio magis: quia nocte sydus tepido fulgore mitificat. Quæ sane ab Aristotele accepit lib. 4. de partib. animalium, cap. 5. parum ante medium, ubi sic ait, Laborant testata omnia per frigus & æstum, atque exuperantiam temporis pati nequeunt, argumento est, quod echinis euenit: habent enim id, quod ouum appellant. iam ab ortu naturæ & plenilunijs uberius, non quia per id tempus copiosius pascuntur, ut quidam putant: sed quod noctes tepidiores sunt propter lucem pleniorem; calorem enim desiderant, quoniam frigori patent, utpote quæ sangui-

ine careant; ex quo fit, ut ęstate potius vbique ni geant, pręterquã in Pyrensi Euripo: nam ibi non minus tẽpore hyberno probãtur; cuius rei cã est, quod tunc uberius pabulentur, cũ pisces per id tẽpus ea loca relinquant. hęc Aristoteles. Quę ẽt quinto libro de historia animalium tetigerat. Audire ẽt pisces palã est aquæ interuallo: est.n. aqua interuallu: mauditui eorum, sicuti aer auditui terrestrium auditur quidẽ sonus, & in aere, & in aqua, ut. 2. de anima, c. 8. ab Arist. traditum est, nulla tñ pars eis est manifesta, quę sensum ministret audiendi, siquidẽ ut Plinius ait, neq; mẽbra neq; foramina auditus habent: audire tamen eos palã est, utpote cum plausu cõgregari feros ad cibum cõsuetudine in quibusdam uiuarijs spectetur; & in piscinis Cęsaris genera piscium ad nomen uenisse eiusdem Plinij, testimonio compertũ habemus. Sonos etiam immodicos, ut triremium remigia fugere uisuntur: itaque fit ut facile intra sua stabula capiantur: nam etsi externus strepitus paruus est, ijs tamen qui demersum in humore suum auditum habent, ęque omnis ingens, molestus, grauisque occurrit; quod certe uel in delphinorum captura euenit: cum enim piscatores repente alueis uniuersis circundederint gregem delphinorum, inde obstrepentes in mare, efficiunt, ut territi erumpant uniuersi in littora, capiunturque tentato grauatoque capite prę strepitus inflicti nimietate. Olfactus quoque similis intelligitur ratio, & cum partem nullam sensoriã ha-

Franciscus Massarius, Venetus in 9. libr. Plinij. Lib. 10. cap. 70.

habeant manifestam; attamen sagaciter odorantur, nam procul odorem sentiunt in aqua; argumento quod pisces nonnulli escam putridam à longinquo festinanter petant, non tamen aeris, sed aquæ interuallo: quare odor non tantum aer infectus intelligitur, quēadmodum Plinius fuit opinatus, cùm etiam aqua infecta intelligi possit. Verùm in Plinij opinione falsa quidem, & à veritate prorsus declinante confutanda, non est cur modo tempus cōteramus immodicum, cùm hoc à præsenti tractatione alienum uideatur: & illa à Francisco Masario Veneto efficacissimis rationibus iamdudum sit cōfutata, atq; explosa. Quod uerò ad præsens propositum attinet, probatum abunde est, odorem non tantum per aerem, sed etiam per aquam diffundi, piscesque sub aqua, vbi aer non est, spiritum trahere non posse.

In castigationib. & annotationib. in 9. lib. Plinij. c. 7.

¶ *Quid odor secundū Platonem & Galenum, ac quibus indicijs deprehendatur illum fumalem esse euaporationem.* Cap. XII.

HActenus quidem quid Aristoteles & Theophrastus de odoris natura cēsuerint, explicatum abunde est. Quid uerò de ea Plato & Galenus decreuerint, explicandum deinceps. Plato in dialogo de natura, odorem fumum esse aut caliginem, scriptis mādauit. Cui sententię suffragatur Galenus lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus. c. 22. in eum scribens mo-

Odor fumus est aut caligo.

Odorabiliũ substantia est vaporosa.

dum, Odorabilium vaporosa est substantia; eo enim, q̃ à corporib. defluunt, ambienti permista, ac deinde ꝑ nariũ inspirationem in cerebrũ delata sensum mouent. Recta ergo ratione quęcunque odorata, eadé & calida sunt, quippè cùm vaporum copia à calore proueniat. & paulò inferius sic ait, Videtur auté à corporib. non odoratis, aut oĩno paucũ defluere, aut qđ ꝓ mole sua non sit moderatũ, sicut in his, q̃ exactè tum salsa, tum acerba sunt: exactè autem cùm tale aut tale quid dicimus syncerum, & (quantum fieri possit) alterius qualitatis expers dicimus: siquidem crassa vtriusque essentia est, & adhæc acerborum etiam frigida. Quare verisimile est, quod ab ijs defluit, paucum esse & crassum, & mole sua velut terreum, ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidere. Aristoteles itidem lib. 13. problematum problemate. 5. Odoris naturam vaporem quendam & delationem esse, scriptũ reliquit: & lib. de sensu & sensilibus, cap. 2. odorem per fumosam euaporationem definit; subditque, fumosam euaporationem ab igne proficisci. Vnde Auerroes in paraphrasi eiusdem libri, cap. 5. non alia ratione probat odorabilium naturam fumosam esse, nisi quod multa non habentia odorem igni approximata illum recuperant, nosque per ista laxationes plurimarum rerũ odores deprehendere. Et numero eorum, quæ igne odorem manifestant, myrrhæ, thuraq; habentur: nam hęc, teste Plinio, lib. 21. c. 7. non nisi

vsta

vsta odoratiora fiunt. Quæ sanè cũcta manifestè ostẽdunt, odorẽ corporum esse defluxum, & vaporosam quãpiam substantiam, quę ab odorabili deciditur re: nec quicquã aduersus hæc Arist. argumẽtũ conuincit, li. 12. problematũ problemate, 10. dicens, qđ si ab odoratis corporib. aliquid delibaretur, minora certè ob eã rem reddi oportet: cùm tñ quæ odoratissima sunt, hæc potissimũ eadẽ videamus edurare. Quia odor, cũ substãtia quędã tenuissima sit, & halitus referat spẽm, vix lõgissimo tẽporis interuallo in corporibus, à quibus defluit, sensibilẽ efficit mutationẽ: atq; idcirco eadẽ mole illa videntur edurare: quanquàm hæc deinceps tandẽ rugosiora euadãt, vt ex Galeno cõstat lib. de instrumẽto odoratus. c. 2. scribente in hunc modũ, Id enim, quod à rerum corporibus exhalat, odoris substãtia est, quod ex rosis maximè, similibusq;, quæ sic tenera sunt, cognoscere licet; quorũ omnium corpora celeriter minora & sicciora reddũtur: ex quo apertè intelligitur ex eatũ rerũ substãtia partẽ humidiorẽ in halitũ digeri, est enim halitus corpus tenuissimũ, atq; ob id obtutũ effugit. Quomodo eidẽ Aristoteli respõderi debet, pblemate. 49. sectionis primę, dicẽti, odorem nullam corpulentiam gerere: non enim gerit odor corpulẽtiam vllã sensibilẽ, aut quæ sensibus percipi queat. Cõtẽdunt nõnulli, odorem non esse fumalem euaporationẽ, sed qualitatem potius ab eo, quod fumaliter euaporat, in aere generatã, existereq; omnino in medio

Odor corporũ est defluxus.

Rationes eorũ, qui tenẽt odorem non esse fumalẽ euaporationem.

posse absq; eo, qđ aliquid sit in illo fumalis euaporationis; quod primò probãt vulturũ argumẽto, qui à quingẽtis leucis ad corpora in bello occisorũ p solum odoris sensum puenere, quod fieri nõ posse arbitrantur p fumalem euaporationẽ: cùm hæc ad loca adeò distãtia pungere nõ valuerit, nec si prędicta cadauera vniuersa in illã fuissent resoluta. Idẽ de apib. dicendum est, q̃ ex longa loci intercapedine ad paucã mellis quantitatẽ, dum elixatur, accedunt: quod p fumosam diuaporationẽ fieri vllo modo nequit. Nã exiguũ mel non potest tantum attenuari, vt tam longo spatio sufficere, aut ad maxima distantia loca pertingere queat, nec si vniuersum illud in substantiam aere tenuiorem redactum foret. Igitur animalia prædicta odorem sentiunt, non quidem per vaporosam diffusionem, sed per intentionalẽ qualitatem per aerem ab ipso corpore odorato, non secus ac lumẽ à sole diffusam. Rursus si odor realiter cum substãtia quadam tenui à corpore odore prædito decisa diffunderetur vsq; ad organũ olfactus, sequi necesse esset, sensibile reale sensui admotum sensationem efficere, quod Aristoteles non concedit. Porrò pisces è longinquo odorem persentiscunt, quod fieri non potest per fumalem euaporationem; hæc namque, teste Aristotele, in aqua fieri nequit, & si fiat, nõ potest latè diffundi, cùm illicò corrumpatur, ac pereat: nec valeat in illa ob superfluentem homiditatẽ ne pauxillo quidem temporis spatio persistere, aut

Prima. Secunda. Tertia. Li. de sensu et sensi bili. c. 5.

aut aliquantulũ pmanere. Atq; his quidem argumentis & alijs similib. aliqui probare nitunt, odorem fumalẽ euaporationem nõ esse: sed immaterialem tm̃ qualitatem p aerẽ aut aquã disseminatã. Veruntñ secus Plato & Galenus censuerunt, odorẽ, vt visum superius est, p fumum aut caliginem definientes, qđ rationib. verum esse probari nõ obscurè põt: nã si odor immaterialis esset qualitas & intẽtionalis tãtũmodo nulloq; vapore innixa, vt cogitarũt prædicti, remoto corpore odorato ꝓtinus aboleretur, & ne momento quidem temporis remaneret, quia qualitates immateriales, cùm à suo producente inconseruari dependeant, eo remoto nullam sanè permanentiam obtinent, sed statim unà etiam & ipsę deperdũtur, ac pereunt, vt in lumine, & speciebus coloris, videre est, quæ lucido & colorato corpore ablatis, omnino & ipsæ amouentur, nullam prorsus consistentiam habentes: sed uidemus odorato corpore remoto odorem seruari, ac diutius in ambiente remanere, quod fieri non potuit nisi relicta ab eo in aere ipso aliqua substantia, tenui quidem & halitus speciem referente, quæ in absentia corporis odore prẹditi valuerit odorem conseruare, eundemque illic veluti nexu quodã tenere. Præterea qualitates, quæ intentionales habentur, vt coloris species, non mouentur, nec impediuntur à uentis, sed flantibus his eodem illæ modo sentiuntur, ac si aer tranquillus foret: quod de odoribus haud quaquam dicendum est, cùm

Odorem fumalẽ esse euaporationem probatur.

Primaratio.

Secunda.

ipsi à flatib. vehãtur, non secus ac fumus, & reliqua corpora tenuia & halitus spẽm referẽtia. Vñ euenit ut nobis ex aduerso ventis existẽtib. facilè sensum moueãt, eò qđ illi à ventis ipsis ferant. Si verò odoratũ corpus inf. flatus extiterit, nullo pacto odor à nobis à percipi põt. Rursus qualitates intentionales tpis momento p mediũ multiplicant, vt coloris species, q̃ simul eodemq; temporis articulo à remotioribus, ac à propinquioribus conspiciũtur: odor autem nõ sic sentitur, sed temporis successione mouetur, prius à propinquioribus, mox ab illis vicinis: vltimò verò à remotiorib. perceptus. Quę sanè cuncta argumento sunt, illum intentionalem qualitatem non esse, sed unà cum corpore aliquo tenui moueri, quod inquam fumalem euaporationem uocare medicis ac philosophis mos est.

Tertia.

Auctoris sententia, qua decernitur quæstio.

Verùm quod ego censeo, odor semper ad certam vsque distantiã cum fumali diuaporatione disseminatur, qui deinceps per speciem solam, quã vocant intentionalem, ad longiuus spatium procedit, homo sine fumali euaporatione nõ potest odorem percipere, ut infra capite. 15. innotescet: ex reliquis animalibus plurima possunt; ratio est, quia, teste Aristotele, lib. 2. de anima. capi. 9. nos sensum hunc non habemus exactum, sed inferiorem complurium animalium sensu: & cõsequenter ait, remissè namque homo olfacit, & nihil odorabiliũ percipit absq; dolore aut uoluptate, propterea quod sensus instrumentum huiusce

iuſce nõ eſt exactũ,atq; perfectum. Et paulò inferius ſubſcribit, uerùm exactiorem guſtum habemus,q̃ odoratum,ex eo,quia guſtus tactus eſt quidã;quẽ quidẽ ſenſum homo exactiſſimũ hẽt. Quod ſimiliter cõfirmat lib.de ſenſu & ijs,q̃ ſentiuntur,ca.4.in initio in eum ſcribens modũ,Porrò ſaporũ genus,q̃ odorum nobis euidentius eſt, cuius cauſa eſt, nos habere olfactum cæterorum aĩalium olfactu inferiorem, & omnium ſenſuũ, qui in nobis ipſis ſunt,ſtupidiſſimum: tactum verò ſuperiorem, & omnium exactiſſimum; guſtũ autem tactum quendã eſſe. Hæc Ariſtot. Eſt igitur tactus in nobis perfectiſſimus, ſimul atq; guſtus,in cæteris uerò ſenſibus à multis animalibus nos ſuperari,nullum incõueniens eſſe putat Ariſtot. plurima namque aquila & linx uident, quæ hominis cõſpectum ꝓrſus effugiunt:aliqua aper audit,quæ homo audire non ualet: ſic multa canis & aues nonnullæ olfaciunt,quæ homini omnino ſunt inodora. Quare mirãdum nõ eſt,uultures ex longiſſimis locis p ſolã intentionalem ſpeciem mortuorũ corpora odorare. Nõ tñ uerum arbitror triduo illos ante aut biduo uolare,ubi cadauera futura ſunt, tãquã eorum necem p̃ſentiẽtes,quod à Plinio li.10.hiſtoriæ mundanæ. c. 6. ſcriptum inuenio;quoniam ſenſus non niſi à ſenſibili pręſente alterari & immutari poteſt,dicente Ariſtotele lib. 2. de anima,omnia pati, & moueri ab actiuo & ab actu exiſtente, ſentire au- *Tex. 54.* tem,eiuſdem ſententia, pati quoddam eſt: alte-

ratur ergo sensus non ab eo sensibili, quod nondũ est; sed ab eo, q͞d actu existit, & præsens habetur, visus à colore, auditus à sono, olfact⁹ ab odorabili qualitate, in uaporosa diffusione, aut in caligine aliqua in aere existente. Verũ q͞a uultures mirũ in modum cadauerib. delectãtur, vñ nõ inuenustè multi sepulcra aĩata appellauere, & in ꝓuerbium similiter abierit, Si uultur es, cadauer expecta. atq; hinc illud Ennij poetæ, Vulturis in siluis miserũ mãdebat Homonẽ, idcirco mortuorũ corpora ante necem p̃sentire, quibusdã est ꝑsuasum. Illud tñ in præsentia omittẽdum nõ est, plurimos philosophorum opinari fumalẽ euaporationẽ pertingere nõ posse sensorium olfactus, si modo odoratio futura est, sed speciem tãtum, quam vocant intentionalem, & hoc ne discedãt ab Aristotele dicente, sensibile reale supra sensum positum non moliri sensationem. Veruntamen ego non video quid sit, quod huiusmodi contactum possit impedire; quandoquidem fumalis euaporatio intrat per nares, attrahitur per inspirationem in cerebri anteriores uentriculos, iuxta quos odorandi sensorium collatum est. Rursus si idem sensorium cùm læsum est, ab extrinsecus acceptis medicamentis cõtingitur, cur à fumali euaporatione medicamentis ipsis multò tenuiore non tangeitur? Quod autẽ medicamenta olfaciendi sensorium contingant, ex Galeno liquet lib. de instrumento odoratus cap. 4. vbi iuuenem quendam recenset, qui cùm odorãdi sen-

2. de anima. text. 73. et 98. & 116.

sum

sum à diuturna tum grauedine, tum distillatione lęsum haberet, ad nigellã remedij cã confugit, & magnã ex ea utilitatem suscepit, contudit itaque illã diligenter, ut medicamentum ipsum postulabat, & in puluerem redegit, ueterique oleo immiscuit, iterumque eandẽ cum eo humore minutissimè triuit; mox aquã ore excepit, & supino capite nõ minimã medicamenti partem sibi naribus instillatam adducto spiritu uehementius attraxit: eodemque modo triduum medicamento utens, magnopere ex eo iuuenis ille adiutus est. Prętcrea si humor crassus & pituita uiscida ex cerebri uentriculis anterioribus p nares foras egreditur, cur nõ ingredietur intus fumalis euaporatio ab odorato corpore decisa? pręsertim cum dura membrana, q̃ cerebrum cõuoluit, teste Galeno, ea parte isthmi, id est, cribri uel spongię instar, sit perforata? Mucum porrò, vt Galen. ait, ex cerebro crassum & glutinosum sternutamẽta detrahunt, quẽ vnà cum spiritu foras impulso educunt: non igitur rationi cõsentaneum est, vt cum spiritus aliq̃s è cerebro per sternutamenta effundatur: in idem tamen nullus vnquam infundatur: pręsertim cum & ossa illic sint colo similia, & cerebri mẽbrana, quę ijsdem in superiori parte substernit̃, multis sit foraminib. traiecta. Ad hęc, eodem docente Galeno, quod validi odores caput statim lędant, & impleãt, & aggrauent; & in delirium interdum producent, argumentum est, nonnihil substantię eorum cerebrum tentare, quandoquidem non

Lib. 8. de Vsu part. cap. 7.

Lib. de instrumẽto odor. c. 6.

Vbi supra.

ob so-

ob solam communicatam qualitatem in tam subitos tamq; vehementes affectus incurreret: eadẽque ratione idem ab odore rosarum iuuari consentaneum est, cum a solis exustione laborat: atq; hoc quidem adiumẽtum ab aere frigido naribus attracto nihilominus capit, cum ad eundem modum affectũ est: contra vero a valde calido idem grauiter lædi videmus. At dicunt, ꝙ si fumalis euaporatio pertingeret odorãdi sensorium, sequi sensum formas cum materia suscipere, quod Aristoteli aduersatur: nã lib. 2. de anima, tex. 121. sic ait, Oportet autem vniuersaliter de oĩ sensu accipere, quod sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine materia, vt cera annuli sine ferro & auro recipit signum: accipit autem aureum, aut ęneum signum, sed non in quantum aurum, aut æs: similiter autem & sensus vniuscuiusq; ab habente odorem, aut saporem, aut sonum, patitur: sed non in quantum vnumquodq, illorum dicitur. & deinceps textu 138. subdit, Vnumquodq; enim sensorium susceptiuũ est sensibilis sine materia, vnde & abeuntibus sensibilibus insunt sensus & imaginationes in ipsis sensoriis. hæc Arist. Sed ego certe huiusmodi sequelã non uideo: nã non ob id, quod fumalis euaporatio odoratus sensoriũ pertingat, sequi necesse est, recipere sensum formas, vna cũ materia: & vt ab Aristotelis exẽplis non recedamus, quemadmodum cera aureo, aut argenteo ãdhęrens sigillo, non ipsam auri, vel argenti materiam recipit, sed ab eis tãtum figuram susci-

ſuſcipit, ſic odorandi ſenſorium (vt idem de reliquorũ ſenſibiliũ ſenſorijs intelligatur) fumalem euaporationẽ excipiens, nudam ſpeciem ac immaterialem ſuſcipere valebit. In eo tamen viſus & cæteri ſenſus differre cenſent Galeno, quod hi expectant, vt ad ſe offeratur ſenſibile: viſus verò per mediũ aerem ad coloratum porrigitur; quò fit, vt ſolus vna cum colore rei viſæ & magnitudinem & formã etiam percipiat; quod nullus alius ſenſus, niſi quandoque tactus, atque id per accidens, põt. Ariſtoteles uerò, qui putat viſionem intus ſuſcipiendo fieri, non dixit viſum ad rem vſque viſam peruenire, ſed huius potius ſpeciem ad illum. Verùm hæc diſquirere præſentis inſtituti non eſt, quare melius erit, vt quæ ad propoſitã attinent tractationem proſequamur. *7. de placitis.c.5.*

¶ *Species odorum à differentijs ſaporum deſumi, ac quid in oſtendendis rerum naturis nobis colores conducant.* *Cap. XIII.*

CIrca tractationem hanc multa ſeſe offerunt diſputanda, nempè vtrùm ſpecies odoris ſpeciebus ſaporis correſpondeant, illarumq; vna & eadem exiſtat affectio? & an odor in numero eorum, quæ corpus nutriunt, recenſeri debeat? Qđ itidem ſit odoris ſenſorium, quodq; eiuſdem tẽperamentum: ac quis odoris vſus habeatur. Et vt ordine, quo fuere propoſita, differantur, Ariſtoteles lib. 2. de anima. tex. 95. & lib. de ſenſu & ſen- *Qui ind ſequẽtib. agendum ſit.*

ſibi-

sibilibus.c.5.odores nõ ita manifestos sicut sapores esse scriptum reliquit, atque ob id ait, ab his desumpta fuisse nomina, acres & dulces odores appellantes,& austeros,& acerbos,& pingues, & amaris etiã proportionales. Galen. verò lib. 4. de simpliciũ medicamentorũ facultatibus.c.22. fatetur quidem nos dicere quippiã acidũ acremq; habere odorem,austerum tamen,acerbũ, salsum, aut amarũ haud etiã dicere:sed in hasce duas appellationes odorabilium pleraque reducit beneolentia & graueolentia;appellans quidem beneolentia proportione quadã ad ea,quæ linguæ sunt dulcia:graueolentia uerò ad ea, quæ non dulcia: vno enim nomine totum hoc in saporib. genus appellari nõ posse scribit. Acidos tamen & acres odores similiter ac sapores nos afficere testatur;si quidem acida omnia,& ante ista ipsum adeò acetum similiter odoratum,gustumq; mouent:tum acria quoque velut allia,cepę, & ipsa non minus quàm gustum,odoratum quoq; offendunt,mordicantque:in aliis tamen prædictis ferè omnibus (eiusdem sententia)mutuò consentiunt odoratus & gustus:nam quorundam corporum etiam nõ gustantes qualitatem cognoscimus, velut fimi: proinde omnino, ne gustare quidem aggredimur,quia,scilicet, vt ipse Galen.ait,admodum fides habeatur odoratui, quin etiam si qua boni odoris edulia putrilagine corrupta odore nos suo offendunt,protinus ea abijcimus haud gustare dignati. De odore autem & olfactibili minus

Austerũ, acerbũ, salsũ aut amarum odorẽ dici Galeno nõ placet.

minus

facile determinare nos posse, quam de saporibus, omnibus est in confesso. Cuius rei cām attulit Aristoteles lib. 2. de anima, cap. 9. dicens, sensum hūc nos nō habere certum, sed peiorem multis animalibus: gustum verò certiorem, propterea quod ipse quidam tactus est, quem sensum homo certissimum habet, cum in alijs superetur ab animalibus multis, secundum autem tactum multò, quàm cætera, excellentius percipit. Galen. lib. 4. simpl. c. 23. maximam potissimamq; causam, ob quam in odoratis nihil euidens de temperatura, quēadmodum in saporibus, iudicare queamus, inæqualitatem substantiæ esse ait, quippe non æque omnes odorabilis corporis partes euaporāt: nec perinde omnes sensum mouent, sed illę tm̄, quæ tenuissimę sunt, & halitus speciem referunt, cum tñ in gustu omnes gustabilium corporum particulæ similiter in linguā incidant, cunctæque sensum moueant pro sua natura singulę, ac proinde sapores in significādis rerum naturis certiores sunt, plusque veritatis obtinent, deinde odores, post colores, ut dixit Auicen. lib. 2. tract. 1. cap. 3. Verum ex coloribus minus de medicamētorum temperamentis colligere quid ualemus, cum in singulis calida, frigida, humida, sicca reperiantur; quemadmodum primo & quarto de simplicium medicamentorum facul. demonstrauit Galenus, nisi eo tantum, qui in præfatione dictus est, modo, quique à Galeno in fine lib. 4. de simplicium medicam. faculta. satis superque explicatur. Etsi

Cur de saporib. certius, quā de odoribus iudicemus.

inter

interdũ ex colore de eorundẽ bonitate ac malitia, vt Mesue ait, iudicium desumere possimus, exempli gratia, agaricus, colocynthis, turbith, alba sunt præstantiora, nigra malefica: scamonium subalbum, aut varium est bonum; nigrum verò malum: rosa exactè rubra melior est, & rhabarbarum ex rufo & glauco alternans, crocique modo tingens, præstãtius cẽset, uti & lapis cyaneus, qui colore sui nominis saturatus est, magis laudatur, & alia huiusmodi. Sunt etiã colores indices certi prædominantiũ in corpore humorũ, siquidẽ docẽte Galeno, lib. 4. de sanit. tuẽda. c. 4. albiores pituita superante; pallidiores bile abundãte cernũtur. Quod si meracior bilis sit, et planè flauior est, siquidẽ color à succis prouenit, nõ ex solidis animalis partibus, utique cũ se succi in altũ nõ receperunt; accidit verò id illis propter frigora, rigores, vel animi affectus, veluti timorem, vel ingentem tristitiã, vel incipientẽ verecundiam: quorũ nullum si adsit, nunquã se in altũ recipient succi. Aequè nec in cutẽ uiolẽtius irruentes hãc aduret vnquã, nisi animus aliquo modo affectus sit: aut æstu immodico animal extrinsecus obsessum. Ergo uehemẽter cõmotis, aut iratis, aut in pudore veluti reciprocãtibus se humoribus, inspicere colorẽ nõ oportet. At si nec ambientis violẽtia calidi, frigidivè, nec ullus animi affectus, cuiusmodi iã dictus est, subsit, certissima succi animalis cognitio ex colore dat. Tanquã igit corpus, sicubi albius solito est effectũ, pituitosum abundare suc-

Lib. 1. antidotoriũ theorem. 1.

cum

cũ indicat:ſicubi pallidius aut flauius, biliosũ: ita ſicubi ad rubicũdius, quã pro natura eſt mutatũ, ſanguinis abũdantiã ſubeſſe ſignificat; ſicubi ad nigrius, nigrã ſupereſſe bilẽ oſtendit hæc Gal. cuius lõgã ſeriẽ referre placuit, ppea ꝙ nullibi (quod ſciam) exactius ipſe rem hanc docuit. Atque ita quidem primæ dubitationi ſatisfactũ arbitror.

¶Odorem non ſolùm ſpiritus tam animales, quàm uitales reficere: ſed & ſolida ipſa mẽbra uerè nutrire; & quõ hoc intelligi debeat. Cap. XIIII.

PRo ſecundæ verò enodatione aduertendum, Ariſt. lib. de ſenſu & ijs, quæ ſentiuntur. c. 5. in fine, aduerſus Pythagoricorum nõnullos probare odorem nõ nutrire; cuius rationes, ſi ego benè deduco, hæ ſunt, Alimentũ oportet compoſitũ eſſe, veluti & ipſum quod alitur: ſed odor eſt qualitas ſimplex & immiſta; igitur nutrire nõ poterit. Rurſus aqua immiſta non nutrit, ob id, quia præterquàm, quod ſimplex corpus eſt, fluidum etiam & tenue habetur, nullam corpulentiam gerens: nutrimentum namque corpulentum eſſe oportet, quemadmodum & id, quod nutritur, ergo minus aer nutrire poterit, qui aqua tenuior eſt, & adhuc multò minus odor, qui merum accidens & ſimplex qualitas habetur. Rurſus ex nutrimento neceſſe eſt ſequeſtrari aliquod ſuperfluũ, aut intus, vt animalibus, aut extra, quemadmodũ in plantis euenit; ſed ex odore nullum tale

Ariſtotelis rõnes quib. probare contendit odorem nõ nutrire.

le sequestrari apparet. Ad hæc omnibus animalibus locus est receptiuus cibi, qualis uentriculus existit, in quo concoquitur, & à quo illum corpus ad sui alitionem trahit: sed odor nullum tale habet, quia cum vaporosa intrat substantia, & ad caput statim fertur spiritatiuum vtique locum, in quo odorandi sensorium continetur.

Per odorẽ nutritionem fieri eamque celerrimam ex Hip. sentẽtia.

Atque istæ quidem (ni fallor) Aristotelis rõnes sunt, quibus defendere conatur, odorem nõ nutrire: sed alterando tm̃ ad sanitatem conferre. Cæterum secus multò censuit Hippocrates lib. de alimento, vbi in hunc modũ scribit, Qui celeri adiectione opus habent, ijs humidum nutrimentum ad reparandas vires aptissimum est, qui autem adhuc celeriori, per odoratum nutriri debent. Quã sñiam citat & approbat Galen. secunda aphorismorum sectione com. 11. Verumque esse experimento demonstrauit Democritus, qui septuagesimum annum agens, ut refert Hipparchus, panis odore triduo vitã protraxit. Quod nemo mirabitur, qui apud Plinium legerit ad extremos fines Indię ab Oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam, uestiri frondiũ lanugine, halitu tantũ uiuentem, & odore, quem naribus attrahunt, nullum illis cibũ, nullumque potum: tantum radicum florumq; uarios odores, & syluestrium malorum, quæ secum portant longiori itinere, ne desit olfactus: grauiore paulò odore haud difficulter exanimari. Veruntamen (quod ego iudico) Aristoteles hac in re.

Lib. 7. c. 2

Hippo-

Hippocrati nõ aduersat, siquidẽ ille loco citato, odorẽ nõ desumpsit ꝑ uaporosa diffusione, quẽ admodum accepit Hippocrates, sed ꝑ sola simplici qualitate odorabili, quã, cùm sit merũ accidẽs, nutrire nõ posse, nemo inficias ibit, q́ cognouerit nutritionẽ corporeis effici rebus: qñquidẽ, teste Galeno, ipsa nihil aliud est, q̃ euacuati repletio: at si qđ vacuatum est, corporeum erat, & ex quatuor conflatum elementis, quod implet, & nutrit, corporeum esse, ex eisdemq; cõpositum, necesse quidem est. Rursus eadem est materia nutritionis corporum, & illorum constitutionis; quia teste Aristotele, li. 2. de ortu & interitu, omnia nutriuntur ex eisdem, ex quib. sunt: sed corpora nostra non constant ex odoribus, hoc est, ex simplicibus illis odorabilibus qualitatibus, ergo ex eis nutriri non poterunt. Hippocrates tamen, qui per odorem non solam illam simplicem qualitatem olfaciendi sensorium alterantem; sed fumidam euaporationem intelligit, iure ab eo refici & instaurari corpora dixit: nam hoc modo sumptus odor, corporeum quid est, ac non qualitas tantummodo: est enim uaporosa quædam substantia, aut defluxus quidam corporum, ut superius fuit uisum: uerè tamen odor qualitas illa sola est & simplicissima odorãdi sensorii immutatrix: vaporosa uerò substantia eius materies atq; subiectum. Quod si odor fumida euaporatio à Platone, & interdum ab Aristotele enuntiatur: dicendum, definitionem illam causa

Aristoteles cum Hippocrate cõciliatio.

Lib. 4. sum. cap. 10.

Tex. 50.

lem esse, & non quidditatiuam, hoc est, q̃ rei q̃d-ditatẽ enuntiet, quẽadmodũ & illa est, q̃ de voce ab eodẽ traditur Aristotele li. 2. de aĩa, cùm ait, ipsam percussionẽ esse, seu ictũ respirati ab aĩa aeris ad vocatã asperã arteriã, vt enim uox ictus seu ꝑcussio nõ est, sed ex aeris percussione efficitur: sic odor realiter fumida euaporõ non est, sed ex illa profluit & emanat. Quare quod corpora nutrit, simplex illa odorabilis qualitas non est, sed vaporosa substantia, aut fumida euaporatio, quam medicis mos est, odorẽ appellare. Est enim hæc portio quędam extenuata corporis odore prędití. Quapropter iure Gale. fumidã hanc euaporationẽ affluxum quendã corporũ esse protulit, & quãdo dicimus odorẽ nutrire, de hoc affluxu intelligimus; hic enim est, qui spiritus tam animales, quam uitales instaurat, vt medici omnes consentiunt, & experientia monstrat: mox enim, vt odoratę res olfaciendi sensorio occurrunt, vires, quę exhaustæ fuerant, ad aliquem modũ reparãtur, quod fieri non posset, spiritibus, qui dissipati fuerant, non restitutis & instauratis. Pręterea si fętor spiritus labefactat, atq; prosterni, cur odor eos nõ recuperabit, & augebit? Quod mirum alicui haud quaquã videri debet, cùm aer solus per se, quantũuis syncerus & purus, id ipsum efficere queat, dicẽte Gal. li. 12. metho. c. 5. Animalis spiritus cerebrũ veluti originẽ esse, illumq; partim ex inspirando, partim ex eo ꝙ reticularis plexus suppeditat, irrigari, atq; ali: & subdit, Vitalis spiritus

Cap. 8.

Aer per se solus et ab odore nudus spiritib. gignendis materiã suppeditat.

ritus

ritus nō æquè euidētē demōſtrationē haberi: ſed tñ in corde & arterijs eũ contineri, cogitare, alienũ à ratione nõ eſſe, eundẽq; nutritũ ex inſpirando; ſed maximè & ex ſanguine. Fateri igit̃ oportet ex Hippo. & Gal. ſnía, odores ſpiritus oẽs reficere & reparare; atq; hoc magis facere poſſe, dũ ſunt narib. propinquiores: tunc. n. magis reſeruãt naturã rei, a qua deciduntur, q̃ dum p lõgius ſpatiũ uagãtes multo aeri cõmiſti in plurimas diſſipãtur partes. Sed qđ ijdẽ ſolidas nr̃i corporis partes verè nutriãt (quidquid ſecus Cõciliator & Muſa cenſuerint) coqui & piſtores abundè declarãt, qui ex obſoniorũ odorib. aſſiduè ſaginãtur & reficiuntur, q̃ eã eſt, cur eſuriẽtes atq; famelicos nutrientes odores sũmopere delectẽt; ſatiatis aũt diſpliceant, infeſtiq; ſint, quẽadmodũ & edulia ipſa. hoc. n. Ari. cognouit: nã li. de ſenſu & ijs, q̃ ſentiunt̃ ſic inquit, Qm̃ em̃ nutritiui ſapores paſſio ſunt, appetẽtib. quidẽ ſuaues odores eorum ſunt: plenis autẽ & nihil egentib. non ſuaues. Rurſus ſi ſolidiora mẽbra ex odore ſolo refocillarentur, & non verè nutrirentur, quemadmodũ aduerſus conciliatorẽ deduxit Manardus, non poſſet odor vino aut humido alimento in nutriendo cõparari; per quod partes ſolidę nõ ſolũ refocillantur; ſed verè nutriuntur, & implentur. Porrò ſi cibi in ventriculo nuper ingeſti pars tenuior in vaporẽ fuſa per cæcos meatus & alios ſenſui conſpicuos quoquo uerſum in oẽ corpus delata, partes quę ſolidæ ſunt, verè nutrit, cur odor, qui halituoſa

Conciliator differ 55. Muſa li. 2. apho. 11.

Cap. 5.

Lib. 18. epiſt. epi. 6.

substãtia existit, easdem non nutriet, aut reficiet? Nõ eguit tñ odor ad sui concoctionem prõptuario aliquo, qualis ventriculus est, quo solida alimenta opus habuerunt: sed satis illi fuere pulmones & anteriores cerebri vẽtriculi, & meatus alij sensib. nõ cõspicui, quib. tota exterior cutis plena est, in quib. uaporosa odoris substantia pp sui tenuitatẽ facilè, expeditè, & sine multo negotio alterat, vincitur, & in aliti substantiã transmutat, in qua concoctione & alteratione sequestrari superfluum est necesse: verùm hoc inuisibile plane est, quẽadmodum & ipsa fumida euaporatio. Ex q̃bus oĩb. liquet, odorib. non solum spiritus instaurari; sed & solidas ipsas partes vere nutriri & impleri. Nutritio tñ, quam illi præstant, exigua est, & quæ sine solidiori alimento non sufficit diutius hoĩem seruare. Quare id, quod de Anasthomis à Plinio dictum est, mihi in captum non uenit: si namque hi ex solo odore viuerent, ad quid eis natura largita viscera fuisset? Nã docente Galeno, linguã, aures, & crura non propterea requirimus, vt instrumentis & multis affluamus partib. sed loquelæ gratia, aut auditus, aut incessus, quippe demortua quauis particula, quę abscindi potest, ueluti digito, pede, & summa manu, nõ patimur amplius hanc otiosam gestare, ac ueluti pondus alienum circũferre, illud clarè hoc ipso declarantes, haud quaquam nos particulis illis, sed functionib. egere. Sic uentriculus propter ciborum cõcoctionẽ nobis datus est: quemadmodũ

Nutritionem quã odor præstat, exiguã esse.

Lib. 1. metho. c. 9.

iecur

iecur propter αἱματώσιν, Quapropter si alimenta nullius essent vsus, nec ventriculus quidem, nec iecur quicquam nobis conferrent: at natura nihil facit frustra, vtpote quę in omnib. erudita, sagax, prouida habeatur, nihil quicquam temerè faciẽs nihil otiosum, ut quæ sẽper finis gratia operetur, ut ab Arist. lib. 2. physico. c. 8. est proditum, & ab Auerroe eodem ipso libro confirmatum. Quocirca si uentriculum, & iecur natura Anasthomis exhibuit, certè ut alimentũ cõcoquerent, & ut ex eo fructum perciperent, exhibere uisa est. Atque de hac quæstione satis. Quare tempus est, ut ad alia explicanda accedamus.

Natura semper ꝓpter finẽ operatur

¶ *Quod sit olfaciendi organum: quæ illius natura, ac vbi collocetur. Cap. XV.*

TErtiò differendum proposuimus quod sit odoratus instrumentum: quæ res apud medicos adeò ambigua, & controuersia habetur, vt Galenus integrum de ea librum scribere dignum putauerit: & meritò quidem, quia de illo maior est, quàm de cęterorum sensuum instrumẽtis hæsitatio: quandoquidem in confesso apud omnes est oculum, & in eo præcipuè humorem crystaloidem uisionis esse instrumentum: auditus neruum à quintà ortum coniugatione, & per auditorium meatum dilatatum insitum aerem in se includentem, aut, ut Vesalio placuit, ossa illa duo quorum alterum incudem, alterum malleolũ re-

Sensuum instrumẽta.

præsentat: vel quemadmodũ alij censuerunt, ossiculum aliud stapedã sic à figura, quã refert, dictũ Gustatus linguã instrũm cuncti agnoscunt. Tactus neruos multos ꝑ totius corporis habitum disseminatos. De olfactus verò instrõ, cùm non adeò constet, iure peculiari enarratione quid illud sit, disquirendum est, intelligentes hoc in loco per instrũm sensus id, ꝑ quod sentiens facultas ꝓpria sensibilia dignoscit. Verùm cùm inspirantes tantum olfaciamus, inuestigandum est, qua parte earum, per quas spiritus pmeat, odores dignoscamus. Hãc verò nõ esse palati tunicã, ꝑspicuum est quãdoquidem obstructis naribus, aut digito sic cõpressis, vt claudantur, spiritu ore adducto nullus odoris sensus mouetur. Eandem ob cãm nec faucium, nec asperæ arteriæ tunicæ id officiũ delegatum esse censendum est. Sed cui nã alij parti delegeť, nunc videndum. Nõnulli philosophorũ tenent Arist. putasse vim odorum sensitricem naribus inesse; uerùm (qđ ego arbitror) nec Aris. hoc uoluit, nec nares olfaciendi sensorium poni debent. Primum patet; nam Arist. li. 2. anima, c. 9. & lib. de sensu, & sensibilib. c. 5. apertè docet, animalia respiratione utentia citra respirationem olfacere nõ posse, hominemq; inspirando tantũ odorem sentire: nõ expirãdo, aut spiritum detinendo qđ certè necessariũ nõ foret, si sensoriũ odorũ in narib. exponereť: nã si illic situm esset, certè absq; respiratione olfacere possemus. Præterea, ea, quæ ab illo de opculis foraminum mẽbranæ similib.

Quid per instrumẽtum sensus intelligatur.

Arist. non dixit nares esse olfaciendi sensoriũ.

scribun-

ſcribunt, ab impetu attracti aeris reſerari ſolitis, vt ad eā partē, in qua vis odoris dignoſcendi poſita eſt, ꝓpriū eius ſēſibile perueniat, clarè oñdūt, instrumentū odoratus nō in narib. ipſis, ſed multo interius eſſe locatū: nā in naſi meatib. illa locū hře non pñt conſpiciantur, quò fit vt (q̄tum coniectura aſſequi queamus) poſt nares añ olfaciendi ſenſorium illa ineſſe voluerit. Rurſus Gal. li. de inſtro odoratus. c. 5. refert, Ariſtotelē nulla ex parte tentaſſe locū q̄rere, in quo primum odoris ſenſus ſit poſitus: q̄b. verbis innuit manifeſtè, Ariſtotelem ubi olfaciendi ſenſoriū cōſiſtat nō declaraſſe: nā ſi declaraſſet, certè Galenū ſcriptorū eius indagatorē diligentiſſimū nō latuiſſet. Qđ ſimiliter cōfirmāt ea, q̄ ab eodem Galeno paulò poſt dñt, dum ſic ait, Æquum erat Ariſtotelem orōnis parentem ſuā opinionem uerbis cōſtituere, non abſolute ꝓnuntiare, nobiſq; relinquere, vt q̄nā eius ſententia fuiſſet, veluti vaticinaremur: cùm nihil ipſe dilucidè dixiſſet, nec eam, quā in ſcriptis poſuit foraminū cōſtitutionem declaraſſet, in tunicane narium, an loco quodam alio hæc ſua odoratus foramina eſſe arbitraretur. talia Galenus. Qua ſerie oſtendit, Ariſtotelem locum ſenſorij odoratus, & eiuſdem ſenſorij foraminum non manifeſtaſſe, nec ubi illa fuerint, ſcriptis mādaſſe. Verùm ſenſorium hoc non eſſe in naribus locatum, tum partis ipſius cōſtitutione, tum proprijs actionis accidentib. Galenus ꝓbat: narium conſtitutione hoc modo, quia ſi naribus expone

retur, id certè esset aut in illarũ ossib. aut in tunica ossa ipsa obducente: quandoquidem pars tertia nulla in naribus relinquitur, cui illud adscribi possit (nam cartilago in eodem cum osse censu collocatur) sed neutri illorum attributum est, quod argumento à sufficienti partium enumeratione sumpto probat; quoniam ossi non modo non odorandi, sed ne tangendi quidem sensus datus est: & ubi tangendi sensus non est, quẽque aliorum deesse est necesse: si quidem sensus hic cunctis sensorijs communis habetur. Quo argumento eorum euertitur sententia, qui tenẽt incudem & malleolum, aut stapedam dictam esse sensorium auditus: nam quemadmodum os narium non est instrumentum olfactus, ob id tãtum, quia os est, & sensu priuatur: pari ratione dicendum, incudem & malleolum, uel stapedã nõ esse auditus sensorium, quia ossa sunt, & sensus expertia habentur. Non esse autem in naris tunica odorum sensum positum, tum partis ipsius constitutione, tum proprijs actionis accidentibus colligit; partis constitutione, quia tunica, quę intus naribus substernitur, cùm eadem sit cum illa, quæ linguam, palatum, & reliquas oris partes vestit, si illa odoratus existeret instrumẽtum, necesse esset, omnes eodem sensu odoris esse præditas, eodemq́ue affectu cunctas participare: quandoquidem si una eademq́ue tunica omnibus impartitur communisq́ue existit, oporteret itidem sensum hunc omnibus impartiri,

Ratiões quib. conuincitur nares nõ esse olfaciẽdi sensorium.

Os sensus expers.

commu-

cōmunemq; haberi:sed contra accidit, nam cum tunica hæc cum altera simillima sit, sic eandē superare sensus acumine non valet: poterat tñ sola neruorum magnitudine antecellere, vt lingua fecit:at nec ea re pręstare cernitur, sed neruorũ tantum adepta est;quantum ad sensum tactus necessarium erat. Item natura eius tunicæ substantiæ earum rerum, quæ odoratum mouent, non respōdet, at reliquæ respondent: quandoquidem gustādi instrumentum humidum & spongiosum est, quod verò ad tactum attinet, durũ ac terrestre;cũ natura (vt latius infra dicetur) in fabricandis cuiusque sensus instrumentis similitudinem sensibilium sit sequuta, itaque & odoratus instrumentum vapori simile esse oportebat, non durum & terrestre, vt tunica, quæ naribus indita est, quę nō solum talis est, sed etiam neruis iustæ magnitudinis caret: quos certè, si ipsa odoratus sensorium foret, habuisset, & in ea re linguæ prælata esset, cum in ordine instrumētorum sensus tertium locum ad dignoscēdam tenuem substantiā teneat: neruus enim, qui animali ad cernendũ datus est, ad id magnitudinis peruenit, vt eo multò maior sit, qui ad os ventriculi deductus est, quamuis nō in oculum totum distributus sit, sed crystallinum corpus tantum attingat: hoc enim, vt alias Galenus demonstrauit, præcipuum cernendi instrumentum est. Auditus autem foramen, cuius interior terminus valde exiguus est, qui neruum excipit, tantum nerui & ipsum accepit, quantum magni-

Odoratus instrumē tũ quale esse debeat.

magnitudinis suæ ratio ferebat: nec uerò linguæ nerui à cerebro orti exiles distributi sũt;ergo nec id instrũm,quod ab odore mouetur,gracilem à natura neruum accepisset, ut is,qui in narium tunicas distributus est:atq; hoc idẽ vapori simile esset, talis.n. est odoris substantia,ex quibus rebus efficitur,ut ipsi quoq; in inuestigando odoratus instrumento à naribus abducamur, si quæstionem quidem dijudicandam à constitutione partiũ sumamus:si verò rem à proprijs actionis accidentibus inuestigare velimus, nullum odoris sensum, nisi spiritu naribus attracto, moueri uidebimus: reliquo autẽ tpe odoris sensu caremus; etiã si nares ipsæ vapore admodum olente repletæ sint. Si quis enim in cubiculo admodum angusto bitumẽ,casiamvè,aut myrrhã,thusve,aut stiracẽ in suffitũ colliquet,ut vndiq; circumfusum aerem odore uehementi repleat,mox eundẽ sic naribus excipiat, ut attrahere per interualla longa conetur, hic rei ueritatem intelliget: siquidẽ tãtummodo, dum spiritum adducet, odorem sentiet; interiectis autem tẽporibus, cum spiritum continebit, odorem nullum percipiet,quanquam nares olente vapore repletæ sint.Hoc idem eueniet,si in ipsas aliquid uehementis odoris instilles:nã ita quoque solo attracti spiritus tempore odorem percipies. His de causis partẽ corporis, quæ odores dignoscit,aliã a dictis esse est manifestum, ea videlicet,quæ interius in cerebro posita est, non quæ tam in promptu est,& in summo corpore locata,

vt tunica, quæ naribus indita est. Ex quibus omnibus clarè intelligitur, instr̃m odoratus interius intra cranium esse collocatum: sed quodnã hoc sit, & vbi consistat, deinceps est disquirendum. Galen. lib. de instrumẽto odoratus, cap. 4. & 3. de locis affectis, cap. vlt. & 4. de simplicium medicamentorum facul. c. 22. opinatur odorum sensum in anteriorib. cerebri venrrieulis cõtineri. Quod similiter confirmat lib. 7. de placitis Hippocratis & Platonis. c. 5. vbi in eum scribit modum, Olfactus instrumentum non in narium meatibus sedem habet, ut pleriq; putant, sed in extremitatibus anteriorum cerebri sinuum, quò nariũ meatus pertinent, qua maxime in parte vaporosos esse cerebri uentriculos cõstat. Et lib. 8. de vsu part. c. 6. itidem sic ait, Reliquum autem adhuc odorum sensorium intra cranium factum est solum omnium in ipsis cerebri uẽtriculis anterioribus, vaporosum quendam spiritum continentib. Cui sententiæ similiter subscribit Aetius lib. 2. sermo. 2. cap. 96. dicẽs, Verum odoratus sensus intra caluariam est in anterioribus cerebri ventriculis, vaporosum quendam spiritum habentibus. Itaque prima ratio, quæ Galenum adduxit ad credendum odorationem fieri in anterioribus uentriculis cerebri est, quia, vt supra ostensum est, & inferius etiam amplius ostendetur, sensorium oportet esse sensibili simile: at sensibile est vaporosum (dictum namq; iam est, odorem vaporem esse) uaporosum igitur olfactus sensoriũ esse necesse

esse

est:tale aũt sunt cerebri ventriculi anteriores: non tunica narium,quæ frigida ac sicca terreaq; est,& à vaporis natura longe aliena. Habet cerebrũ insitum quendam motum à motu arteriarum longè diuersum;nam,vt inquit Galen.nõ ei impossibile est,cum alia moueat,sibi motum quendã,eumq; exiguum præbere, modo in seipsum, modo ex se ipso,ita ut tum compressius sit,cum sese cõtrahit,fusius verò,cũ se ex omni parte dilatat. Quos motus adeò conspicuè exercet, ut in nuper natis nõ solum tactu, verum ẽt visu uerticem diu palpitare deprehendamus;his motibus & agitatione cerebrum aerẽ & proficuos vapores ad sese attrahit,& expellit fuligines.Ad hæc iuuenis quidam, qui odorandi sensum à diuturna grauedine lęsũ habebat, à nigella in puluerẽ redacta, veterique oleo mista, & p nares vehementius adducto spiritu attracta adiutus est.Quæ sane cũcta argumẽto sunt non leui,odoris sensum in anteriorib. cerebri vẽtriculis cõtineri:nam si non tam intimius, sed in narium tunica existeret,leuis spiritus adductio sufficeret,nec vehementi opus esset attractione.Atque his quidem argumentis, alijsq, similibus concludit Galen.odorum sensum in ipsis esse cerebri anterioribus ventriculis.Quod licet Galeni sit placitum,uerum tamen ex omni parte nõ est,cum ex tali assertione sequatur, idem esse sensus principium,& instrumentum sentiendi, qđ dici non debet,quia,vt 1. de causis symptomatũ. c.8.idem docet Galenus,cerebrum non vt sit sentiendi

Lib.de instrumẽto odoratus. cap.4.

Quid ad Gal.sentẽtiã de instrumẽto odoratus sequatur

tiendi instrm, sed ut sensuum instris uim sentiendi suppeditet à natura institutũ est. Porrò tactus est cæterorũ sensuum principium, ac ueluti fundamentum; sed hic aut cerebro deest, aut obscurissimus, & hebetissimus ei inest, ergo quemq; aliorũ illi deficere rõni consonũ est: nã ubi tactus nõest, aut exiguus admodum est, quilibet ex aliis deesse vr̃. At inquient cerebrum exiguum admodum tactum habere, atq; ob id nos remisse olfacere, quia cerebri portio est, quæ ab odoribus alteratur, quæ cùm obtusè tangat, obtusè itidem odorabit. Sit ut dicunt; At in canibus, & vulturib. in quibus sensus iste acutissimus est, intensusq; ualdè, quid dicent? Certè proferre tenentur, sensorium odorandi vel cerebri partem non esse (id quod nos probare intendimus) uel cerebrum horum animalium exactiorem tactus sensum obtinere, quàm hominis. Quod certè nõ dicent, quia teste Aristot. tactus sensus in nobis exactior est, quàm in cęteris animalibus. Ex quibus clarè intelligitur, sensum odorum in cerebro non collocari; sed ubi hoc sit, nondum enunciatum à nobis est. Franciscus Vallesius lib. 2. controu. in fine capitis 24. inquit, nouissimè Vesalium inuexisse sententiam quandam dicendo processus quosdam cerebri, mãmillares appellatos, odoratus esse instrm. Veruntamen ego openionem hanc multò Vesalio antiquiorem esse reperio: siquidem Auicennna. 5. tertij, tra. 1. ubi de olfactu, & de ipsius nocumentis uerba facit, statim in initio sic ait. Et

Lib. 2. de anima. c. 9. & lib. de sensu, & sensibilib. c. 5.

instrumentum quo fit odoratus, sunt duo additamenta mammillaria, quæ sunt in anteriore cerebro, & extenduntur à duobus uentribus anterioribus cerebri: Ex quibus uerbis liquet, Auicennã auctorem esse opinionis de processibus mãmillarib. quæ sunt odoratus instrumẽta, nõ Vesalium, vt putauit Vallesius. Sunt autẽ processus isti Galeno & Aetio germina duo oblonga ac caua principium quidem ex anterioribus ventriculis habentia: progredientia autẽ ad illam caluariæ partem, vnde nasus initium habet; suntq; ista vera odoratus instrumenta: nã oĩa, quæ ad illius naturam requiruntur, obtinent; cõsistunt siquidem intra cranium, vnde euenit, vt citra inspirationem olfacere non queamus. Sunt etiam essentiæ vaporosæ: quò fit, ut cum odoribus similitudinem habeant. Sentiunt exactius, quàm cerebrum; nam licet de cerebri substantia sint, nerueam tamen speciem præ se ferunt. Præterea sunt ante cerebri vẽtriculos positi, quod non parum facit ad credendum, naturam in ipsis sensum odorum constituisse, veluti exploratores halituum cerebrum subeuntiũ, qui futuri sunt animalium spirituum materia, qđ in gustu fieri compertum est: hic namque in lingua continetur ad hoc, ut alimenta antequàm vẽtriculum ingrediantur, tanquàm ianitor quidam præsentiat; præsentiensq; familiaria quidem admittat, aliena verò renuat, atque refugiat. Nõ habemus nos olfactus sensum exactum, sed, ut Aristoteles docuit, inferiorem complurium anima-

Gal. lib. de instru. odoratus. c. 2.
Aetius li. 2 sermone. 2. c. 96
2. de anima c. 9. in initio.

rum sensu: remissè namque homo olfacit, & nihil odorabiliũ percipit absq; dolore vel voluptate, quod indicat, illum nõ pcipere, nisi extremas odorum differẽtias; nam quæ huiusmodi nõ sũt, ob sui imbecillitatẽ percipere nõ valet, causa est, quia sensus huiusce instrumẽtum ob superfluentem in nobis humiditatem obtusum est, non exactũ nec perfectum: odor nãque, teste Aristotele, sicci est: quare sensorium, quod humidum nimis est, ægrè difficulterq; odores percipiet, tales sunt mammillares processus, qui cum de cerebri substantia sint, humiditatem non exiguam præ se ferunt. Est enim cerebrum in nobis humidissimũ, vt Aristoteles varijs in locis prodidit, atq; ob id facile grauedine & distillatione tentatur. Munitur instrumentum odoratus, tuaturq; à noxis extrinsecus occurrentibus osse cribroide & dura menynge, hac in parte plurib. foraminibus traiecta: oportebat enim, inquit Galen. huius sensus proprium sensibile cerebri portionem alterare: oportebat ẽt ei operimentum quoddam eiusmodi esse circumiectum, quod tum conseruare ipsum posset, tum transitum vaporum ipsorum sensibiliũ interea nõ impediret: verum si impediturum nõ erat, tantò id rarius esse oportebat operimento auditus, quãtò sensibile huius, q̃ auditus, crassarum erat partium: ferè. n. quantum aer partium tenuitate à luce relinquitur, tantum uapor ẽt ab aere. Videre autem est ex ipsis quoque, quæ nobis quotidie euidenter apparẽt, quàm latos esse oporteat

Lib. 2. de anima c. 9. in fi.

1. de hist. animaliũ c. 16. et 5. de gener. animaliũ c. 3. & 2. de partibus animalium, c. 14.

Lib. 9. de usu part. cap. 6.

teat partium illarum operimenti meatus: obstructis.n. ab aliquo naribus, vt quodam loco Plato ait, odor quidem nullus transcolatur: aer verò sine odore solus ipse sequitur. Atqui perspicuũ iam est, quod res hæc, quæ apparet, satis indicat uaporẽ crassarum esse partium, quam pro meatuum latitudine, qui in obstructis insunt naribus, quodque sensorij olfactus opperimentum rarius his esse oportuit: atque ẽt tale esse apparet, si quis in animali mortuo ipsum acceperit, in omnesq; partes distenderit ad lucem puram ipsum cõuertens. Quamdiu enim rugosum fuerit & laxum incidentib. aliis super alia, ijs, quæ circum meatus sunt corporibus, obscura ac inuisibilia sunt hæc foramina. Seiunctis verò rursus, dum tenditur, facilè deteguntur, ac patefiunt; nisi fortè in corporibus à uehemẽti frigore; aut tpe diuturniore indurατis iã, atq; exiccatis id experiaris. Quod si paulò ante mortuum ẽt fuerit animal, satius fuerit aqua calida id perfundẽdo periculum eius, quod dicimus, facere. Magnum autẽ laxitatis harũ partium operimenti est argumentum, quæ sæpenumero accidit à partibus superioribus excrementorũ simultanea euacuatio, quæ sanè βλέννας, quidam: antiqui κόρυζαν, idest, destillationẽ seu grauedinem: iuniores autem μύξας, hoc est, mucores appellant. Ea enim est naturæ solertia, quam ferè vsurpare solet, vt nusquam instrumenti cuiusque vllam prætermittat actionem, aut vtilitatem; cum multæ ab vno probe præstari queãt.
proin-

Proinde hic quoq; cum cerebri uentriculi loco inferiore sint siti, ex partibusq; sibi ꝓpinquis necessario excrementa affluentia sępe excipiãt, aial ipsum apoplexijs frequenter pręhenderetur, nisi viã quandã horum effluxui accõmodã hic quoque natura secuisset: atq; ne melior quidẽ excogitari ulla poterat ea, q̃ ampla simul esset ac decliuis, intus igitᷣ foras ꝑ narium meatus excrementa feruntur, foris autem intro facultatis olfaciendi sensibilia, duabusq; his utilitatib. instr̃m unicum subseruit: alteri quidem ad uitam necessariæ: alteri verò ad vitam cõmodiorem. hæc Galenus. Qui longissima hac serie non solum olfaciendi sensorij locum annotat: verùm etiam meatuum ad ipsum ꝑtinentium vsum cõmoditatemq́; exactissime ostendit. Qđ autem ex Platone in suę sententiæ comprobationem affert, habetᷣ in Timæo parum post medium sub hoc uerborum colloquio, quando certa quadam re narib. accurrente aliquis in se ipsum uehementer spiritum trahit; tunc sane nullus simul influit odor, spiritus autem ab odore nudus solus sequitur Cur uero os cribroides ꝓ̃dicta foramina recta non habeat, ut cribra, sed in eo, quemadmodum in spongia, meatus sibi ipsis e directo non respondeant, nec recti plane sint omnes: & quanquã nonnulli eorum sint eiusmodi, plurimi tamen sint tortuosi, & anfractuosi, ut lõga circuitio multo prius ei sit conficienda, quod per eos ad cerebrum peruenturum est, causam attulit Galenus in eodem li. 8.

de vsu partium, capite pcitato dicens, At qm̃ opperimentum eius oportebat esse foraminulentũ simul & rarum, ut ad cerebrũ quidem aerem respirationis cã celeriter deduceret, uaporem autẽ, dignotionis odorum: tũ autem uacuaret repente ac semel, si qñ necessitas inciderit, excrementorum copiã. Magna autem ipsius operimenti ad patiendum facilitas cõstructionem eiusmodi necessarò sequebat: magna ꝑterea uisceris principalissimi, cerebri. s. offensio, natura os uariè ptusum velut spõgiã ipsi apposuit, simul ne aliud corpus durum quoddã extrinsecus incidat, simul ne viribus integris aer frigidus inspirantib. nobis recta in cerebri uentriculos sese insinuet: nõ enim semperamus inspiraturi aerem moderatè frigidum, sed nonnunquàm uel frigidissimum, qui, si recta in cerebrum incideret, ipsum profectò immodice refrigeraret, omnẽque uitam in periculum adduceret. hæc Gale. Ex quibus uerbis deducitur, odoratus sensorium dura cerebri meninge, & osse cribroide uocato tantum circumuallari ac operiri: hæc enim cum anfractuosis meatibus satis sufficiunt ipsum & cerebrum uniuersum tutari, ac ab extrinsecus occurrentibus noxis munire atque defendere. Aristoteles tamẽ lib. 2. de anima, cap. 9. in fine, de hoc sensorio uerba faciens sic ait, Instrumentum olfactus in hisce quidem, quæ non respirant, uelamine caret, perinde atque oculus durus, vt diximus; in his autem, quæ suscipiunt aerem; habet velamen,

Aris. de uelaminib. meatuum ad olfactus instrumẽtum attinentium sentẽtia.

quod

quod, cùm respirant, aperitur venis, meatibusq́ue distentis. In libro verò de sensu & sensorijs. ca. 5. sed respirantibus, inquit, spiritus id, quod instar operculi cuiusdam superpositū est, aufert: vnde fit, vt qñ non respirant, nullum odorem sentiant: non respirantib. aũt hoc natura denegauit. Quib. verbis Arist. clare ostendit, instr̃m odoratus foramina quędã ad ipsum pertinentia habere, quæ non semper aperta sunt, sed operculis quibusdã mẽbranæ similib. tenuibusq; teguntur: quæ opercula ab impetu attracti aeris referantur, vt ad eam partem, in qua vis odoris posita est, propriũ eius sensibile perueniat. Veruntamen Galenus libro de instrumento odoratus, ca. 5. hac in re aduersus Arist. inuehitur, probans talia velamina in meatib. olfactus non reperiri, quia si talia essent opercula, aeris exterioris impulsu referarentur; sed non ita fit: nam etsi aer vehementi impulsu in nares mittatur, nisi inspiratus, uel inspiratione attractus, nullum prorsus odoris sensum mouebit. Rursus dici non debet, talia uelamina nostra uoluntate moueri: nam si ita esset, quoties vellemus ea referare etiam nullo spiritu adducto, aperiremus, & clauderemus: veruntamẽ non ita accidere clare experientia docet. Sed multò minus dicẽdum est, huiusmodi velaminum motum naturæ opera effici; quẽadmodum in cordis motu accidit: nã si ita fieret, nõ semper id cum adducto spiritu contingeret: sed proprium sui motus ordinem haberet, vt in idem tempus nunc cum

Sentẽtia Aristotelis a Gal. refellitur

1. ratio.

2. ratio.

accepto spiritu concurreret, nunc cum eodẽ reddito, nunc cum tota respiratione retenta. Quod si nec à vento impetuose flante, nec per se, nec cũ motu instrorum, quæ ad ducendum spiritum accommodata sunt, prædicta mouentur opercula, nec etiam per anatomen apparent, sequitur illa non existere: nam si existerent, certè aliquo prædictorum modorum mouerentur, aut in dissectionibus apparerent: præsertim cum nullus talium velaminum utilis sit usus futurus. Quare dici nõ debet, naturam tale quicquã frustra machinatam esse: nam si foramina quædam ad odorandum apta constituisset, non ea impositis operculis occlusisset, ut nec ea occlusit, quæ in aurib. extant: melius.n. (docente Galeno) est omnem sensum aptum esse, atque expeditum, vt proprium sensibile semper dignoscat, nec natura ꝓpterea oculis operiméta dedit, quia melius esset eos nõ ꝑpetua in actione teneri, sed quia molles erant, & ob eam rem lædi ab incursantib. reb. facile poterant, à quibus, vt defenderentur, natura palpebras ipsis, quasi quædam propugnacula dedit.

Atq; hactenus quidem explicatum habemus odorandi sensorium intra cranium consistere; esseque non anteriores cerebri ventriculos, sed processus illos mammillares, iuxta ipsos cerebri anteriores ventriculos collocatos. Sed cur vterus odorib. moueatur, ambiguitatem parit non exiguam: suauissimis enim ipsum odorib. delectari, ingentemque ab eis voluptatem suscipere, sicuti

Quare uterus odoribus moueatur.

à malis

à malis indignari, & molestiam ferre, ex eo costat, quod aromatum suffitu expanditur: reb. verò fę dis & pessimum odorem spirantib. refugit, atque contrahitur. Hinc est quod Galenus. 1. de arte cu ratiua ad Glauco. cap. 14. in defectu animi ex ute ro, naribus ea, quæ fędissimum odorem obtinēt: vtero autem odorata, & ea, quæ laxare ac calface re possint, medicamenta adhibere non sine maxima ratione consuluerit. Idem sed vice uersa in uteri ꝓcidentia facere medici præcipiūt, nempe odores iucundos ambrā nimirum, moschum, gal liā moschatā, aliptam moschatam, narib. cōtinen ter admouere: fędos uerò & tetros muliebrib. lo cis: ob idq; taurino, uel bubulo stercore, uterū ꝑ infundibulum suffiunt. Idem facere censent ammoniaco, sagapeno, opo partico (quam assam fœtidam vocant) per se aut urina fœtente solutis, Muliere tunc sic circuntecta, ut uapor fœdus nares non attingat, sed per ipsas bonus & voluptuosus solum ingrediatur: ad hoc vt vterus qui infra ad eius collum & nonnunquam foras egressus est, ac procidit, sursum ac in suum locū ascendat. In uteri tamen pręfocatione fœtentia hęc, quę dicta sunt, naribus admouent, suauiter vero olentia subtus ponunt, vt descendat, ac in propriam sedem dilabatur. Quę sanè cuncta argumento sunt, vterum odorandi sensu esse præditum, odoribusque bonis delectatione affici, sicuti fœdis, dolore. Veruntamen dicendū, isthæc uterum non ob odorandi sensum habere (hic

namque, processib. tm̄ mammillarib. demādatus est.) sed à natura ea obtinere. Et enim appetitus iste suauissimorum odorum, quo vterus flagrat, nō aīalis existit, sed naturalis duntaxat, qualis visceru est dulciū ciborum. Vt igitur iecur & viscera reliqua, edulia, q̄ dulcia sunt, ad sese auidissimè alliciunt, eisdemq; oblectātur & impinguantur summopere: respuunt autē, atq; abominātur, q̄ sunt amara, nullo sensu gustus, sed affectu tm̄ naturali: sic vterus naturali inclinatione & affectu ad bonos odores capessendos mouetur, fugit autē & aduersatur eos, q praui fętentesq́; sunt. Est ergo olfaciendi sensorium intra craniū, nō in utero cōstitutum, qđ certè eiusdem naturę cum odore esse censetur; atq; hoc sensorijs omnib. cōmune habetur, cuncta namq; cum suis obiectis cognationem & similitudinem habent, quēadmodum ex Galeno constat lib. 8. de vsu part. c. 6. vbi sic ait, Alteratur enim non à quolibet sensibili quodlibet sensorium: sed splēdidum quidem ac luminosum à coloribus; aerem à sonis, vaporosum ab odoribus, &, vt semel dicam, simile simili est familiare. & lib. de instrumēto odoratus. c. 2. Cernēdi instrumentū, inquit, natura lucidissimū fecit, vt quod lucem tm̄ & splendorem sentire debebat: quod autem ad auditum attinet, aeris similē constituit; siquidem ad sonos, qui vehuntur aere, recipiēdos dicauerat: sic & quod sapores dignoscit, quod linguam appellamus, ex humidiori corporis substantia molita est: aliquid uerò,

Quid sensorijs cunctis commune habeatur.

quod

q̄d inter naturã aeris & humoris eſt, in odorandi ſenſum cadit, q̄d neq; ita tenue eſt, vt aer, neque ita craſſum, vt humor: id. n. quod à rerum corporib. exhalat, odoris ſubſtantia eſt. Vim tangẽdi in ſenſibilium dignotione natura creauit, nec eam certo loco ſecluſit, q̄d in alijs oı̃b. fecit, de quibus modò dictum eſt: ſed in uniuerſum corpus diſtribuit. Verum ſingula hæc amplius indagemus, & fuſiori aliquantulũ enarratione cuncta diſquiramus. Quia igitur lumen ſplẽdidũ eſt, & colores ſimiliter, teſte Platone in Timæo, flãmulę q̄dam ſunt, idcirco viſus ſplendidus & igneus eſſe debuit, quẽadmodũ idem Plato cenſuit, cuius ſentẽtiã Gal. ſequit̃ lib. 10. de vſu partiũ, & li. 7. de placitis. c. 6. ubi ſcribit, viſus inſtrumẽtũ ignis puriſſimũ genus eſſe, Platonẽ affirmaſſe, quẽ ipſe ſplẽdorẽ & lucem appellat à pruna & flamma lõgè diſtãtem, quia minimè vrit, ſed lucem oculis exhibet. Conſtat itaq; de Platonis & Galeni ſententia, viſum fulgidum eſſe & igneum; etamſi Ariſtoteles li. 5. de gñat. aĩalium, c. 1. & lib. de ſenſu & ijs, quæ ſentiuntur, illum de natura aquæ eſſe protulerit, nixus humoribus, quibus oculus conſtitutus eſt. Auditus aereus exiſtit, quoniam uox aer eſt uerberatus, eodem atteſtãte Ariſt. lib. 2. de anima, cap. 6. Odoratus eſt uaporoſus, quoniam odor fumus aut caligo eſſe definitur. Guſtus aqueus habetur, & tactus terreus. Et lib. 7. de Placitis Hippocra. & Platonis. cap. 5. hanc eandem ſententiam voluit, dum ait, Aptè igitur dice-

mus visus instrm lucidum esse, aereum auditus, vaporosum olfactus, gustatus humidũ; terreũ tactus: nullo.n.alio modo pōt, cum ex similium alteratione cōsistant. Quę sanè cuncta cōfirmat Galenus lib. de causis sympto. c. 6. Quo loco comparans delectationē auditus delectationi uisus, scribit hæc verba, Porrò in hoc sensu (de auditu loquens) manifestior apparet delectatio, eo qđ crassiori cōstat essentia, atq; manifestior ēt, q̃ in hoc, uoluptas percipitur à sensu olfactus, quod ipsius quoq; essentia crassior sit: etenim ut aer crassitudine splēdorem uincit, ita uapor aere crassior est: at uerò splendor ad videndi, aer ad audiendi, ⁊ vapor ad odorandi sensum pertinet, quemadmodum ad gustum humida natura, ad tactionē vero solidum corpus. Ad cuius etiam comprobationem accedit auctoritas Empedoclis, quæ affertur ab Aristotele lib. de sensu & ijs, quæ sentiuntur; & à Galeno li. 7. de placitis Hippocratis & Platonis. c. 5. Quæ hunc in modum se habet, Conspicimus tellure terram, liquore liquorem, aere naturam aeream, igne cernimus ignem. In qua sententia quatuor sensibus quatuor condonauit elementa, terram tactui, aquam gustui, aerē auditui, ignem visui: olfactum autem Galenus mediam naturam obtinere dixit inter aerem & aquam, nempe vaporem: est enim vapor humor extenuatus, aut aer incrassatus, vt Aristoteles docet lib. 1. meteororum, ca. 5. 8. & 9. Quod similiter Galenus probat. 7. de placitis Hippocratis &

Platonis,cap.6.dicens.Quintus quippe hic, licet nō ſint quinq; elementa,ſenſus euaſit, quia odorū genus mediā inter aquam & aerem naturā ſortitum eſt, id quod ēt Plato in Timæo inquit his verbis,Dum.n.aqua in aerem, aerque in aquam mutatur, medij extitere odores uniuerſi. Ex his clarè intelligitur,quis ſenſus maiori, & quis minori dolore afficiatur: nam ſi dolor omnis in repentina diuulſione continui,& violento ac ſimultaneo motu ab habitu naturali in habitum non naturalem facto conſiſtit(quemadmodū Galeno Hippocrati atque Platoni eſt perſuaſum) ſequitꝰ ſenſum illum,qui craſſiori eſſentia conſtat,& cuius obiectum craſſius etiā eſt, maiorem dolorem perſentiſcere; è contrario verò minorem, cuius eſſentia ſimul & obiectum tenuiſſima ſunt. Quare tactus omnium vehementiſſimo dolore & uoluptate afficitꝰ; deinde guſtus,mox olfactus, poſt auditus,& poſtremò viſus. Quod Galen. docet lib.1.de cauſis ſymp.c,6.ſcribēs in hūc modum, Delectatione verò ac dolore oēs ſenſus affici poſſunt,ſed diſſimili efficacia,quippe uiſus parū afficitur:tactio uerò & guſtus maximè,mox ab ijs olfactus,atq; hunc ſequitꝰ auditus. hæc Galen. Sed & ratio id ipſum ſuadere videtur: nam eſſentia ſenſus craſſior ægrius ac à maiori diuelletur vi, tenuior facilius, & à ui minori; ſic obiectū craſſius magis quaſſare atque diuellere poteſt, contra tenuius minus. Validos verò odores olfactui violentiam inferre Ariſtot.eſt auctor, lib. de in-

Quis ſensus maiori,et quis minori afficiatur dolore.

somnijs.c.2.ubi ait, fieri ab eis difficulter odorantes, sicuti à magnis sonis surdastros; excedens nãque sensibile, ut idem Arist. 2. de anima. c. 12. scriptum reliquit, sensus est destructiuum, eidemq; doloriferum, sicuti moderatum uoluptuosum. Verùm de dolore, & uoluptate in præsentia disserere non proposuimus; quemadmodum nec de sensorijs reliquis, sed tãtum de olfactu. Quare ad illum iterũ sermonẽ cõuertẽtes dicimus, sensum istum nobis datũ esse ad odores ipsos dignoscendos: ipsa verò rursus odorũ dignotio, ut Gale. ait, non parum iuuat totã respirationem, non sinens uapores prauos, qui alioqui nos laterẽt, una cùm puro spiritu ingredi: sensu.n. ab illis offenso ac læso monemur, aut scilicet, aufugere quàm celerrimè ab illis, aut aliquid narib. admouere eiusmodi, quod uapores quidem arcere queat, aerem autem transmittat. Est ẽt olfactus ueluti explorator eorum, quæ per os ingredi debent, nam quę ille abominatur, gustus percipere detrectat.

Lib.8.de Vsu part. cap.7.

¶ *Animalia respirationis expertia quo pacto odorent: & ubi olfaciendi sensorium obtineant. Confutatur etiam Plinij sententia, quæ tenet insecta respirare. Cap. XVI.*

HActenus quidem de olfaciẽdi modo ac odorandi sensorij loco in animalibus, quę respirant, dictum abundè est. Superest igitur, ut explicemus, quo pacto animalia respirationis usu carentia,

rentia, vt insecta sunt omnia, odoribus moueant. Sanè illa odorib. moueri perspicuũ est; nã apes vt grauium odorum suffitu, bituminis inquam, aut sulphuris, bubulive fimi fugantur; sic longissime ad suauiter olentes flores excurrunt, inde pabula melli conficiendo idonea sumpturæ. Verum tamẽ quia Plinius rõnibus nonnullis suffultus respirare insecta animalia aduersus Arist. contendit idcirco in præsentia confutanda argumẽta sunt, quib. ipse ad suã opinionẽ tutãdã est vsus: ne forte quidpiã veritati obsistãt. Etenim illorũ hoc primũ, vel maximũ esse putatur, ꝙ insectorũ genera pleraq; murmur edere, vt apes; alia canere, vt cicadæ apparẽt. Rursus culices, & muscæ sonũ, seu bõbum quendã elidunt, quẽ certe non ederent, nisi aerẽ arriperent. Prętereà animalcula hęc olfactu prędita sunt, quẽ non nisi ex aeris materia intus per respirationem attracta effici credidit.

Nullũ insectum respirare tenet Aris. lib. 4. de hist. animalium, Lib. 11. cap. 3.

Veruntamen dicendum, quod insecta nec respirant, nec respirare illis est necesse, quoniam respiratio refrigerationis causa data est animalibus, quæ caloris vbertate prædita sunt: insecta autem exanguia cùm sint, frigida quoque sunt, ideò respiratione non egent; vtpotè quæ extrinsecus ab ambiente aere satis refrigerari possunt. Quod hystericis mulieribus euenire consueuit; nam hæ cum toto corpore refrigerentur nimis, nulla prodeunte ab ore refrigeratione, sed sola transpiratione, quæ per totam agitur cutem, si Galeno creditur, viuere queunt.

Lib. 6. de locis affe. cap. 5.

Cen-

Censendum igitur est, quod naturæ repugnaret, si genus insectorum halitum per respirationem traheret; quia cum exanguia, & frigida ea sint, dubio procul nimia refrigeratione ocyssime interirent. Quapropter natura tutò illis consulens spirādi vsum denegauit, vt diutius seruētur. Rursus ad quid natura tam pretiosum hoc respirandi munus his animalib. nō indigentib. in cassum dedisset; cum oīa, quæ ab ea efficiuntur, non frustra, sed rei melioris causa semper fiant? Præterea ad respirationis usum obeundum instr̄a exiguntur, necessariaq; sunt, hæc autē in viscerib. continent̃, at insecta ipsa viscerib. carēt, ita affirmante Arist. & eodem Plin. comprobante: carebunt ergo respiratione, cum & finis desit, & efficiens. Verum cum omnia odores sentiant, iure in præsentia disquiritur, quis sit eorum odorandi modus? Sane rem hanc inuenire, difficile non erit, si legere velimus ea, quæ cum diligentia ab Arist. sunt tradita, lib. 2. de anima. c. 9. & li. de sensu & ijs, quæ sentiuntur, c. 5. & lib. 3. de partib. animalium. ca. 13. vbi docet prædicta animalia non aeris attractu, sed sola odorabilis rei ad sensorium pręsentia odores percipere, quod in illis apertum sit, & odorabili expositum olfaciendi organum persimile duris quorundā animalium oculis, qui, vt nullo sunt operculo nulloque tegumento præmuniti, sic semper colores apertos & occurrentes habēt: homo autem, cum odorandi sensorium intra cranium opertum & reconditum habeat, in processibusque

Lib. 4. de historia animaliū. c. 4.

ſibusq; mammillaribus ſitum, odores ni introrsũ ducto ſpiritu percipere non põt, qui ad illud per nares & per oſſis cribroidis meatus progrediat, & viam fumidæ euaporationi, quã ſecum deducit, faciat. Idem eſt in piſcibus ac in inſectis de olfaciendi ſenſorio proferendum iudicium: nam illi ẽt ſine reſpiratione odorem apprehendunt, eò ꝙ organum iſtud, quemadmodum inſecta, patẽs, & apertum obtinent. Veruntamen inſecta præcinctu odores ſentiunt, ſi Ariſtoteli creditur, lib. 2. de partibus animalium, cap. 16. illic enim ſpiritus vaporoſus continetur. Sed quo loco in piſcibus nõ reſpirãtibus olfaciendi ſenſorium collocetur, ambiguum certè & ſcitu difficile eſt: rationi tñ cõſonum uidetur, in roſtro illud iuxta organum guſtus collocari; cum, vt dictum eſt, hi duo ſenſus mutuò ſibi inuicem cõſentiant, concordesq; ſint. Ex aquatilibus verò quicũq; plurimo ſanguine abũdant, vt vallenæ, delphini, vituli marini, & cetacea omnia, calidiores alijs ſunt: (ſanguinis enim vbertas & affluentia cauſa caloris eſt) quã ob rem refrigeratione egentes reſpirationis munere funguntur, vnde & pulmonem & collũ obtinuerunt: nam pulmo reſpirationis cauſa animalibus datus eſt: collum verò pulmonis occaſione. Quamobrem in quibus reſpiratio deeſt, in ijs & pulmonem deeſſe, conſequens quidem eſt: generatio enim colli ſimul cum pulmone perit: propterea namque in piſcibus, qui non reſpirant, nõ eſt collum, quoniã nec pulmo; quibus verò ani-

Inſecta qua parte ſentiant odores.

mali-

malibus est pulmo, iis omninò & collum datum est, ita tradente Galeno lib. 8. de vsu part. c. 1. Cui sententiæ subscribit Arist. 3. de partibus animal. c. 3. & lib. 4. eiusdem operis. c. 10. in initio, vbi sic ait, Quæ enim pulmonem habent, collum et obtinent, quæ aũt spiritum extrinsecus nõ accipiũt, carent hac parte. Est etiam dexter cordis ventriculus gratia pulmonis factus; pulmo autem ipse respirationis & vocis est organum: quapropter, docente Galeno lib. 6. de vsu part. cap. 9. semper simul cum pulmone vox animalis, & cordis dexter vẽtriculus pereũt, atque hinc euenit, vt genus vniuersum piscium pulmone carentium mutũ omnino sit, quibus verò pulmo datus est, respirationem & vocem habent. Qua de causa hi, vt Aristo. lib. 2. de anima. c. 9. in fine tradidit, odorẽ in aqua non sentiunt: nam sine respiratione odorare non queũt: at in aqua respirare non possunt, & ijs, quibus pulmo concessus est, branchiæ deficiunt, quia teste Aristot. lib. 4. de part. animalium, cap. 13. branchiarũ natura quasi ad spirandi vsũ piscibus data est, quę illis ad attemperandum exiguum eorum calorem sufficiunt: natura. n. inquit Galen. frigidiores sunt pisces, quàm vt ipsorũ cor magna indigeat refrigeratione: indicant autẽ eorum temperamentum cum alia multa, tum maximè sãguinis penuria: aut enim carẽt omnino, aut paucũ planè sanguinem habent. Quocirca quæ aquatilia multo sanguine sunt prędita, ac calida, vt delphinus, vitulus, vallena, hęc omnia ex aere respi-

Arist. lib. 1. de hist. animaliũ cap. 5.

Lib. 6. de vsu par. c. 9.

Quæ nã aquatilia respirẽt.

respirant:nec diu sub aqua esse patiuntur: sed illa interdum exeunt, vt halitum attrahant. Quapropter ex amphibio genere habentur; quippe quę aere & aquis vitam ducant: & delphinus visus est dormire rostro emerso, ac stertere, si Arist. creditur lib. 6. de historia animalium, cap. 12. & lib. 4. eiusdem operis. c. 10. sic ait, Cartilaginea verò ita dormiunt, vt manu tollantur: nam delphini, vallenę, & quęcunque fistulam gerunt, edita per summa ęquoris fistula dormiunt, qua etiam spirant, pinnas suas mouendo leuiter: nam delphinum stertentem etiam nonnulli audiere. & infra lib. 6. cap. 12. de vitulo marino verba faciens inquit. Vitulus marinus generis ambigui est: nam & mari degit; quanquàm humorem nō recipit, sed spirat ac dormit, & egressus in terram parit in littore vt terrestre: sed quoniam plus temporis mari, quàm terra immoretur, cibumque ex humore petat, ideò in aquaticis de eo narrandum est. hęc Aristoteles. Quę ob id certè attuli, vt intelligatur facilius, pisces hos omnes pulmone & respirationis munere prędītos inspirantes tantum, seu dū inspirant, odorem persentiscere: quapropter eis odor aqua infecta non erit; sed aer tantummodo infectus. Reliqui verò, qui non respirant, per aquam tantummodo odorem sentiunt. Porrò eos odorem sentire manifestum est, quippe vt Plinius ait, non omnes eadem esca capiuntur, & Lib. 10. cap. 70.
prius quàm appetant, olfaciunt; quosdam & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopuli

pisca-

piscator expellit, velut sui cadaueris agnitionem fugientes; conueniuntq; ex alto etiam ad quosdã odores, vt sepiam vstam, & polypum, quę ideò cõ ijciuntur in nassas: sentinæ quidam nauium odorem procul fugiunt; maximè tamen piscium sanguinẽ: nõ põt petris auelli polypus: idẽ cunila admota ab odore protinus resilit: purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Sed de piscium odoratu satis dictum est. Verum sciscitabitur aliquis, si animalia cuncta respiratione vtentia olfacere citra illã non queũt, quo pacto ab Aristot. dictum est, odorem sine respiratione non sentiri, proprium hominis esse? Nam si hoc animalibus omnibus respirantibus commune est, hominis proprium esse non potest. Auerroes eum locum enarrans, contextum ad omnia respirantia extendit animalia, sic inquiens, homo & cætera anhelantia animalia impossibile est, vt olfaciant absque respiratione. Quę sane interpretatio omnem tollit ambiguitatem, nam innuit clarissimè affectionem hanc cunctis animalibus, quæ respirant, commu nem esse, non solius hominis propriam. Hoc etiam idem Aristot. manifestè velle visus est, lib. de sensu & sensibilibus. c. 5. cum ait, sensus eius, (idest odoris) per respirationem non omnibus, sed hominibus, & è sanguineo genere quadrupedibus, ac his qui vberius aeris naturam participant, fieri videtur. Dici etiam potest, odorẽ sine respiratione non sentiri, proprium hominis esse, id est, cunctis hominibus competere, licet non

Lib. 2. de anima. tex. 98.

ipsis

ipsis solis, quæ vna est ex proprij acceptionibus à Porphyrio in libro de quinq; vocib. traditis, quatenus significat id, quod omni speciei accidit, etsi nō soli, quemadmodum hominem esse bipedē. Verùm de his plura fortassis, quam ad pręsens institutum spectat, dicta sunt; quib. si argumentorum Plinij solutiones adijciam, præsenti quęstioni satisfecero. Et primò ad illud, quod apes & muscas murmur edere sentimus, dicendum, quod sonus ille non spiritum reddentibus visceribus, sed agitatu interioris spiritus, non exterioris accidit. Ea enim, quę canere videntur, vt cicadę, membrana septo transuerso subdita, qua præcinctum corpus distinguitur, & ad quam spiritus ibi inclusus atteritur, obstrepunt: non obstrepere autem ipsas spiritu per os attracto ex eo constat, quod solę illę, teste Aristotele. 4. de historia animalium. c. 7. inter insecta, & omnino in animaliū genere ore carent. Locustæ suis gubernaculis atterentes sonant. Verum de his satis: quare tempus est, ut ad cætera enarranda ueniamus.

Vide Aristo. lib. 4. de histo. ani. ca. 9. & Francis. Masarium in 9. lib. Plinij.

¶ *Quod sit odoris temperamentum, quotq; in illo considerentur; ac cur cinere suffita amplius oleant, quam si igne suffiantur.* Cap. XVII.

NOndum apud medicos satis constat, qualenam temperamētum odori debeat adscribi: nam Galenus lib. 4. de simplicium medicam. facultat. cap. 22. quæ odorata sunt, omnia calida

K esse

esse protulit. Qđ confirmat lib. 2. de alimentorũ facultatibus, capite. 15. vbi de fructu iuniperi verba faciens sic ait, Perspicuum igitur est, quod calfacit quidem tum propter acrimoniam (demonstratum enim est acria omnia calfacere) tum autem maximè propter odorem ac gustum aromatib. ad similes, omne enim χρωμα calidum est. Et Aristoteles lib. 12. problematum problemate eodem odorem oĩno à calore effici scriptũ reliquit, cui sententiæ subscribit Theorphastus libro. 1. de causis plantarum, capite. 27. odorata proculdubio caliditatem sortiri asseuerans. Et idem Aristoteles loco præcitato, petẽs, cur omnia odorata, tam semina, quàm plantæ vrinam ciere possint, respondet, quia illa calida & tenuita sunt, & quæ talia sunt, vrinam citant. Veruntamen idem Galenus libro. 2. de simplicium medicament. facultatibus. c. 3. odorata calida esse non in vniuersum verũ esse, manifeste velle visus est, dum ait, Nec enim quidquid bene redolet calidum est, nec si quid calidum est, statim bene olet; quod multarum rerum exemplis comprobatur, nam rosa, viola, nymphęæ κυνοβατου, hoc est, canis rubi flores, aliaque pleraque suauiter olent, & tamen frigiditatem præ se ferunt. Aliter namque odore rosarum cerebrum non iuuaretur, cùm à solis exustione laborat, vti libro de instrumento odoratus cap. 4. & 6. scriptum à Galeno est. & lib. 13. metho. cap. 21. cùm iubet odores narib. obijcere ad cerebrum, quod in phrenitide supra modum

dum incaluit,refrigerandum; non de alijs,quàm de frigidis intellexit: hi namque sunt, & non calidi, qui sopire,& caput refrigerare queunt. Opium præterea odore probari Dioscorides & Plinius prodiderunt,syncerum namque perpeti non est, deinde admotum lucernis non atra lucet flāma; extinctum denique odoris vim conseruat;quod tamen frigoris vehementia enecare compertum apud omnes est. Rursus quando Galenus li.3. de locis affectis.c.9.odores calidos,vt thuris, & stiracis,capitis dolorem efficere dixit, insinuat clarissimè aliquos frigidos esse: nam calidi aduersus frigidos deducti sūt;quomodo est intelligēdus Aristoteles, sectione. 3. problematum,problemate. 13.cum ait,odorem omnem caput tentare & aggrauare;nam id de calido intelligendum est; frigidus enim odor tantum abest, vt caput grauet, vt eius grauitati medeatur; dummodo à frigore orta non sit. Sunt igitur ex odoribus calidi quidam,alij frigidi:num verò hi sint, uel illi, cognoscere docuit Auicenna, dicens, odores, in quibus sentitur mordicatio, aut qui vergunt ad latus dulcedinis, esse calidos, eos tamen, in quib. sentitur aciditas, frigidos. Præterea odores respirationis frequentiam sedantes, tardioremvè reddentes, ac soporem inducentes frigidi sunt: contrarij, puta respirationis frequentiam facientes, aut molientes vigilias, calidi: nam si acetum vigiliam infert, ex ea parte, qua calidum est & acre, non ex parte, qua est frigidum eam

Dioscorides li.4.c.55. Plinius lib.20.c.18. in fin.

Li.2.tra.1.ca.3.in

efficere credendum est. Veruntamen, vt quæstio hæc melius decidatur, & veritas ipsa clarius elucescat, aduertendum tria in odore considerari; nempe qualitas ipsa odorabilis olfaciendi sensorij alteratrix, & fumalis euaporatio, ac huius effectrix cã: odorabilis illa qualitas syncera in sua natura ppensa, nec calida, nec frigida dici dēt, quēadmodũ nec color ipse, q in sua natura vtriusq; qualitatis expers iudicatur; & si modo simul cũ calore, interim una cũ frigiditate cõsistat. Fumalis diuaporatio aliqñ caliditatem, quandoq; frigiditatē præ se fert: at eius effectrix cã semp existit calida, quia, ut Galenus ait, vaporũ copia oino à calore ꝓuenit, nec.n. vapor ab alio, q̃ à calore cõsurgi eleuarique potest, exiguus tamen debet esse calor, q fumalem euaporationem (quam etiam odorem appellamus) efficere debet: nam immodicus vaporem celerrimè dissipat, & absumit: atque hinc euenit, vt aromata (quod etiam annotauit Aristo.) cinere suffita acrius oleant, & plenius ac diutius suum seruare odorem possint, quam si igne suffiantur: quia, vt Aristoteles ait, in cinere minus concoqui odor potest. Quocirca hic in cinere plenior est: ignis autem, quod celeriter vires illorum domat, absumitque, odorem commutat. Est igitur odoris efficiens causa semper calida non admodum, sed mediocriter. In hoc tamen discrimē habetur, quod frigiditas immodica magis odorib. aduersatur, quam calor immodicus, dicente Theophrasto lib. 6. de causis plantarum, cap. 25.

Li. 4. sim. cap. 22.

Li. 12. problema. 7. & 11.

c.25.frigore geluq; tam ſapores, quã odores hebetiores ob denſitatem reddi: nimietatem verò æſtuum,ait,Saporib.quidẽ officere,odores tñ forſitan nonnullorum magis conſeruare,& fortè illos generare poſſe ſcribit,qui familiares locis aridis ſunt. Vehemens.n.calor halitus nimis diſſipãdo ac conſumendo, & in multas diſgregãdo partes odorib.aduerſus eſt: ſed frigus immodicum cogendo denſandoq; vehementer, ne fumalem quidem euaporationem promouet, ſine qua odor nullo pacto cõſiſtere valet: quapropter eius occaſio mediocris calor eſſe cẽſetur. Sed cur exolutus moſchus in olla aperta, ac in cloaca ſuſpenſa repoſitus priſtinum odorem recuperet (quod à Plateario primo aſſertum eſt,& deinceps multorum experimento comprobatum habetur) rõ eſt, quia cuncta in ſui contrarij præſentia corroborant,ac vires ſuſcipiunt nouas, qđ non ſolum in calore & frigore,verũ ẽt in odore uerũ eſſe cõpertum eſt. Atq; hactenus quidem oſtendimus ſimplicem qualitatem ſenſus odoratus immutatricem,nec calidam eſſe nec frigidam; ſed utriuſque expertem qualitatis: fumaliſque euaporationis efficientem cauſam ſemper eſſe calidam. Supereſt igitur,ut oſtẽdamus ipſam fumalem diuaporationem,quę odorabilis qualitatis ſubiectum eſt,& materies,non ſemper vnius eſſe modi; ſed interim calidam,interim frigidam exiſtere; quod demonſtrare difficile non erit,ſi eorum, quæ ſupra retulimus,non ſumus obliti,nam ſi ipſa cor-

Capite de muſco

Fumalis diuaporatio tẽperamento euariat.

poris est defluxus, sequitur talis esse naturæ, qualis corpus ipsum, p quod defluit, est, quãdoquidẽ orta suis principijs attestantur: & om̃ne quod deciditur, ei, à quo deciditur, simile habetur. Quocirca si corpus frigidum est, erit eius vaporosa defluxio itidem frigida; sin calidum, calida. Quare mirandum non est, si rosæ odor nos infrigidet, moschi calfaciat. Nec est, qđ nos effectrix causa conturbet, vt arbitremur eiusdem cũ ea temperamẽti fumalem euaporationem esse debere: nam calor est, qui nebulam subleuat, atq; generat; ipsa tamen nebula nos infrigidat, atque humectat: sic pinguedo calida est, etsi à frigore fuerit cõcreta: acetum item à putredine ortum duxit, cum tamen ipsum putridum non sit; sed res potius à putredine tueatur: animalcula præterea plurima ex putrenti materia genita fuere: ipsa tamen putrida non sunt, nec putridã materiam reseruant: nõ ergo quod uaporosæ substantiæ seu fumalis euaporationis efficiens causa calida sit, ob id fumalis ipsa euaporatio necessariò calida esse debet.

¶ *Quæ emolumenta nobis odores afferant, esseque inter illos & odorantia conuenientias; & disconuenientias, quemadmodum & inter alimenta & alita.* Cap. *XVIII.*

VLtimo loco differendum proposuimus, quę sit odoris vtilitas, quisve ipsius usus: sanè hic pri-

primus & maximè vulgaris est, quod suauitatem delectationemq; non exiguam olfacientib. præstet: atq; hic euenit, vt globus ex ambaro & moscho zibetoq; cõcinnatus, ac manicæ ex eisdem reb. incrustratæ plurimo vendantur pretio: & tempore prisco vnguentorum suauem odorem spirantium libræ quadragenos denarios excederent tanti.n. vt Plin. ait, emitur aliena voluptas: etenim odorem qui gerit, ipse non sentit; sed transeuntes tantum oblectat: atque hic vnus odorum vsus esto. Alter est, quod partes principes, cerebrum nimirum & cor roborat: nam ea ratione, qua spiritus animales & vitales reficit, ac instaurat, eorundem spirituum principia & fontes, ab eisdemq; fontib. prodeuntes facultates fortiores, ac vegetiores reddit. Quod Auicenna voluit, dum ait, omnis odor bonus, per hoc, quod est bonus, & odoriferus cõfortat cerebrũ & cor; sed per hoc, quod calfacit, & infrigidat, nocet in quibusdam dispositionib. aut per hoc, quod exiccat & humectat. Tertium odorum adiumentum est, quod purgãtia medicamenta corrigunt, & os ventriculi confirmant; atque huius vtilitatis causa Hippocr. li. 2. de ratione victus in morbis acutis com. 11. purgantia medicamenta non solum per se exhibuit; sed admista reb. odoris, simulatq; gratioribus, cuiusmodi sunt anisum, apiũ, daucus, ciminũ, & seseli. Quod multis de causis eũ fecisse credendũ est: prima ne sola syncera purgantiũ medicamentorũ virtus os ventriculi tangat, quod Gal.

Li. 3. c. 13

Lib. de remouẽdis nocumentis qua accidunt in regimine sanitatis tra. 2. ti. de eo quẽ læsus est ab odoribus bonis

teste, ex eo, quod nimis sensile neruosumq; existit, vehementer affligere ac lædere solet. Prohibent huiusmodi læsionem ea, quæ ab Hipp. permiscētur, odorata: simul etiam ac os ventriculi, quod solutiua infirmant, corroborant; atq; hæc est Gal. sententia lib. 8. de comp. medicamentorū scđm locos. c. 3. iuxta medium, vbi postquā præfatam Hipp. sniam retulit, sic ait, Apparet. n. quod in his miscendis maximè odorem ipsorum respiciat, quò medicamentariā vim, quæ hominis naturæ contraria est, mitiget ac obtūdat: quemadmodū enim graueolentia oīa stomachū subuertere solēt, sic odorata corroborare. Quod si aliquis obijciat, rosam Alexandrinā, ienistæ ac moschetę vocatę florē iucundissimum odorem spirare, ventriculum tamen subuertere: dicendum ista simul cum odore bono permistam habere deijciendi facultatem, qua & non odora vi ventrem lacessunt, atque fatigant. Odor pręterea suauis ac optimus plurimum in peste obtinet momenti: siquidem aeris corrupti ac putris contagia à corde cerebroq; arcet, & eiusdem qualitatem venenosam ac corruptricem mirum in modum corrigit atq; emendat. Qua de causa & quo casu ignib. odoratis aeris putredinem consumi atq; aboleri inuenit Hipp. vt lib. de theriaca ad Pisonem. c. 16. Gal. tradidit scribens in hunc modum, Summis laudib. prosequor admirandum Hippocratem, qui pestem illam ex Aethiopia ad Græcos veniētē non alio præsidio repulit, quàm aerem purū fa-

2. de uic. acuto. cō. 11. 3. de locis aff. c. 5. & 1. de causis simp. c. 7.

ciendo : præcepit itaque, ut per totam ciuitatem ignes accenderẽtur, qui nõ solum è simplici materia cõstarẽt, sed benè olentes coronas & flores in se obtinerẽt, & ut unguenta quã pinguissima infunderent, & id genus alia bonum odorẽ spirantia, vt hoc pacto ciues purum aerẽ inspirãtes ab imminẽti lue tuti forent. hęc Galen. Sic nonnulli, qui in aere pestilenti uersantur ore garyophilum, agallochũ, acetum, feniculum uiride, & eius generis alia gerunt, & identidem odorãt, ut aeris putredinẽ odoro vapore corrigant, & partes principes corroborent. Hoc ẽt fine uestes bene odoratas induunt, easdemq; assiduè mutant, ne vapor putris in ijs conceptus atque cõclusus ab arterijs per cutem intro trahatur. Manardus pilã parari iubet ex cupresso, vel iunipero, uel ex lentisci uel fraxini ligno, interius cõcauam, quę aperiri & claudi possit: additq; debere esse totã foraminulentam, intraq; eam spongiæ nouæ frustũ immittendũ pręcipit, hac mistura prius infusum, aquæ rosaceę, uini cretici ana partem vnam, aceti partem semissem, & si fuerit hyems, post infusionẽ idem frustũ, ait, isto puluere esse aspergendũ. Recipe stiracis, calamitæ, iridis, mastiches partes duas, garyophilorũ, macer eos, nucis unguentariæ, quã moschatam uocãt, cinnamomi, croci, agallochi ana partẽ unã; ambrę partis vnius quintã, moschi partis unius decimã. Si uerò ęstas, hoc altero, Rec. succini electi partes duas, foliorum myrthi, corticum citri, florum nymphææ, rosarũ, Lib. 5. epist.

violarũ, croci, macereos, sandalorũ citrinorũ partes singulas, camphoræ, ambræ, benzoi partem semissem, moschi partis vnius decimam. Pilam sic paratam manu gerere, & crebro naribus admouere cõsulit; & dũ maius aliquod timet, manu eam collidere, & liquore exeunte nares illinire. Sunt igitur odores optimi in pestilẽtia adiumẽto maximo: sicuti pessimi ac fœtentes nociui valde, nisi fortè illis qui antea eis fuerint assueti. Qũo qui Parisijs ad cloacã Diui Nicolai in Carcueto habitant, pestem in vicinia loca vnquàm fuisse pernegant, ita Siluio in commentarijs in librum priorem Galeni de differen. febriũ. c. 6. referente. Sic profecit sibi Mitridates sæpè poto veneno, & vsui venenorum præsumptis remedijs, quẽadmodũ Plinius ait, corpus assuefecit, adeò vt citra noxã venena, volens se illis necare, biberit; hoc ei cõtigit, quo tẽpore bellũ cũ Romanis gerens à Pompeio profligatus, atque in extrema miseriæ fortuna cõstitutus illæsus è vita discedere festinaret: hausit itaq; venenum, & plus ẽt, q̃ satis esset, ebibit: nec tamen ipse mori potuit. Sic anus quædã Athica cicutam cõsuetudine ipsi familiarẽ effecit: alioqui publicũ Athenis venenũ. Ad eundẽ sanè modũ, q putribus odoribus sese assuefecit, in peste incolumis euadere potuit: tm̃ enim in cũctis cõsuetudo ualet, quo circa merito adscititia natura à ueterib. dicta est: igit᷑ uapores fœtẽtes odorãtibus cõsuetudine familiares, & minimè infesti efficiũtur. Sunt &. alij insita facultate,

Lib. 25. c. 2.

Gal. li. de theriaca ad Piso. c. 16 non dicit Mitridatẽ assu factũ fuisse venenis: sed antidoto sui nominis appellata, qua illius mẽbra etatẽ perauerat, ut a re noxia pati non posset.

tate, & abdita quadam vi naturis quibusdã cõuenlentes, vt stercoris humani canibus, moschi nobis; cũ tñ vtriq; putredinis soboles sint: nam illi ex putredine ortum duxere, & moschus similiter, cum pus sit ex abscessu animalis cuiusdã ab incolis gazella, à nobis dorcax peregrina, appelpellati dissiliens. Quocirca rationi videtur cõsonũ eidem animali olidum putre ac fętens esse debere: quẽadmodũ reliquorũ animaliũ sanies ex abscessibus vomicisuè erumpentes, quæ quia putredine participant, fętorẽ nõ exiguum præ se ferunt: sunt namque amicitiæ & inimicitiæ inter odorabilia & animalia odorantia, quemadmodũ inter alimenta & alita, quia eorũ odoratus à nostris lõgè diuersus est, quẽadmodum & gustus; quò fit, ut cornu ceruini & styracis odore serpentes fugẽtur, si Plinio creditur, lib. 9. cap. 70. & origani aut calcis, aut sulphuris virore formicæ necentur; ut idem Plinius scriptũ reliquit. Est & rutæ odor serpẽtibus maximè aduersus, unde quoties mustella dimicatura cum eis est, rutã comedit, ita Aristotele testante lib. 9. de historia animalium. c. 6. quia, ut ipse ait, odor eius herbæ serpentibus infestus existit; sed non minus, quã ruta alliorum odor serpentibus inimicatur; quapropter Persæ, auctore Simone Septi, coquinas allijs replent, vt ipsas ab eorum consortio tueantur: allijs itidem perunctos pantheras & leones non attingere, Plinius affirmat. Basilisco rursus mustellę uirus exitio esse eiusdẽ Plinij testimonio li. 8. c. 21.

Serapio cap. 185.

Vbi sup.

Li. 29. c. 4. in fi.

con-

confirmatum habemus: adeò enim naturæ nihil placuit esse sine pari, inijciunt eas cauernis facile cognitis sola tabe, necant illi simul odore, moriũturque ambo, & naturę pugnã conficiunt. Nam quã basiliscus uisu occidere nõ potuit, odore interemit. Sunt huiusmodi alia, quæ occulta quadã antipathia cũctis hominibus aduersantur, cuiusmodi fuit aura illa pestilẽs, quæ (si uera sunt, quæ Iulius Capitolinus commemorat) in Babilonia ex arcula aurea, quam fortè miles quidam inciderat, euasit; unde nata fertur pestilentia, quæ inde Parthos, orbemq́; compleuit, cui haud absimilis vel ea certe prauior fuit pestis illa, quæ teste Guidone Cauliacensi, tract. 2. cap. 5. Anno Domini. 1348. ab oriente incipiens uniuersum ferè mundum peragrauit, & quemadmodum ille scribit, uix quarta hominum pars vitæ superstes euasit.

In uita Veri Imperatoris.

¶ *Odorem virosum à fœtore diuersum esse, ac quæ sit utriusque natura & effectio.* Cap. XIX.

CVM de odore plura dicta sint, superest, vt de graueolentia seu fœtore nonnihil disseramus, siquidem contraria cum sint, mutuò se declarant; contrariorum enim vnam ac eandem similemq́ue esse disciplinam ab Arist. uariis in locis docemur. Interim tamen hoc in loco monitum lectorem velim, non esse idem odorem fœtidum, atque virosum; nam ille putredinis semper soboles est, hic verò natura pluribus inest medicamen-

3. meta. c. 2. 1. topico. c. 8. & 3. proble. 7. & 11.

camen-

camentis, vt castoreo, sagapeno, & ipsi vocatæ assę fœtidę, quę licet fętidę nomen habeat, verè tamen fœtida dici non debet; quoniam non à putredine aliqua; sed à sua ipsius natura odorem illum contraxit. Differunt secundo, quoniam fœtor nemini frugiferus est; cui enim ex cadaueribus detentis, aut putrescentibus corporibus, aut ex baratris, specubus, sentinis, latrinis, & lauatrinis graueolentiam pestilentemvè auram inspirare conducet? Cum tamen virosus odor plurimis sit adiumento, nam Galeni testimonio, lib. 9. de compositione medicam. secundum locos, c. 10. ab vtero strãgulatas excitat, vt bituminis, castorei, picis liquidę, cedrię, pilorum vstorum, rutę, alliorum, ceparum. Ad eandem quoque rem cornu cerui suffitur. Paulus itidem lib. 3. c. 13. epilepticis, dum in accessiõne sunt, ad sensum mouendum reuocandumque naribus adhibere pręcipit peucedanum, cyrenaicũ liquorem, bitumen, picem cedriam. Quę sanè cuncta illis eo tempore auxiliari multorum experimento est obseruatum. Inest enim medicamentis ferè omnibus odor quidam ingratus, quem medicamentosum medici appellare solent ob id, quia ab esculentorum odore diuersus maximè est; de quo loquens Aristot. 1. problematum. 43. sic ait, Malus odor medicamẽta comitatur, eo quod genus medicamentorum cibo contrarium est. Verum odore isto pręsens omisso de reliquo uerba faciamus, qui sanè nihil aliud est, quàm vapor

Qua ab vtero strã gulatas excitens.

Odor medicamentosus ab esculẽtorũ odore maxime differt.

Fœtoris defin.

por quidam ex putrescentib. corporib. subleuatus aerem inficiens, & odorãdi sensum cõtristãs. Plato in Timæo, fœtorem molestam sensationẽ ex putredine, vt plurimum ortam, & naturalem sensus symmetriam inimico quodã contrarioq; ingressu euertẽtem esse protulit. Vnde vim quandã & molestum infert sensum, eundem aũt sensum & bene olentis & male olentis esse, vt Arist. tradidit, est manifestum. Fœtorem porrò hũc putredinis esse indicem multis in locis testatur Galenus: nam lib. 1. prognost. com. vlt. dicebat, superantem graueolentiam putredinis esse, non cõ coctionis notam; atque ob id, inquit, ab Hippocrate dictũ fuisse, pus optimum quam minimè fœtidum esse debere. & lib. 2. eiusdem operis, com. 22. ait, Graueolentia verò putredinis indicium est. & 1. de crisibus lib. c. 11. excrementum alui, quod vehementer fętet, vehementẽ putrefactionem significare, manifestis verbis professus est. Et rursus cap. 12. sequẽti, odorẽ grauẽ urinæ, putredinis esse effectum, scriptum reliquit. Nullo itaque certiori signo putredo in exterioribus deprehẽdi potest, quàm fœtore; atque ob id lib. de different. sympt. cap. 4. corruptelam putredinemvè excrementorum fœtorem necessariò sequi affirmauit. Veruntamen objciet aliquis, si fœtor semper putredinem comitatur, quomodo ab Arist. sectione. 23. problematum problem. 4. dictum est, mali odoris causam cruditatẽ esse quãdam excrementi: nam quod tantum crudum est,

Fœtor putredinis indiciũ.

Obiectio.

nec

nec putre, nec coctum dici debet, sed ab ijs longè diuersum. Cui dicendum, crudum etsi putre non sit, esse tamen ad putredinem paratum: nam cum à naturali calore minimè euictum sit, reliquam habet ad putrediné mutationem; occupatum sanè promptè ab eo calore, qui præter naturam est, cũ sit nimirum putrefactio nihil aliud, q̃ mutatio totius corporis putrescentis substantiæ ad corruptelá à calido extraneo, ita Galeno docẽte lib. 11. metho. c. 8. Arist. itidẽ lib. 4. meteororũ. c. 4. putrefactionẽ proprij naturalisque caloris in vnoquoq; humido existentis ab externa caliditate, corruptionẽ esse scriptum reliquit: corrumpitur aũt calor à calore, qm̃ eum à mistione educit, ac exterius euocat: exhalante enim humido vnà calidum exhalat, & humidum à sicco separatur: quò fit, vt calidum innatum rei, quæ putrescit, in debita mistione elementa continere non queat. Vnde mistum per putredinem dissolui necesse quidem est; multò tamẽ celerius calidum, quàm humidum deperditur; quæ causa est, vt illud debile reddatur ad humidum collatũ; quapropter humidũ ipsum regere & gubernare nõ potens, putredo oritur, & mistio dissoluitur per putredinem, quæ contraria est simplici generationi misti: nam cum in omni misto, vt Siluius ait, calidum tanquàm aliorum elementorum forma, aerem, aquam, ac terram velut materiá contineat, & concordi pace liget ac domitet, id si se ipso longè potentius euadit, cætera consumit, ac dissi-

Solutio.

Putrefactio quid est.

In cõmẽ in li. priorẽ de differ. febriũ cap. 5.

dissipat; si lăguidius est, ac parcius, ijs cōtinēdis non sufficit. Humidum quoq; quod terrā tractabilē ac formabilem reddit, si largius est, eam fluxilem, & dissipabilem efficit, ob id ea corruptionis seu elementorum dissolutionis alia est causa, & fiet putrefactio à calore languido elementa in mistione cōtinere nequeunte, & humido quoq; immodico ab eodem languido calore non gubernato nec recto; ex qua humidi à sicco dissolutione fœtor (de quo nunc nobis sermo est) concitatur: nam cū in omni putredine discedat & separet à sicco humidū, & foras euaporet, fit vt molesto sensu odoratū afficiat: ob causam vero contrariā in coctione gratus, seu aromaticus odor ꝓgignitur, vt in fructib. ferè omnib. videre est, qui dū maturescunt, odoratiores redduntur: fit.n.in eis odor suauis ac gratus ob eiusdē humidi cum sicco mistionem: nam in coctione humidum aqueū, aereumq; semper cum sicco terreo permiscetu, & vnitur, quēadmodum in putredine humidum à sicco separatur; ex hac quippe humidi agitatione, quæ in vtraque alteratione fit, in coctione dum sicco humidum permiscetur; in putredine verò, dum ab ipso separatur, odor consurgit ac emanat; in putredine molestus, in coctione gratus atq; iucundus. Cuius rei causa est, quòd in putredine humidum nec vincitur, nec à calore superatur, sed eidem prędominans, ab ipso regulari non pōt: at in coctione, cum natiuus calor superior sit, humidū euincit & superat, & illud

Quo pacto fœtor concitetur.

Odor suauis quō gignatur

illud probe moderat̃ ac regit, & ſicco unit atq; p̃miſcet. Accedit eo in coctione genuinũ calorem euincere;in putredine uerò eum, qui adſcititius eſt,& p̃ter naturã. Fœdi odore ſpiritus oẽs labefactant,vires cõminuunt, triſtitiã inducunt, febres excitãt peſtilentes, aliaſq; & p̃ſertim putridas generãt,recidiuas faciunt,uentriculum ſubuertunt, ac nutritionem uitiãt, nõ ſolum inſpirati, uerum etiã arteriarum motu p̃ cutem intus attracti. Nam affirmari ſe audiuiſſe, ſcribit Siluius, robuſtum quendam, dum à parua ſphæra exercita calebat in periſterotrophio, quod in ſummis ædibus habebat, obdormiſſet, tractis à calido corpore, & corde, & arterijs etiam calidioribus largo aere putri, non multo poſt elephanticum euaſiſſe. Sic qui in ſtabulo equorum, boum, porcorum, ouium, aſinorum, gallinarum, anſerum (præſertim moto fimo) uerſantur, aut in odore lixiuij, motis itidem linteis, prompte in febres, aliqueæ morborum genera dilabuntur, ac recidunt. Quo circa Gal. lib. 1. de ſanitate tuenda. c. 11. optimum aerem in pulmones attrahere omnibus iuſta ſalubre eſſe ſcriptum reliquit. Talemque fore ſi nec ſtagni nec paludis halitu ſit perturbatus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirante infectus: nec qui ex cloacis quæ magnam aliquã urbem aut numeroſum exercitum purgent vitium contraxit: nec qui ex animalium, olerũ, aut leguminum putredine aut fimo coinquinatur: nec qui propter ſtagnum, aut flumen vicinum,

In cõmentarijs in lib. priorẽ de differ. fcb. c. 6.

Periſterotrophion, Hiſpane palomar.

nebulosus est: nec qui editis vndique montibus in cauo loco inclusus, nullum recipit perflatum: suffocans enim putrisq; est, similis ei qui in domib. quibusdam est inclusus, in quib. propter putredinem, & difflatus defectũ, plurimus aceruatur situs: huiusmodi enim aer omni planè ætati noxius est: sicuti qui purus omnino est, nulli non ætati est vtilis. Hæc Galenus. Ex quib. clarè intelligitur, quàm noxium sit in aere putri versari, quamque periculosum in corpus per inspirationem, aut per tran spirationem, quę per totam agitur cutem fœtentes vapores attrahere. Libenter hic præsenti tractationi colophonem imponerem, nisi indecorum uideretur odore fœdo opus finire: quapropter conueniens mihi visum fuit, ad odorata iterum stilum conuertere, vt gratiorem exitum libro præbeamus; præsertim cum ratio odora medicamenta præparandi, de qua sequens caput agit, ad operis huius perfectionem exigatur, & ad rectam medicamentorum compositionem sit necessaria.

¶ *De ratione coquendi, terendi, & reponendi aromatica medicamenta.*

Cap. XX.

Li. 7. me tho. c. 4. ARomatica medicamenta vocat Galen. spicã nardi, amomum, calamum aromaticum, irydem, labdanum, malabathri folium, styracem, bdelium, opobalsamum, xylobalsamum, & reliquum

quum huiusmodi aromatum catalogum. Quę sanè cuncta tenui substantia constant, subtiliũq; partium existunt, quemadmodum septimo de simplicium medicamentorum facultatibus libro, titulo de calamo aromatico; & in arte medicinali. c.95. auctor Galenus est: quáquam in hoc, magnum maioris minorisque discrimen habeatur: nam quædam rariori textura, & superficiaria magis virtute sunt prędita, alia densiori, & uirtute occlusiori, seu in interioribus plus delitescente consistunt. Cognoscemus autem medicamentum facile aut difficulter resolubilem obtinere facultatem experimento isto: Si namque illud manibus contrectetur, & protinus à modica contrectatione odorem proprium amiserit, in superficie aut vnà cum raritate multa vim obtinere indicium quidem est: si uerò manibus contrectatum medicamentum, quanto magis id patitur, tanto vehementius proprium spirat odorem; suas in profundo uires repositas habere, easdemque admodum firmas ostendit. Quod exemplis facilè innotescet, nam si ozimi folia modicè manibus contrectemus, non multo post odorem prorsus deperdunt: similiter etiam si uiolas per manus modicè ducamus, odorem breuissime amittunt: & nescio quid herbacei redolent. Veruntamen si citri corticem, uel lauri, vel nardi folia pertractemus, quanto plus id facimus, tanto magis odorem proprium spirant. Vnde facilè colligimus, ozimum, & uiolas suas

Quomó cognoscatur an medicamentum facile aut difficulter resolubilem habeat facultatem.

habere in superficie vires, easdemque languidas admodum: spicam verò, laurum, & citri corticem in centro magis, & illas non mediocriter firmas.

Aromatica medicamenta parũ coquẽda sunt.

Aromatica medicamenta propè omnia, quia virtutem citò exhalabilẽ ac maxime resolubilẽ difflabilemque obtinent, parum diu, nec vehementer coquenda sunt, quod virtus eorum à coctione immodica facile euanescat, qua propter in decoctionis fine, aut cùm ab igne medicamẽtum mouetur, sunt imponenda. Quæ Galeni est sententia lib. 6. de composit. medicamento. secundum locos. c. 1. titulo de mediorum pharmacorum compositione, vbi sic ait, Myrrhã verò & crocum melius est in fine cocturę inijcere, eo vsque cum alijs coquendo, aut olla in terram posita mouendo, donec probe omnia vniantur: amplior autem coctura ipsorum destruit facultatem aromaticorum medicamentorum. & paulo inferius subdit. Tempus autem indẽdi ipsa nõ est principium, sed vbi prope perfecte concoctum fuerit pharmacum; aut etiam penitus coctum, olla iam in terram posita; sunt autem hæc costus, amomum, & quod macer appellatur. Et iterum in eodem titulo de mediorum pharmacorum compositione citato addit, spuma argenti æquidem & plumbago, atq; alia multa metallica per cocturã meliora fiunt: crocus autem & myrrha, multaque alia aromata in decoquendo vires amittunt. Quod itidem li. 2. de composit. medicament. per genera. cap. 9. cõfirmat, quo loco me-

Titulo, de cocto pharmaciex malis puniceis.

co melini Serapionis ad vulnera emplastri compositionem docens, in hunc modũ scribit, Postea verò, si uel thus, uel myrrham, uel aloem capiat, hæc inijcienda sunt, cum medicamentũ ab igne tollit, utpote coctionẽ nõ ferentia. Propter eandẽ sane cãm flores in decoctionis fine inijcere iubemus, q̃a hi aut nullã, aut exiguã admodũ coctionẽ patiuntur; ob idq; olea, q̃ ex florib. cõponuntur, insolantur, non coquuntur: quia igitur coctura flores facile euanescunt: idcirco postremi in decoctione mittendi ueniunt. Itaq; oĩa fere odora medicamenta propter uires suas prompte resolubiles, dissipariq; faciles exiguam aut nullã proc sus decoctionem sustinent, sed, fere, addidi, quia quę ex eis fortem partium mistionem sortiuntur, aut uires in profundo sitas habent, ut lauri folia, schinantum, & chamæmelũ, decoctionẽ mediocrem ferre queunt. Fœtida tñ, diutius ebullire oportet, modo nõ exigatur fętor in affectu, cui medemur, vt in uteri præfocatione & nonnullorum morborũ curatione. Porrò sunt & alia, q̃ ne minimã quidem decoctionem ferunt, atq; ob id longe à medicamenti ab igne separatione, antea quam plane refrigescat, inijcienda sunt, vt moschus, ambarum, lapides pretiosi, & pulueres aromatici, quia in medicamentis, quę igne coquuntur, maior calor, quam sit tepens, aut uehementior, quam is est, qui ex attrictu corporum duorum gignitur, talium medicamentorum vires dissipat, ac exhaurit; quapropter hæc aroma-

Flores in decoctionis fine inijci debent.

ta teruntur quidē, quāquam minus q̃ alia, non autem coquuntur, sed reliquis iā dudū ab igne depositis, ac tepentib. miscentur. Diximus minus, q̃ alia odora medicamenta esse terenda, quia cum tenuia raraq; existant, & facultatem superficiariā sint adepta, violento aut magis, quā par sit, diuturno ictu facile exoluntur, celerrimeq; languent, meliore illorū parte in tenuissimū pollinē abeunte: accedente ēt & calore ex attritu corporū durorum genito imbecillam medicamēti facultatem dissipante. Porrò aromata crasso mō, nec diu admodum esse cōtundenda cōceptis verbis ex Gal. elicitur li. 7. de cōposit. medic. scđm locos. c. 2. in cōpositione arteriacę delingibilis. Et paulò supra eadē medicamēta in cōpositionib. debere crassa & integris partib. poni, scriptū itidem ab ipso est. Ob easdē similiter causas prædicta medicamēta in densis vasis ipsorū orificijs adstrictis sunt reponēda, ne eorum uirtus euanescat: sed quoad fieri maxime possit, eadē perstet, & seruetur, uirtus nāque unita, vt Arist. insinuat, seipsa dispersa fortior habetur. Atque hinc est, vt Dioscordes flores, & omnia, quæ iucundum efflant odorē, arculis tiliaceis nullo situ obductis seruare iusserit. & Hippocrates in uasis terreis probe coctis in epistola ad Crateuam reponēda esse cēsuerit. verū de medic. collectione, electione, repositione, ac ꝑparatione seorsim in alio libro scripsimus, qui, si Deo placuerit, aliquando prodibit in lucem: nunc uerò operi pręsenti finem imponamus.

3. de par. anima. c. 4. in fine.

In præfatione.

F I N I S.

RERVM, QVAE IN HOC OPERE CONtinentur insigniorum copiosissimus Index.

A

Ama-

Audi-

B

C

D

E

F

G

H

Hip-

